

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI

TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE İDEOLOJİ:
TRT1, KANAL 7, KANAL D ÖRNEĞİ

Yüksek Lisans Tezi

DANIŞMAN
Yrd. Doç. Dr. Adem DOĞAN

HAZIRLAYAN
Mehmet Can METİN

ELAZIĞ-2017

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İLETİŞİM BİLİMLERİ ANABİLİMDALI

**TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE İDEOLOJİ: TRT1, KANAL 7, KANAL D
ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Yrd. Doç. Adem DOĞAN

HAZIRLAYAN

Mehmet Can METİN

Jürimiz, 21/09/2017 tarihinde yapılan Tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. Yrd. Doç. Dr. Göksel GÖKER

2. Yrd. Doç. Dr. Fatma NİSAN

3. Yrd. Doç. Dr. Adem DOĞAN

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun ..... tarih ve ..... sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

**TELEVİZYON HABERCİLİĞİNDE İDEOLOJİ: TRT1, KANAL 7, KANAL D
ÖRNEĞİ**

Mehmet Can METİN

Fırat Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

İletişim Bilimleri Anabilim Dalı

ELAZIĞ-2017; Sayfa: VII + 128

İdeoloji yaşamın her alanına yön veren bir kavramdır. İdeoloji, makro düzeyde toplumun, mikro düzeyde ise kurum, kuruluş, şirket, topluluk, sınıf, grup veya bireyin toplumsal yapıda kendisini kimlik olarak temsil etmesini sağlayan başat etmen olarak görülmektedir. Medya kuruluşlarının da toplumsal yapının bir parçası olduğu düşünüldüğünde, ideolojik yaklaşımlarda kendilerini soyutladıkları söylenememektedir. Aksine, çeşitli ilişkiler süreci içerisinde basın kuruluşları, yayın politikası adı altında ideoloji politikaları oluşturmaktadırlar.

Bir kamu haber kanalı olarak TRT 1, özel kanal olarak Kanal D ve Kanal 7 kanallarının karşılaştırıldığı bu çalışma; sunum biçimleri ve haber seçimleri farklılık göstermesine karşın, hem TRT 1 hem de Kanal D ve Kanal 7 ana haber bültenlerinin analizleri yapılarak ideolojik tavırları tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla her üç kanalın iki ay boyunca haber bültenleri izlenmiş ve söylem analizi uygulanarak veriler toplanmıştır. Çalışmanın sonucunda her üç kanalın da kendi izleyici kitlesine göre farklı temsil etme biçimlerini kullanarak söylem ve ideoloji ürettiklerine ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Televizyon Haberciliği, Söylem, İdeoloji, Temsil Etme, Hegemonya

ABSTRACT

Master's Thesis

**IDEOLOGY IN TELEVISION REPORTING:
THE CASE OF TRT1, CHANNEL 7, CHANNEL D**

Mehmet Can METİN

The University of Fırat

The Institute Of Social Science

The Department Of Communication Sciences

ELAZIG-2017; Page: VII + 128

Ideology is a concept that guides every aspect of life. Ideology is seen as the dominant factor that enables the society to represent itself at the macro level and it also seen as very important factor for representation of institution, organization, company, group, class or individual at the micro level as identity in the social structure. It can not be said that media organizations are abstracted from ideological approaches when they are thought to be part of the social structure too. On the contrary, the press organizations that are involved in various relations form ideology politics under the publication policy.

In the comparison of TRT1 with Kanal D and Kanal 7 as private channels among this study; Although the presentation styles and news selections were differing. Both the TRT1 and Kanal D and Kanal 7's main news bulletins were analyzed and their ideological attitudes were tried to be determined. For this purpose, the news bulletins were monitored for each of the three channels for two months and data were collected by applying content analysis. As a result of the study, it was found that in all three channels, they produced discourse and ideology using different kind of representations according to their audience size.

Key Words: Television Journalism, Discourse, Ideology, Representation, Hegemony

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖZET	II
ABSTRACT.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖNSÖZ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TELEVİZYON HABERCİLİĞİ	4
1.1. Kavram Olarak Televizyon Haberciliği.....	4
1.2. Televizyon Haberciliğinin Temel Özellikleri	6
1.2.1. Gerçeklik.....	7
1.2.2. Güncellik.....	7
1.2.3. İlginçlik	7
1.2.4. Önemlilik	8
1.2.5. Anlaşılrlık	9
1.3. Televizyon Haberlerinde İdeolojinin Sunumu.....	10
1.4. Televizyon Haberlerinde Söylem	12
1.5. Televizyonda Haber Üretimi	16

İKİNCİ BÖLÜM

2.HABER VE İDEOLOJİ	20
2.1. Paradoksal Bir Olgu Olarak İdeoloji	20
2.2. Farklı Kuramsal Yaklaşımlar Temelinde Haber ve İdeoloji İlişkisi.....	26

2.2.1. Toplumsal Gerçekliğin Öznelerin Bilincine Yansıması Olarak İdeoloji..	26
2.2.2. Bir Temsil Sistemi Olarak İdeoloji ve İdeolojik Özneler	30
2.2.3. Egemen Sınıfın Hegemonya Aracı Olarak İdeoloji	32
2.3. İdeolojilerin Yeniden Üretilmesinde Dil ve Söylem	37
2.3.1. Haber ve İdeoloji Olarak Dil	49
2.3.2. İdeoloji Olarak Haber Dili ve Söylemi	51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ve BULGULAR.....	61
3.1. Araştırmanın Konusu	61
3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi	63
3.3. Araştırmanın Problemi.....	64
3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları	64
3.5. Araştırmanın Hipotezi.....	64
3.6. Evren ve Örneklem	65
3.7. Bilgi Toplama Araçları	65
3.8. Araştırmanın Yöntemi	66

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.TELEVİZYON HABERLERİNİN İDEOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ.....	68
4.1. TRT 1 Haberlerinin “Darbe” Analizi.....	68
4.2. Kanal 7 Haberlerinin “Darbe” Analizi.....	88
4.3. Kanal D Haberlerinin “Darbe” Analizi.....	104
SONUÇ ve ÖNERİLER	118
KAYNAKLAR	121

EKLER	127
EK 1. Orjinallik Raporu	127
ÖZGEÇMİŞ	128

ÖNSÖZ

Bu çalışma, televizyon haberlerinin hangi dış faktörlerin etkisinde kalarak hangi düşünsel doğrultuda haber ürettiklerini tespit etmeye yöneliktir. Çünkü televizyon haberleri ‘haberde tarafsızlık’ ilkesini ihlal etmektedirler. Bu düşünce modern medyada sadece söylemsel ve teorikte doğrudur. Uygulamada aksi tutumlarla karşılaşmaktadır. Özellikle günümüz kapitalist toplumlarında, çeşitli maddi ve siyasi güçlerin medyaya yön verdiği bilinen bir gerçektir. Basının tarafsız haber üretebilmesi için öncelikle kendisini dış güçlerle olan bağlantılardan tamamen yalıtması gerekir. Aksi tutumlarda, medyanın içeriğine (haber metni, fotoğraf kullanımı, görüntü sunumu, mizzahi içerik, görsel tasarım, vb.) yoğun bir şekilde ideoloji yüklenmektedir. Bu tutum ise modern ve demokratik toplumlarda, demokrasi kültürünün gelişmesine olumsuz etki etmenin yanı sıra, halkın da tek yönlü bilgi almasına neden olmaktadır.

Bu araştırmanın amacı “Televizyon Haberciliğinde İdeolojinin sunumunu inceleyerek, televizyon haberlerinde ideolojinin üretimini analiz etmektir”. Çalışma, TRT-1, Kanal D, Kanal 7 kanallarının ana haber bültenlerinin ideolojilerini ve söylemlerini araştırmanın kuramsal çerçevesi bağlamında karşılaştırılmalı olarak çözümlenmesini içermektedir.

Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın başlangıcından sonuçlandırılmasına kadar bana yol gösteren sabırla destekleyen danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Adem DOĞAN’a teşekkürü bir borç bilirim.

Mehmet Can METİN

ELAZIĞ-2017

GİRİŞ

İnsanlar, yaşadıkları düş dünyada gerçekleşen olayları ve içerisinde yaşadıkları ortam koşullarını anlamlandırmak ve değerlendirmek için kendilerine ait zihin haritaları oluştururlar ve geliştirdikleri bu zihin haritaları çerçevesinde dış dünyada gerçekleşen olayları ve şartları değerlendirirler. Toplumsal hayatın ve olayların değiştirilmesi ve yönlendirilmesi üzerindeki en etkili unsurlardan biri olan televizyon, bireylerin sosyal ve kültürel yaşamlarını etkileyen bir bağımsız değişkendir. Yani televizyon insanların hayatı anlamlandırmak için oluşturduğu zihin haritaları üzerinde etkili olmaktadır. İnsanların yaşadığı toplumu, toplumun şartlarını ve değerlerini anlamlandırmasını ve değerlendirmesini sağlayan zihin haritaları üzerinde etkide bulunan televizyon, çağımız modern toplumunda yaşamın vazgeçilmez bir parçası olmuştur. Televizyon, günümüz insanların zihinsel haritalarını oluşturan, değiştiren ve yönlendiren en önemli unsur haline gelmiştir.

Günümüzde insanlar topluma sadece medyanın penceresinden bakmakta, medyanın ideolojik yönlendirmeleriyle gerçeklik algısı oluşturmakta ve belirli bir kesime ait kültürel unsurları görerek, kendilerine yaşam stilleri belirlemektedir. Bireyler değerlerini, kültürlerini ve ideolojilerini televizyon haberleri doğrultusunda oluşturmaktadır. Medya organları ile yansıtılan olaylar, baskın değerler çerçevesinde kurgulanarak medya organları aracılığıyla insanlara aktarılmaktadır. İnsanların toplumsal olaylara bakış açısını ve tepkilerini şekillendiren hâkim ideoloji, televizyon haberleriyle yeniden yönlendirilerek istenilen yönde şekillendirilir ve söylem aracılığıyla aktarılır. Böylece toplumda kabul görmeyen ideolojiler, zamanla sıradanlaşır ve hâkim değerler toplumsal değerler haline gelir ve insanların olaylar karşısında verdikleri tepkiler, düşünme biçimleri hâkim değerler çerçevesinde oluşturulur ve değiştirilir. İnsanların sahip oldukları ideolojideki değişim fark edilmeden gerçekleşir ve içselleştirilir. Böylece medyanın hâkim düşünceleri toplumsal değerler haline gelir.

Televizyon haberleri, toplumların sahip olduğu ideoloji ve değerlerin değiştirilmesinde, hâkim değerlerin topluma aktararak içselleştirilmesi ve sıradanlaştırılmasında, bu değerlerin toplumun yaşam biçimi haline gelmesinde en büyük rolü oynamaktadır. Bu sebepten ötürü medyada haberlerin aktarılma biçimleri belirli bir ideolojik kalıba göre gerçekleşmektedir. Dil ve söylem, medya organlarının

belirli ideolojik değerleri insanlara aktarmasındaki en önemli iki araçtır. Toplumların yaşam biçimlerini oluşturan ve şekillendiren baskın düşüncelerin egemen ideoloji ile değiştirilmesi ve bu durumun doğallaştırılması, medya söylemleriyle toplumsal yaşamın her alanına kodlanmaktadır. Bu sebepten ötürü baskın ideolojiler dil aracılığıyla gelişir ve kendini topluma kabul ettirir. Baskın ideolojilerin toplumlara aktarılmasını sağlayan en önemli araç medya metinleri ve televizyon haberleridir. Böylece baskın ve yönetici ideolojiler aktif bir gelişim sürecine girerek varlığını devam ettirir.

Toplumsal yönlendirici olan televizyonun, toplum değerleri üzerindeki güçlü etkisi nedeniyle haberler, diğer televizyon programlarından farklı olmakta, toplumsal olayların ve kişilerin yeniden tanımlanmasını sağlayan bir etkisi bulunmaktadır. Toplumsal olaylar, değerler, ideolojiler ve kişi tipleri hâkim ideolojinin süzgecinden geçirilerek yeniden şekillendirilir ve izleyiciye aktarılır. Bu nedenden ötürü haber metinleri baskın kültür ve ideolojinin dokunuşlarıyla şekillendirilmekte ve izleyiciye sunulmaktadır. Televizyon haberleri, baskın ideolojiye karşı gelen, ona karşı direnen kişileri bile ideoloji mensubu olarak gösterebilecek kadar etkili bir unsurdur. Böylece baskın ideolojinin şekillendirilmesiyle aktarılan televizyon haberleri, mevcut ideolojik sistemin sıradanlaşmasında ve doğallaşmasında, toplum yönetiminin güçlenmesi açısından önemli bir vasıta görevi görmektedir.

Medya, temsil ettiği kişileri egemen ideolojinin penceresinden topluma aktarır. Medyanın toplum üzerinde bıraktığı etki ve yönlendirme gücü sayesinde haber metinlerinde bazı kişiler sürekli gündemde tutularak güçlendirilirken, bazıları da arka plana atılır ve güç kaybetmesi sağlanır. Bu çerçevede çalışmanın problemini; “haber söylemi içerisinde egemen söylemler aracılığıyla dolaşıma sokulan egemen ideolojinin toplumsal konumlar açısından birbirinden farklı kimlik temsilleri üzerinden nasıl yeniden inşa edildiği, güç/iktidar ilişkilerinin kimlikler üzerinden nasıl kurulduğu” konusu oluşturmaktadır.

Medya, haber metinlerinde temsil ettikleri kişilere çeşitli özellikler yükleyerek toplum içerisinde belli konumlara getirme ve kişiler hakkında toplumsal algı oluşturmada önemli bir araçtır. Haber metinlerinde, toplumsal olaylar ve kişiler egemen ideolojinin şekillendirilmesiyle toplum üzerinde etki yaratacak bir biçimde sunulur. Bu

nedenle çalışmada toplumsal kimliklerin dilin içerisinde yeniden inşa edilmesi sürecinde, egemen ideolojinin işlevi eleştirel bir bakış açısı ile irdelenmiştir.

15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye’de vuku bulan hain darbe girişimi sonrasında devlet televizyonu olan TRT1, iktidar yanlısı televizyon kanalı olan Kanal 7 ve iktidar karşıtı olan Kanal D olmak üzere üç farklı televizyon kanalının 31 Ağustos 2016 tarihine kadar haber metinlerindeki ideolojik söylemleri incelenmiştir. Haber metinlerinin incelenmesinde farklı kanalların haber bültenlerinin ele alınması haber dili ve söyleminin benzerlik ve farklılıklarının ortaya çıkarılmasını sağlamaktır. Bu amaçla gerçekleştirilen çalışmada farklı ideolojilere ve söylemlere sahip devlet televizyonu olan TRT 1, iktidar yanlısı söylemler kullanan Kanal 7 ve iktidar karşıtı söylemlere ve ideolojiye sahip Kanal D televizyon kanallarının incelenmesi ideolojik çeşitliliğe zemin hazırlamış, bu durum tezin tek bir söylemsel analize göre şekillenmesine engel olmuştur.

Araştırmamız 4 bölümden oluşmuştur. İlk bölümde Televizyon haberciliğine yer vererek, kavram olarak televizyon haberciliği, televizyon haberciliğinin temel özellikleri, televizyon haberlerinde ideolojinin sunumu, televizyon haberlerinde söylem, televizyonda haber üretimi kavramlarından bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise Haber ve İdeoloji kavramı açıklanmıştır. Üçüncü bölümde ise araştırmamızın metodolojisi ve bulgularına yer verilmiş, dördüncü bölüm verilerin değerlendirilmesine ayrılmıştır. Sonuç kısmı ile araştırmamız tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TELEVİZYON HABERCİLİĞİ

1.1. Kavram Olarak Televizyon Haberciliği

Haber, etimolojik kökeni olarak İngilizce'deki News (North, East, West, South) kelimesinden üretilir. Kelime kökeninden de anlaşılacağı üzere haber, dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen yeni, anlık ve gerçek olaylardır. Gerçek bir olayın hikaye etme yoluyla kamuoyuna aktarılma biçimi olan haber, özellikle televizyon ile iş birliği içerisinde. Haberin televizyon ile iş birliği neticesinde "televizyon haberciliği" kavramı ortaya çıkmıştır (Şeker, 2003:15).

Teknolojik gelişmelerle birlikte sürekli güncellenen kitle iletişim araçları, insan hayatının her anında yer alarak, günümüz yaşantısının ayrılmaz bir parçası olmuştur. Kitle iletişim araçları sayesinde insanoğlu zaman ve mekân kavramlarına bağlı kalmadan her an her yerden, her şeyden haberdar olabilmektedir. Tarihteki mahalle, köy, ilçe, devlet ve ulus gibi kavramlar yerini küreselliğe bırakmıştır. Zira küresel bir köy içerisinde yaşamaktayız. Bu küresel köyde her insan birbiriyle etkileşim halinde olur. Dünyayı küresel bir köy haline getiren kitle iletişim araçları dünya üzerinde yaşayan tüm insanları tek çatı altında toplayabilen etkili bir güçtür (McLuhan, 2005:16).

İnsanoğlunun, içerisinde bulunduğu çevreden ve dünyanın her yerinde haber almasını sağlayan televizyon, insanlık tarihinin en büyük buluşlarından birisidir. Televizyonu diğer medya araçlarından ayıran en önemli özelliği hem kulağa hem de göze hitap etmesidir. Televizyon eğitim, kültür, dil, din, ırk, meslek ve köken gibi hiçbir sınıfsal fark gözetmeksizin toplumun tüm kesimlerine hitap ettiği için çok geniş bir izleyici potansiyeline sahiptir (Saraç, 2011:17).

Televizyonun izleyenleri eğlendirme, bilgi verme, haber verme, mesajlar verme ve eğitime gibi fonksiyonları bulunmaktadır. İnsanoğlunun yaratılışından beri yaşadığı çevre ve toplumlar hakkında haberdar olma güdüsünü televizyon görsel ve işitsel programlarla etkili ve hızlı bir şekilde karşılayabilmektedir (Yazar Öztürk, 1996:12).

Tarihte ilk akşam haberleri 15 Ağustos 1948 tarihinde CBS televizyonu tarafından yapılırken, 1951 yılında NBC ve BBC tarafından haber yayıncılığı yapılmıştır. İzleyicinin televizyon haberlerine olan ilgilerinin artırılması amacıyla o

dönemin ünlü radyo yıldızları haber programlarına çıkarılmıştır. Daha sonra 1960 yılı Amerika seçimini John Kennedy'nin televizyon haberleri aracılığıyla kazanması, televizyon haberleri programlarının prestijini arttırmıştır. Televizyon haberlerinin en önemli başarısı olarak 1963 yılında gerçekleşen Kennedy suikastinin yayınlanması gösterilir. Tarih sürecinde Vietnam Savaşı gibi toplumsal olayların görüntülenmesi de televizyon haberlerinin gücünü artırıcı rol oynamıştır (Matelski, 1996:30). Zaman içerisinde haber programları, içeriklerini sunma konusunda farklı kurgu teknikleri, müzikli sunumlar ve farklı tasarımlı stüdyolar kullanarak değişiklikler yapmıştır. Haber sunumlarının fon müzikleri kullanılarak verilmesi insanların haberlere karşı yorumları ve yaklaşımları üzerinde etkili olmuştur.

Toplumsal olayların ve toplumu etkileyen haberlerin, toplumun her kesimine hitap edilecek şekilde sunulması oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Son yıllarda yazılı basında haberlerin fazla sayıda görsel kullanılarak sunulmasının ilgi görmesi, televizyon haberciliği de haberlerini görüntü odaklı olmasına neden olmuştur (MEB, 2008:14). Televizyon haberlerinin görsel olması, izleyicilerin olayları somutlaştırmasına yardımcı olur. Haber sunumlarında belirli bir düzen içerisinde alt yazılar, fon müzikleri ve görüntüler verilerek haberin etkililiğinin ve inandırıcılığının artmasını sağlar. Televizyon haberlerinin etkililik düzeyini arttıran bir başka unsur da haberleri canlı yayınla izleyiciye aktarılmasıdır (Ertan, 2011:35). Canlı yayın haberleri, olayın seyirciler tarafından daha gerçekçi ve güvenilir olarak algılanmasını sağlar (Şeker, 2007:43).

Ana haber bültenlerinin yayınlanma saatlerinin “primetime” adı verilen gün içerisinde en çok televizyon izlenen saatlerde yayınlanması televizyon haberciliğinin önemli olarak görülmesinin bir göstergesidir. Televizyon haberciliğinin sahip olduğu bu önemli konumdan dolayı tüm televizyon kanalları, haber yayınlarına daha fazla önem vermekte ve ayrıcalık tanımaktadır (Keskin Vural, 2004:1050).

Haber sunucularının dili kullanma becerileri ve üslubu, haberin seyirci üzerindeki etkisini belirleyen önemli kriterlerden biridir. Haber muhabiri, haber içeriğini etkili bir biçimde araştırarak bir bütünlük içerisinde değerlendirmeli ve sunmalıdır. Kaliteli bir haber programında haber içeriğine ait sözlerin tamamı söylenmeden ve olaya ilişkin görüntülerin tamamı verilmeden haber tamamlanmaz.

Haberlerin etkili bir şekilde seyirciye aktarılabilmesi için, bir bütün halinde değerlendirilip seyirciye aktarılması gerekmektedir (Tokgöz, 2007:431).

1.2. Televizyon Haberciliğinin Temel Özellikleri

Literatürde haber kavramı ile birçok farklı tanım bulunsa da, bir olayın haber niteliği taşıyabilmesinin koşulu “değer” kavramını taşıyabilmesidir. Haberin değeri, haber sunumlarındaki hareketleri ve kullandığı söylemlerin aktarımında kullandıkları profesyonel kodlar olarak nitelendirilebilir. Haber değeri, haberi sunan ya da yapan kişinin şekillendirmesinden dolayı kaynaklanan bir durum değildir. Haberin değeri, yapıldığı zamana, mekâna, ortamın koşullarına ve kültürel yapıya bağlı olarak toplumdan topluma değişir (Girgin, 2000:91).

Bir olayın haber olarak nitelendirilebilmesi için Galting ve Ruge’ye göre şu özelliklere sahip olması gerekmektedir (Bal, 2007:12): Bir olayın haber niteliği taşıyacak hale getirilip seyircilere aktarılabilmesi, olayın toplumda belirli bir statüye sahip insanlarla ilişkili olması, olumsuz durumlar içermesi, aktüel konularla ilgili olması veya izleyenleri şaşırtması gibi özelliklere sahip olması gerekir. Yani haberin izleyenlerin ilgisini çekebilmesi için, olayın izleyenlerin yakın çevresinde gerçekleşmesi, olayın sonuçlarından etkilenebilecek bir hedef kitlenin olması, olağanüstü bir durum içermesi, bir karmaşa ya da kaos içermesi, kaynağının insanların açısından önemli olması, olayın haber niteliği kazanmasını sağlayan unsurlardır (Zeki, 2006:15).

Günümüzde televizyon programlarında yayınlanan haberler, birbirlerini takip eden, aynı içerikteki olayların farklı şekillerde kurgulanmasıyla tekrar sunulan haber değeri taşımayan olaylardan ibarettir. İzleyicinin duygularını istismar edecek söylemlerle sunulan haberler izleyiciyi rahatsız etmiş ve izleyicinin eleştirilerine maruz (Erol, 2002:860).

Haberlerin taşınması gereken niteliklerle ilgili literatürde birçok bilgi olmasına rağmen, gerçeklik, güncellik, ilginçlik, önemlilik ve anlaşılabilirlik bir olayın haber değeri taşımasındaki en önemli kriterlerdir (Girgin, 2000:91).

1.2.1. Gerçeklik

Haberin gerçeğe en yakın şekilde anlatılması, haberle ilgili bilgilerin güvenilir kaynaktan alınmasının yanı sıra spikerin kişiliği, habercilik tecrübesi, sahip olduğu değer yapısı ve mesleki etik değerleri de haberin gerçekliğini etkileyen unsurlardandır (Girgin, 1998:15). Haberciler, haber içeriğinin ve kaynağının doğruluğunu ve güvenilirliğini araştırmak ve farklı kaynaklara teyit ettirmek zorundadır. Haber içeriğinin ve kaynağının gerçekliği yansıtması haberin sadece güvenilirliğini olumsuz etkilemekle kalmaz, onun ilgi çekiciliğini ve önemini de düşürür (Girgin, 2002:3). Haber bültenlerinde yaşanan olayların tamamını görüntülemek ve izleyicilere aktarmak mümkün olmamaktadır. Haberlerin görüntülenmesi sırasında olayın sadece çok küçük bir bölümü kamera kayıtlarına yansır. Olayın büyük bir kısmı kayıtların dışında kalır (Çil, 2007:21). Bu sebepten dolayı habere konu olan olay iyi bir şekilde analiz edilmeli, olayları özetleyecek biçimde gerçeği çarpıtmadan verilmelidir. Haberin gerçeklik kaygısına düşmeden, reyting alma ya da seyircileri eğlendirme amacı gütmesi haberin değerinin düşmesine ve subjektif olmasına neden olur (Işıklar, 2011:42).

1.2.2. Güncellik

Haber yapılacak olayın gerçekleşme zamanı da haber değeri üzerinde etkili bir unsurdur. Haber olarak yayınlanacak olayın yakın zamanda gerçekleşmesi haberin ilgi çekiciliğini ve değerini artırır. Geçmiş tarihlerde gerçekleşen olaylar, insanların ilgisini çekmediği için haber değerini düşürür (Uğurlu ve Öztürk, 2006:37). Güncel konular halkın ilgisini çektiği için haber içeriklerinin güncel olması sağlanmalıdır. Yakın zamanda gerçekleşen olayların haber olarak verilmesi sayesinde kamuoyu oluşur. Haberlerde, üzerinden uzun zaman geçmiş olayların verilmesi, objektifliği ve haber değerini düşürür. Güncel olmayan olaylar halkın ilgisini çekmeyeceğinden dolayı haber değerini kaybeder (Girgin, 2000:82).

1.2.3. İlginçlik

Tokgöz (2003:206), günlük hayatta karşılaşılabilen ve tüm insanların merakını uyandırarak ilgilerini çeken (human interest) olayları ilginç olaylar olarak tanımlamıştır. Haber olarak yayınlanan bir olayın haber değeri kazanabilmesi için yaş, cinsiyet, eğitim seviyesi, sosyo-ekonomik durum gibi özellikleri ne olursa olsun herkesin ilgisini

çekmesi gerekir. Çağımızda yayınlanan haber içeriklerinde, ilgi çekici olayların yayınlanmasına özen gösterilmektedir. İnsanların meraklarını uyandırmayan, heyecanlandırmayan, düşündürmeyen ve izlemeye sevk etmeyen içeriklerin haber niteliği taşımadığı görüşü mevcuttur (Uğurlu ve Öztürk, 2006:35). Nitekim John Bogart, “köpek insanı ısırırsa haber değil, insan köpeği ısırırsa haberdır” sözü haberde ilginçliğin önemini vurgulamaktadır (Girgin, 2000:18). Olayların haber niteliği taşımasındaki en önemli kriterlerden birisi de olağanüstü ya da sıradışı durumlar olmasıdır. Günlük hayatta insanların dikkatini çeken olaylarda yaşanan sıradışılık, olumsuzluk, şüphe, zıtlık, karmaşa ve çatışma, insanlardaki merak duygusunu arttıracak ve haberi ilgi çekici hale getirerek değerini arttıracaktır (Güzel, 2007:22). Bülbül, sıradışı, nadiren veya ilk kez gerçekleşen, toplumun tamamını veya büyük bir kısmını ilgilendiren ve toplum tepkisi oluşturan, toplum üzerinde olumlu veya olumsuz etki bırakan, yakın zamanda gerçekleşen, güncel, beklenmedik anda, yakın çevrede, önemli ve ilgi çekici olan olayların haber niteliği taşıdığını söylemiştir (Ertan, 2011:14).

1.2.4. Önemlilik

Haber içerikleri seyircilere aktarılırken önem derecelerine göre sıralanır. Ünlü kişilerle ilgili olaylar, yaşanan sıradışı olaylar, icatlar ve çekişler gibi unsurlar haberlerin önem derecelerini belirlemektedir. Ancak son dönemlerde politikacılar ve sanatçılar arasında yaşanan polemikler de haber içeriklerinin önemini belirlemede etkili bir unsur olmuştur (Uğurlu ve Öztürk, 2006:36).

Ülkemizin ulusal düzeyde yaptığı çalışmalar ve uluslararası anlaşmalar ve üyelikleri toplumun genelini ilgilendiren bir konu olduğu için önemli sayılmaktadır. Toplumun her kesimini ilgilendirdiği için hükümet, devlet ve TBMM görüşmeleri gibi konular önem arz etmektedir. Bunların yanı sıra toplumda desteğe muhtaç olan kadın, yaşlı, çocuk, engelli ve hastaların durumları da toplumun ilgisini çektiği için önemli konular arasında sayılmaktadır (Saraç, 2011:14).

Haberin önemlilik durumunu “olayın ölçüsü” ve “olayın sonuçları” olmak üzere iki unsur oluşturur. Örneğin çıkan bir çatışmada şehit olan polis veya asker sayısı olayın ölçüsüne örnek olarak gösterilebilir. Hükümetin sağlık politikasında yapmış olduğu bir değişikliğin halkı nasıl etkileyeceği de olayın sonuçlarına örnek olarak gösterilebilir. Bir haberin önemliliğinin en önemli ölçütü, haberin konusunun, ilgisini çektiği kişi

sayısının fazlalığıdır. Bazı haberler ilginç olabilirken önemli olmayabilir ya da çok önemli bir olay ilginç olmayabilir. İlginç bir olayın önemli olması, önemli bir olayın da ilginç olması gerekmemektedir (Girgin, 2002:86).

1.2.5. Anlaşılabilirlik

Haberlerin önemini arttıran bir diğer unsur da izleyici tarafından anlaşılabilir olmasıdır. Haber sunumlarında kullanılacak kelimelerin açık ve net olması, olayların bir sıra ve bütün halinde verilmesi anlaşılabilirliği açısından oldukça önemlidir. İzleyicilerin haberleri okuduktan, izledikten ya da dinledikten sonra haberi anlayabilecek kadar bilgilerin verilmesi gerekir. İnsanlar haberi izledikten sonra akıllarında herhangi bir soru oluşmayacak veya cevaplanmamış sorular kalmayacak şekilde haber sunumları gerçekleştirilmelidir. Spiker, haberi sunarken gereksiz yere lafı uzatmamalı, fazla ya da yabancı sözcük kullanmaktan çekinmeli ve haberle ilgili ayrıntılara fazla girmemelidir. Kısa, öz, açık ve anlaşılır kelimeler kullanarak haberi aktarmalıdır. Haberler oluşturulduktan sonra programdan önce okunmalı, gereksiz kullanılan ve anlamı bozan sözcükler kaldırılmalıdır (Girgin, 2000:16).

Haberle verilmek istenen mesajın dinleyici ya da izleyici tarafından tam olarak anlaşılıp anlaşılmadığı kitle iletişim uzmanları tarafından da önemsenmektedir. Haberin, muhattap tarafından anlaşılabilmesi amacıyla kitle iletişim uzmanları tarafından içeriğin hazırlanması, aktarımı, muhatabın konumu, sosyo-kültürel durumu, şartları ve kişisel özellikleri araştırılarak belirli kurallar geliştirilmiştir. Verilmek istenen mesajdan, verilen mesajdan, muhatabın anladığından, aklında tuttuğundan ve verdiği geri bildirimden meydana gelen “Kitle İletişim Eğirisi”, bilginin kaynaktan alıcıya ulaşıncaya kadar değişime uğradığını ifade etmiştir. Mesajda meydana gelen değişim, alıcının yanlış anlaması, algılama sorunları, sahip olduğu sosyo-kültürel özelliklerine göre anlam farklılığının olması ve unutulması gibi unsurların etkisiyle gerçekleşmektedir (Girgin, 2002:95). Haber sunumlarıyla izleyicilere/dinleyicilere verilmek istenen içeriğin değişime uğramaması için spikerin açık, net ve anlaşılır bir üslup kullanması gerekmektedir. Haber içeriklerinin sunumu yapılırken, olayın ne olduğu, nerede meydana geldiği ve nasıl gerçekleştiği gibi bilgiler toplumun her kesimi tarafından anlaşılabilir şekilde olmasına dikkat edilmelidir. Özetle haber sunumları yapılırken, konu yalın, açık ve anlaşılır bir dille alıcıya aktarılmalıdır (Uğurlu ve Öztürk, 2006:38).

1.3. Televizyon Haberlerinde İdeolojinin Sunumu

İnsanların sınıfsal farklılıklarının önemsendiği ve insanlar arasında ayrışmanın başladığı çağımızda insanlar arasında “ben” ve “sen” çatışması ortaya çıkmıştır. Bu farklılıkların ve ayrışmanın en çok görüldüğü alanlardan birisi de medyadır. Medya kullandığı bir takım özel simgeler kullanarak oluşturduğu metinler, ifadeler ve görseller ile farklılık biçimleri haber içerikleri oluşturulmaktadır. Haber programlarının öznellikten, tarafsızlıktan ve gerçeklikten uzaklaşarak, ideolojik söylemlerle olayları baskın kesimin menfaatlerine yönelik yapması ve gerçekleri gizlemesi, toplumun medyaya olan güvenini sarsmış ve toplumsal eleştirilere maruz kalmasına neden olmuştur (Toruk ve Sine, 2012:352). Haberlerde yansıtılan olay gerçekleşme şekli farklılaştırılarak belirli ideolojik söylemler çerçevesinde oluşturulan yazılı ve görsel unsurlar kullanılarak yeniden oluşturulmuştur. Farklılaşmaya uğramış bu haber içerikleri baskın güçlerin sahip oldukları ideolojinin bir göstergesidir (Duruoğlu, 2007:2).

Williams, medya sektöründe ideoloji kullanımının şu üç şekilde gerçekleştiğini belirtmiştir (Fiske, 2003:212):

- a) Belli bir kesime ya da zümreye ait değerler ve inançlar sistemi
- b) Genel geçer doğrularla, bilimsel kurullarla çelişen inanç sistemi, sapkın fikirler ve inanışlar
- c) Anlam ve fikir üretiminin genel süreci

Bu öğelerin birbirleriyle zıt amaçlar taşıması zorunlu değildir, aksine bu öğelerde yer alan bir anlam veya ifade diğer öğelerin de kapsamına girmektedir. Yani bu öğeler birbirlerini içeren ve kapsayan öğelerdir.

Althusser’e göre kendilerinin üretebilme yeteneklerinin ideolojilerin varlığını sağlayan şart olduğunu söylemiştir (Çoban, 2011:91). Bu yüzden baskın güçler, ideolojilerini maddi temeller üzerinde yaymaya çalışan kurumları kullanırlar. Yayılmak istenen ideolojiler bu kurumlarda ve bu kurumların işleyişinde bulunmaktadır. Althusser kurumların sahip olduğu stratejileri söylem araçlarına dönüştürerek aktarması düşüncesi, günümüzde haber metinlerinde açıkça görülmektedir. Öyleki ki söz konusu kurum idarecilerinin ya da baskın güçlerin kendilerinin oluşturduğu söylemlerle objektif

bir şekilde lanse edilmesi, haberlerin söylemsel sunumu içerisinde ideolojilerin aktarılması kullanılan bir fikir aktarım stratejisidir. Haber sunumlarında oluşturulan üstü kapalı içerikler barındıran, çelişkili ve yönlendirilmiş söylemler, haber metinleri içerisine baskın gücün lehine olacak şekilde yerleştirilir (Çil, 2007:56).

Haber medyasıyla haber olgusunu siyasal süreçlerden soyutlamak, medya ve siyaset kurumu arasındaki ilişkiyi çözümlemede eksik yönlerin kalmasına neden olacaktır (Gölcü, 2009:82). Çünkü iktidar sahiplerinin ve egemen güçlerin söylemlerinin yeniden üretildiği, şekillendiği alan medya söylemleridir. Medya söylemlerinde; hangi kaynakların kullanılacağı, hangi aktörlerin kamuoyuna sunulacağı, haber başlıklarının seçimi, neyin nasıl söyleneceği yeniden değerlendirilir. Haberdeki anlam ve ideolojiyi oluşturan unsurlar, değerlendirme sonrasında ortaya çıkan haberin üslubu, nasıl sunulduğu, haberdeki egemen başlıkların neler olduğu, metinlerde ne gibi çağrışımların oluşturulduğudur (Şeker ve Şeker, 2011:520).

Özellikle 1980 sonrasında göz atıldığında kitle iletişim araçları ile siyasetin bir ilişki içerisinde olduğu gözlemlenmektedir. Yazılı ve görsel basında özellikle haberlerdeki söylemlerde habercilerin siyasal yanlılıklarından, ideolojik söylemlerinden yakınılmaktadır. Objektif haber söylemlerinden uzaklaşıp siyasal partilere dolayısıyla egemen güçlere yandaş tavırlar takınmak özellikle günümüzde sürekli eleştiri konusu olmuştur (Kılıçaslan, 2011:488). Medyayla olan ilişkilerinde mesafeyi korumasını bilmeyen politik aktörler, ülke yönetiminde medya üzerine de hâkimiyet kurma yoluna gitmişlerdir. Politik söylemlerini medya aracılığıyla ileterek diğer siyasi aktörler üzerinde baskı yapmışlardır (Alver, 1998:51). Ayrıca siyasi aktörler kendi söylemlerini anlaşılması kolay kalıplara dönüştürerek, alternatif direniş odaklarına baskı kurmuşlardır. İdeolojik haber söylemleriyle toplumdaki kanaat oluşumunu sağlamış, siyasal ve kültürel iklimi belirlemişlerdir. Bu aktörlerin seçim dönemlerinde medya organlarında diğer partilerin aktörlerine göre daha fazla yer edinmesi, bunların görüşlerinin daha fazla dile getirilmesi ülkenin geleceğiyle ilgili önemli sonuçlara neden olacaktır. Çünkü haberlerin seçmen kitlesini etkileyecek yönlendirme özelliği vardır (Şimşek, 2009:125).

Medya siyaset ve ideoloji ilişkileri özellikle günümüzde süreklilik kazanmıştır. Medya ve siyaset arasındaki bu ilişki genelde güçlünün yanında olma şeklinde kendini

göstermiştir. Siyasetin güçlü olduğu dönemlerde medya egemen güçlere boyun eğmiş, medyanın güçlü olduğu dönemlerde ise durum tam tersi olmuştur. Medyanın taraf tuttuğu partilere yönelik verdiği haberlerde ideolojik söylemlerde bulunması, haberlerin sunumunda yönlendirmelere yer vermesi, ideolojik söylemlerin manşetten verilerek büyük puntolarla iletilmesi bu ilişkiyi gözler önüne sermektedir. Maalesef medyanın, haberciliğin asıl işlevi olan tarafsız, yansız ve gerçekçi olma sorumluluğu göz ardı edilmektedir (Uludağ, 2011:211). Bunların yanında medyanın özgün yapısının korunulması yerine iktidarın temel doğrulayanı ve destekçisi kimliğine bürünmesi, hep eleştirilen bir durumdur (Polat, 2011:311).

1.4. Televizyon Haberlerinde Söylem

Söylem sözcüğü 1970’li yıllardan beri Batılı akademik çevrelerde yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bunda büyük ölçüde Foucault’un çağdaşlarından farklı olarak “ideoloji” sözcüğü yerine söylem sözcüğünü tercih etmesi rol oynamıştır. En tanınan eleştirel söylem analizcilerinden Van Dijk ve Fairclough’un eserleri de aynı dönemde ilgi görmeye başlamıştır.

Günlük yaşamın pratiklerinin çoğunda belirleyici olabilecek tüm düğüm noktalarında söylem ideolojik etkiler taşır. “İdeolojiler, dil kullanımı yolu ile edinilmekte ve dil kullanımı yolu ile aktarılmaktadır. İdeolojik fikirlerin birçoğu ya aileden, arkadaşlardan başlayarak diğer grup üyelerinden ya da dinleyerek, okuyarak ve izleyerek öğrenilmektedir. Böylece ideolojiler, söylemler yolu ile ifade edilmekte ve toplumda yeniden üretilmektedir.”(Van Dijk, 2003:18). Kitle iletişim araçlarının toplumsal kültüre eklediği tüm söylem biçimleri ideolojik belirlenimlere sahiptir ve egemen ideolojinin kuşatması altındadır. Basitten karmaşığa yani eğlence programlarından haber programlarına dek tüm söylemler ideolojik etkilere sahiptir ve toplumun düşünsel yapısını belirlemektedir. “Söylem, anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkmaktadır. İdeoloji ise, bu anlamın belli kişi ve gruplar lehine nasıl harekete geçirildiği ile ilgilenmektedir.” (Üşür, 1997:89) “İdeoloji, mesajları üretmek için kullanılan göstergesel kurallardır. İdeolojiyi okumak demek mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem, mesajın söylediği, ideoloji ise söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. Mesajın kodlanması, kodlama ve kod açım edimlerini içermektedir. Kodlama, düz anlamı, kod açımı ise yan anlamı belirtmektedir. Kod

açımı, farklı grupların bu koda yüklediği anlam çerçevesinde oluşmaktadır. İdeolojinin yarattığı etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlamaktadır.” (Üşür, 1997:89).

İktidar ideolojik aygıtlarını, bu bağlamda temel olarak iletişimsel olanları etkin bir şekilde kullanarak söylem alanının temel belirleyicilikte olan noktalarını elinde tutar ve toplumsal söylemini belirler ve tüm toplumsal söylemsel pratiklerde kendi ideolojik söylemini tam olarak gerçekleştirmeye de yeniden-üretir. Van Dijk (2003:48)’a göre:

“Bilişsel olarak ideolojiler toplumsal temsilleri yapılandırdıkları için geliştirilebilirler. İdeolojiler toplumsal pratikleri dolaylı bir şekilde genelde ve söylemi ise, özelden denetlediklerinden ideolojilerin sonraki açık toplumsal işlevi, ortak eyleme, hem iç grup üyelerinin işbirliğine ve etkileşimine hem de dış grup üyeleri ile etkileşime olanak vermeleri ya da kolaylaştırmalarıdır. Bunlar ideolojinin toplumsal mikro düzey işlevleridir. Makro düzeyde ise, ideolojiler en yaygın şekilde iktidar ve egemenlik gibi grup ilişkileri açısından tanımlanmaktadır. İdeolojiler, iktidar seçkinlerinin iktidarlarını meşrulaştırmak için zihinsel denetim sağlama işlevi görmektedir”.

Üretim araçlarına, iletişim araçlarına hakim olan sınıf söylem alanında da egemendir, ancak bu alan bir mücadele alanıdır. İktidar mücadelesi kendisini söylem üzerinden ifade eder, politik söylem toplumu kendi söylem alanının sınırları içerisinde sabitlemeye ve kapatmaya çalışır. “Hegemonik mücadelenin ideolojik boyutu, söylemsel bakış bağlamında kavramsallaştırılabilir ve çözümlenebilir. Söylemin düzeni, çatışan, ‘sabit olmayan denge’ (hegemonya) söylemsel/ideolojik yüzünü oluşturur; belirtilmelidir ki, ... karmaşık, heterojen ve çatışkan [yapı] olarak söylemin düzeni görüşü ideolojik bileşim kavramıyla uyum içersindedir.” (Fairclough, 2003:163) Hegemonyanın ideolojik anlamda kurulabilmesi sürecinde söylemsel pratiklerin çözümlenmesiyle daha rahat anlaşılabilir. “Söylemsel bir pratik, varolan söylem düzeninin değişik derecelerde yeniden-üretimine ya da dönüşümüne ve böylece varolan toplumsal ilişkiler ve iktidar ilişkilerine katkıda bulunan mücadelenin bir yüzüdür.” (Fairclough, 2003:163) Toplumsal bilinci ve bilinçdışını, yani toplumsal bilinç yapısını belirleyen söylemler açık veya kapalı olarak ideolojik etkilere sahiptir.

Emek ile insan yeni bir sürece girer, maddi dünyayı anlamlandırır ve onu yeniden-biçimlendirmek için bir mücadeleye girer. “Üretim pratikleri ve ağlarıyla, düzenlenmiş ilişkileri ve teknik içyapılarıyla yayıncılığın kurumsal yapılarına program üretimi için gereksinim duyulur. Kapital’deki örneksime kullanılırsa, bu söylemsel tarzdaki ‘emek süreci’dir. Üretim, burada, iletiyi oluşturur. Bir anlamda, döngü buradan başlar.”(Hall, 2003:311) Üretim süreci denilen şey söylemsel anlamda verilen emektir. Ancak bu süreç ideolojik olarak anlamlandırma ve yorumlama ile ilgili bir emek üretimini ifade eder. “Elbette, üretim süreci ‘söylemsel’ yönü olmaksızın varolamaz: [üretim süreci] anlamlar ve düşünceler ile baştanbaşa biçimlendirilmiştir: üretilen rutinlere ilişkin kullanımdaki bilgi, tarihsel olarak tanımlanmış teknik beceriler, profesyonel ideolojiler, kurumsal bilgi, tanımlar ve varsayımlar, izleyiciler hakkındaki varsayımlar, v.b. bu üretilen yapı ile programın oluşumunu biçimlendirir.” (Hall, 2003:311) Medya bu belirlenmiş söylemin içerisinde görevini yerine getirirken ideolojik bir işlevi de yerine getirmiş olur.

İdeolojik söylem öznenin ikna edilmesi amacını taşır ve tüm ideolojik söylemlerin öznelere kendi saflarına çekmek için ikna edici bir dil kullanmaları gerekir. Söylem, kültürel, ideolojik alanlar dışında ekonomik, politik alanlarla da ilintili bir alandır ve tüm alanların kendilerini, anlamlandırdıkları, yeniden-anlamlandırdıkları, ifade ettikleri ve toplumsalla ilintilendikleri alandır. Söylem eylemden bağımsız bir pratik değildir, insan yaşamında tüm pratikler etkileşimsel olarak bir arada varolur, bu bağlamda insani pratiklerin söylemsel ve eylemsel olanları değişik bağlamlarda bitişir, keşişir, bütünleşir. İdeolojik olan bağlamlarda ise söylemler arasında bir mücadele yaşanır, maddi yansımaları da olan bu mücadelenin somutlanımı ise tam olarak eylem alanında görülür. Egemen sınıf ve ezilen sınıflar arasındaki mücadele farklı alanlarda farklı yöntemlerle sürdürülür.

Söylem ve ideoloji birçok alanda çakışır, toplumsalı belirleyen iktidar ilişkileri bağlamında ideoloji kendisini temel olarak söylem üzerinden ifade eder ve öznelere taşır. Öznelere oluşumunda belirleyici olan söylem bu nedenle ideolojinin temel işlev alanlarından bir tanesidir. “Halka mesajlar ve simgeler ileten bir sistem oluşturan medya, bireyleri eğlendirmek, bilgilendirmek ve toplumun kurumsal yapısı ile bütünleştirecek değerleri, inançları ve davranış biçimlerini onlara aşılacaktır. Devlet bürokrasisinin iktidar aygıtlarını elinde tuttuğu ülkelerde, medya üzerinden uygulanan

sistemli propaganda, egemen seçkinlerin çıkarına hizmet etmektedir” (Chomsky ve Herman, 2004:35). Propaganda açısından haber çok önemli bir değere sahiptir. Haberde kullanılan söylem kitleleri inandırma ve etkileme açısından önemli alandır. “Haber, iktidar seçkinlerinin görüşlerini yansıtmalarının yanında, aynı zamanda bir söylem olarak, haber kaynakları, anlatıcı ve hedef kitle arasında kurulan bir diyalogdur” (Tokgöz, 2007:162). Söylem ve ideoloji ilişkisi haber açısından çok önemlidir. Haberin egemen ideolojinin görüşlerini aktarırken kullandığı söylem çok önemlidir.

Söylem ve ideoloji arasındaki ilişki toplumsal yaşamın dinamiklerini anlama ve toplumsal pratikleri anlamlandırma sürecini belirler. “Söylem bu toplumsal pratiklerin en önemlisidir ve bunları doğrudan bir şekilde açıklayabilen ve dolayısıyla da ideolojileri aktarabilen tek şeydir” (Van Dijk, 2003:112). Esasında söylemin gücü ve önemi bu anlamda ortaya çıkmakta ve kendini gözler önüne sermektedir. “Bu nedenle söylem kuramı olmadan ideoloji kuramı kökten eksiktir. Ve tersine olarak, söylemin toplumdaki rolünü anlamak için aynı zamanda, genelde toplumsal temsillerin, özelde ideolojilerin yeniden üretimindeki temel rollerini de bilmemiz gerekir” (Van Dijk, 2003:112). Medya ve ideoloji kavramlarını incelerken söylemin önemini de vurgulamamız gerekmektedir. Söyleme dayanan medyada söylem ideolojik bir içerik taşır. Bu içeriği taşıyan çeşitli kanalları kullanılır ve sonuçta hem ideolojinin aktarılmasında hem de yeniden üretilmesinde önemli görevler üstlenir.

Söylem analizi cümlenin yapay sınırlarını reddeder; dilin ve kurallarının cümle ötesindeki metinsel yapıya yaygınlaşması gerektiğini savunur. Söylem analizi metin yapılarını incelemekle de sınırlı kalmaz; ‘anımlar’, ‘fikirler’ ve ideolojiler de açığa çıkarılmakla çalışılır. Van Dijk, medya metinlerinde, ideolojik pozisyonun cümle yapılarının, örtüsü altında da açıklanabileceğini kanıtlamak için ‘özne kullanımına’ dikkat çeker. Söylem analizi yapılırken, sistemli bir çözümleme, tema ya da madde başlığı gibi öğelerin açıklanmasıyla başlar. Madde başlığı ya da ana tema, aynı zamanda söylem analizinin başta gelen konusudur. Uzun metinlerin söylem analizinde, konu maddelere ayrılır. Haber analizi, haberin yukarıdan aşağıya temalara göre yapısının gerçekleşmiş şeklini, parçaların birbiriyle uygunluğunu gösterir.

Haber, gazetelerde, dergilerde, televizyonlarda, radyolarda, internette yayımlanan bilgilerdir. Siyasi anlamda statükonun devamıdır. Egemenlerin kabul

edilmesinin istediği ‘gerçeğin’ toplumsal kurgusudur, özetidir. ‘Haber’, toplumsal anlamda ilginç ya da önemli olayları, basit, sade bir dille ve bazen görüntü ve fotoğraflarla sunulmasıdır. Yayın müdürlerinin ‘haber’ dediği şeydir. Ancak unutmamak gerekir ki medya açısından haber çok önemlidir. Çünkü haber ve haberin söylemi toplumsal düşünceleri yönlendirme ve belirlemede çok önemli bir yere sahiptir.

1.5. Televizyonda Haber Üretimi

Televizyonun ilk kez yayın hayatına başladığı günden beri televizyon haberciliği varolmakla birlikte, ilk akşam haberleri, CBS televizyonu tarafından resmen Ağustos 1948 yılında başlamıştır. Televizyon haberleri, yayıncılığın ayrılmaz bir parçası değil, programcılık işinin yanında bir çeşit olarak var olmuştur (Matelski, 1996:30).

Televizyon haberlerinde, süreleri 5 ila 10 dakika arasında değişen ara bülten, 30 ila 45 dakika arasında değişen ana bültenler yer alır. Ara bültende 5 ila 10; ana bültende 22 ila 35 arasında haber yer alır. İzleyiciler haberleri hazırlanan sıraya göre izlemek zorundadır. Çünkü haber bülteni belirli sıraya göre izlenmek üzere hazırlanmıştır. Kısacası, izler kitlenin farklı haber izleme ya da haberleri farklı sırada seyretme seçeneği yoktur (Aslan, 2002:103). Televizyon haberlerinin yayın süresi, yapım tekniğini belirleyen bir öğedir. Televizyon haberlerinde zaman dışında da sınırlılıklar vardır. Televizyon haberlerinin anlatı formu ve sunum teknikleri açısından diğer üç kısıtlama şöyle özetlenebilir (Kars, 2010:146):

Görsel Estetik: Televizyon haberleri, televizyonun yapım tekniklerinden etkilenmektedir. Televizyon haberlerini diğer iletişim araçlarının haberlerinden ayıran temel öğe, “resim-fotoğraf-film” gibi görüntü malzemelerinin tümünü kullanma olanağının bulunmasıdır. Bazı haberler görsel güçleri olmadığı için tamamen göz ardı edilirken, bazıları da bu güç yüzünden öne çıkarılmaktadır.

Televizyonda eğlencenin önceliği: Televizyon haberleri, zaman ve görüntüsel kaygılar nedeniyle, kopuk kopuk, parça parça bir “şey”leri ekrana getirir. Haber izleyicileri sinema izleyicileri gibi filmleri izlemekten çok ekranda görünenleri” alırlar. Haberlerin içeriği ağırlıklı olarak eğlenceye uygun olarak tasarlanmıştır.

Ekonomik Kaygılar: Özellikle ticari televizyon kanallarında, diğer programlar gibi haberlerin de sürdürülebilmesi, reklam verenlere bağlıdır. Bir kanalın haberlerinin

izlenme oranları, aynı zamanda o programa verilecek reklamları, dolayısıyla, ekonomik desteğini de belirler. Haber içerikleri de reklamverenlerin dolaylı yönden denetimi altındadır. Kanal yöneticileri, reklamvereni kızdırmamak için belli bir haberi yapmaktan vazgeçebilmektedir.

Televizyonda izleyiciler haberleri hazırlanan sıraya göre izlemek zorundadır. Çünkü haber bülteni belirli sıraya göre izlenmek üzere hazırlanmıştır. Kısacası, izlerkitlenin farklı haber izleme ya da haberleri farklı sırada seyretme seçeneği yoktur (Matelski 1996:25).

Televizyon haberlerinin sunumunda temel olarak gözle görülebilecek görsel unsurlar ve kulakla işitilebilecek sessel unsurlardan yararlanır. Televizyon haberlerinin öğelerini şu başlıklar altında toplamak mümkündür (Kars, 2010:146):

A)-Görüntü:

1-Kamera ile çekilmiş hareketli görüntü

2-Dia, fotoğraf, harita (donuk kare)

3-Grafik

4-Bilgisayarlı Animasyon

5-Yazı

a-Altyazı (haber az sonra verileceğini ya da az sonra verilecek haberin tanıtılması amacıyla),

b- Az önce meydana gelmiş bir olay ya da bir durumu izleyiciye iletmede,

c- Kaynağın sesinin, yani konuşmanın anlaşılmadığı durumlarda,

4- KJ (Karakter Jeneratörü) olarak konuşmanın ya da haberi hazırlayan (muhabir, kameraman, kurgucu) kim olduğunu belirtmek için,

d- Haberin kuşağı olarak,

e- Jenerikte kullanılır

B) Ses

1-Efekt Ses

2-Yapay Ses

3-Doğal Efekt

4-Müzik

Televizyon haberlerini gazete haberlerinden farklı kılan temel ayrımlardan biri, kullanılan teknolojinin kendine özgü yapısından kaynaklanmaktadır (Ergül, 2005:97). Televizyon izleyicisinin ezici çoğunluğu, kameraların yalan söylemediğine inanır (Kars, 2010:147). Kamera üzerine geliştirilen bu önkabule göre, kamera sayesinde görüntü kendini, her türlü yorumdan, yani dilden ve düşünceden kurtarmıştır. Oysa görüntü, bir bütün olarak gerçeğin kendisi değildir. Açığı seçilir, uzaklık ve ışık ayarlanır, kurgu yapılır. Kısacası görüntü çekilmez yapılır (Mutman, 1995:147). Televizyon temelde “canlı yayın” olsa da, bu canlılık, gerçeklik ve bilgi yanılmasıdır (Kars, 2010:148).

Temelde sözlü kültürün önemli özelliklerini barındıran görsel bir kültürün ürünü olan televizyon aynı zamanda bir metin olarak kabul edilir. Çünkü televizyon iletileri (programlar, haberler, filmler, çizgi filmler) yazılı bir metinde olduğu gibi kimi “bilinçli” düzenlemelerden geçer. Söz konusu iletilerin yapılandırılmasında belirli bir söylem biçiminin benimsendiği ve televizyon aracılığıyla aktarılan şey’lerin aynı bir metinde olduğu gibi tasarlanabilir (Burton, 1995:38).

Televizyon haberlerinin hazırlanması süreci incelenirken karşılaşılan sorunlardan biri, sürecin teknik boyutuyla ilgilidir. Öncelikle, genel anlamda, görsel öğelerin mi yoksa aktarılabilecek öykünün mü (story) belirlenmesi gerektiği sorusunun yanıtlanması gerekmektedir. Yani, “editörlük sürecinden ilk geçmesi gereken ile bu sürecin sonunda ortaya çıkan iletiye (görsel malzeme, metin, vb.) uyarlanması gerekenin belirlenmesi gerektiği görüşüdür. Televizyon haberlerinin hazırlanması sürecinde haberin aktarımında kullanılacak görsel iletiler öncelikle saptanırken, metin, bu iletilerin anlam bütünlüğü açısından tamamlanması ve sonlandırılması aşamalarında kullanılmaktadır. Ancak aktarılabilmek istenilen iletinin içeriğinin de, bu aşamada fazlasıyla belirleyici olduğunu belirtmek gerekir. İletinin içeriği önemli ölçüde metnin öne çıkarılmasını gerektiriyorsa (bir tartışma konusunun yansıtılması, bir yorumun ayrıntılı sunumu, v.b.) görsel öğelerin görece ikincil bir konumda kullanılması söz konusu olabilecektir. Dolayısıyla genel olarak televizyonun görsel malzemeye dayalı anlatımında malzeme yeterliliği, konunun içeriği, yaratılmak istenilen etki gibi kimi

sınırlılıklar, öncelikler sıralamasında önemli değişimlere neden olabilmektedir. Bu noktada televizyon “yalnızca bir görsel araç değil; aynı zamanda bir anlatı (narrative) aracıdır (Ergül, 2005:98).

Görsel ve işitsel bir araç olma özelliğiyle diğer kitle iletişim araçlarından ayrılan televizyonun görüntüye dayalı dili, televizyondaki yayın akışını oluşturan hemen her program için geçerlidir. Televizyon haberleri de görsel anlatım biçimine uygun ölçülerle yapılandırılmaktadır. Bu anlamda televizyon haberlerinin seçiminde haber konusunun kendisi kadar haberle ilgili görsel malzemenin de öne çıktığı görülmektedir. Kimi haberler, görsel açıdan yetersiz bulunarak bülten dışı bırakılırken, görsel olarak zengin ancak haber değeri açısından görece sıradan konular haber sıralamasında öne çıkabilmektedir (Ergül, 2005:99).

Televizyonun görsel-işitsel bir araç olması, görüntünün yanında sesin de önemini ortaya çıkarmaktadır. Televizyon haberlerinin asıl sunum biçimi sürekli konuşmadır. Televizyon haberlerindeki sürekli konuşmanın ve duyulan seslerin içinde, en önemlisi “spiker”in sesidir. Haber bültenlerinde, spikerin sesi izleyicilere güvenlik duygusu verir (Kars, 2010:153).

Televizyon haberciliği ve özelliklerinin açıklandığı araştırmamızın birinci bölümünün sonuna gelirken, televizyonun görsel gücünün haberi dramatikleştirdiği bilinen bir gerçektir. Haber üretimi yapılırken seçilen konunun mümkün olduğunca görüntüsel bir değeri olmasının ne derecede önemli olduğu anlatılmaya çalışılmıştır. Televizyondaki görsel etkinin haber üretiminde ideoloji ve söylem ile haberde edinilen kimliklerin dilin içerisinde yeniden inşa edilmesi sürecinde, egemen ideolojinin işlevi eleştirel bir bakış açısı ile irdelenmiştir. Bu bağlamda çalışmanın temel sorunsalının açıklanacağı ikinci bölümde, “haber söylemi içerisinde egemen söylemler aracılığıyla dolaşıma sokulan egemen ideolojinin toplumsal konular açısından birbirinden farklı kimlik temsilleri üzerinden nasıl yeniden inşa edildiği, güç/iktidar ilişkilerinin kimlikler üzerinden nasıl kurulduğu” konusu açıklanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2.HABER VE İDEOLOJİ

2.1. Paradoksal Bir Olgu Olarak İdeoloji

“İdeoloji” terimi ilk defa Fransız Devriminin ardından Fransız Aydınlanmacıları tarafından düşünceler bilimi yerine kullanıldı. Terimi ortaya atan Fransız filozofu Destutt de Tracy, ‘ideoloji’yi zoolojinin bir bölümü olarak kullanmıştır. İdeoloji ‘düşüncelerin bilimi’ anlamını karşılması amacıyla kullanılmıştı. “Eğitsel ve toplumsal reformların niteliğine ve yaygınlaştırılmasına yönelik tartışmaların egemen olduğu bu dönemde, Fransız materyalistleri kendi felsefelerini ve ideallerini tanımlamak üzere ideoloji terimini kullanmaya başlıyorlar.” (Çelik, 2005:28) Bu anlamda ideoloji terimi ilk kez Fransa’da Fransız filozoflar tarafından kullanılmıştır. “Bu filozoflar, düşünce (idea) biliminin (logos) tam tercümesi olarak ideologie, bu bilimle uğraşmaları nedeniyle kendilerini adlandırmak üzere de ideologues kelimelerini tercih ediyorlar” (Çelik, 2005:28). İdeoloji farklı şekillerde yorumlanıyordu Fransızlara göre; “İdeoloji sözüyle karşılanması önerilen düşünce biliminin amacı, düşüncelerimizin doğal kökenlerini araştırmak, yanılışmaları ve yanılışları açığa çıkartarak toplum hakkındaki doğruları toplumsal reformların hizmetine sunmaktır” (Çelik, 2005:29). İdeoloji başlangıçta farklı anlamlarda kullanılıyordu. “İlk zamanlar ideoloji geleneksel inançlar ve bunlarla birlikte var olan yapıların parçalanmasını amaçlayan devrimci düşünce anlamının yerini tuttu. Onun karakteristik belirtileri bir yandan mantıki bir sistem oluşu ve ampirik nedenselliğin kanunlarını kavrama iddiası, diğer yandan ütöpik sosyal ve ahlaki görünüm almasıydı” (Bluhm, 1983:15). Diğer taraftan ise ideoloji bilimsel anlamda pozitif olarak ele alınırken politik anlamda negatif bir bakışla ele alınıyordu. “İdeolojinin onu savunanlarca verilen ilk anlamı, günümüzde onu ‘bilim’ kelimesine bağlayan çağrışımlara benzer pozitif bir çağrışımıydı. Onun politik pratiğe uygulanması hemen ona küçük düşürücü, aşağılayıcı bir anlam kazandırdı” (Bluhm, 1983:16). Günümüzde eleştirel düşünceye göre ‘egemen ideoloji’ iktidara sahip olan gücün toplumu egemenliği altında tutmak ve denetlemek için kullandığı ve sürekli insanları aldattığı bir sistemdir, diğer taraftan ezilenlerin ideolojisi ise iktidar hedefli bir düşünce sistemidir.

İdeoloji konusunda dikkate değer düşünürlerden biri olan Terry Eagleton bu konuda şöyle diyor; “İdeoloji terimi, kullanışsız ölçüde geniş, düşüncenin toplumsal belirlenimi anlamından yanlış fikirlerin yayılmasının yönetici sınıfın doğrudan çıkarlarına olduğuna dair şüphe uyandıracak ölçüde dar fikre kadar geniş bir yelpaze oluşturan tarihsel anlamlara sahiptir” (Eagleton, 2005:304). İdeoloji başlarda olumsuz anlamda ele alınmış ve böyle yorumlanmıştır. Sonrasında ise ideoloji farklı bir anlamda ele alınmaya başlanmış ve siyasal anlamda önemli bir yere oturtulmuştur. “İdeoloji, çoğunlukla, göstergeler, anlamlar ve değerlerin bir egemen toplumsal iktidarın yeniden üretilmesine katkıda bulunma tarzları anlamına gelir; aynı zamanda siyasal çıkarlar ile söylem arasındaki her anlamlı konjonktürü ifade eder” (Eagleton, 2005:304). Egemen güçler bir yandan önceden kurulan yapıda muhalifler tarafından oluşturulan yarıkları tamir ederken bir yandan da yeni muhalif söylem ve eylemleri inceleyerek olası saldırılara karşı yeni yapılar oluşturarak kendilerini yeniden üretirler. Kısacası, yeniden-üretim ‘kurulu düzenin kurallarına boyun eğmenin’ yani egemen ideolojiye tabi olmanın da yeniden üretimidir.

İdeoloji sözcüğünün birçok farklı kullanımı ve tanımı vardır. Marx, eserlerinde, net bir ideoloji tanımlaması yapmadı. Onun özel olarak ideoloji üzerine yazdığı bir metin bulunmamaktadır (Marx, 2004:34-38). Marx’ın ‘erken dönem’ eserleriyle ‘geç dönem’ eserlerindeki ideoloji yaklaşımı arasında çelişkiler, en azından farklılıklar bulunduğunu iddia edebilmesinin nedenlerinden biri belki de bu durumdur. Marx’ın negatif ideoloji kavramsallaştırması, kapitalist üretim tarzının kazandığı yeni biçimlerin ciddi bir eleştirisiyle ele alınması açısından hala önemlidir.

Marx ideolojinin negatif anlaşılışını ortaya koymuştur, buna göre ideoloji yanlış bilginin ya da yanlışsalı düşüncenin bizzat kendisidir. Marx ideoloji ile ilgili şunları söylemektedir:

“Fikirlerin, anlayışların, ve bilincin üretimi, her şeyden önce doğrudan doğruya insanların maddi faaliyetine ve karşılıklı maddi ilişkilerine, gerçek yaşamın diline bağlıdır. İnsanların anlayışları, düşünceleri, karşılıklı zihinsel ilişkileri, bu noktada onların maddi davranışlarının dolaysız ürünü olarak ortaya çıkar. Bir halkın siyasal dilinde, yasalarının, ahlakının, dininin, metafiziğinin vb. dilinde ifadesini bulan zihinsel üretim için de aynı şey geçerlidir. Sahip oldukları anlayışları, fikirleri, vb. üretenler

insanların kendileridir, ama bu insanlar, sahip oldukları üretici güçlerin belirli düzeydeki gelişmişliğinin ve bu gelişkinlik düzeyine tekabül eden -ve alabilecekleri en geniş biçimlere varıncaya kadar- karşılıklı ilişkilerinin koşullandırdığı gerçek, faal insanlardır. Bilinç hiçbir zaman bilinçli varlıktan başka bir şey olamaz ve insanların varlığı, onların gerçek yaşam süreçleridir. İnsanlar ve sahip oldukları ilişkiler tüm ideolojilerinde sanki camera obscura'daymış [karanlık oda. -ç.] gibi başaşağı çevrilmiş bir biçimde görülüyorsa, nesnelerin gözün, ağtabakası üzerinde ters durmalarının onların dolaysız fiziksel yaşam süreçlerinin yansıması olması gibi, bu olgu da, insanların tarihsel yaşam süreçlerine aynı şeyin olmasından ileri gelmektedir.” (Marx, 2004:42).

Marx burada gerçekliğin ters çevrimine değinerek ideolojinin gerçekliğin bir çarpıtılması olduğunu net bir şekilde vurgulamaktadır. Ters dönmüş imge metaforu ve ayna imgesi insanların kendi çıkarlarını ‘sahte bilinç’ yüzünden başka yerlerde aramalarına neden olmaktadır. Daha sonra fikrini değiştiren Marx’a göre sahte bilinç bireylerin bir yanlış görmesi meselesi değil, genel toplumsal yapının maddi temeli tarafından belirlenmesi meselesidir. Metaların üretiminden dolaşımına kadar tüm maddi süreçler ideolojinin temelini oluşturur; yani metaların fetişist niteliği, ‘belirli bir bilinç’in oluşmasına ve yayılmasına neden olur (Marx, 2004:44).

“İster yanılısama ve mistifikasyondan ve din eleştirisinden, ister meta fetişizmi teorisinden ve kapitalizmdeki diğer söyleşme biçimlerinden söz etsin, Marx’ın ideoloji düşüncesini kullanışı, tartışmasız biçimde ‘eleştirel’ bir kavrayışa dayanır. Laarrain’in terimleriyle, ideolojiyi düşüncenin bir tür çarpıtılması olarak kavraması anlamında ‘olumsuz’ bir kullanımdır” (Barrett, 1996:29). Olumsuz okuma, ideolojinin toplumsal gerçekliği çarpıttığını, bozduğunu ve toplumsal çelişkileri sakladığını ve bu nedenlerle de egemen gücün egemenliğinin yeniden üretimini sağladığını ileri sürer (Bal, 2007:14).

Engels Marx’ın erken dönem çalışmalarında olduğu gibi ideolojiyi yanlış bilinç olarak tanımlar:

“İdeoloji, düşünür denem kişinin gerçekten bilinçli olarak bütünlediği bir süreçtir; ama bu, yanlış bilinçliliklidir. Düşünürü iten devindirici güçler ona bilinmez kalır; yoksa bu ideolojik bir süreç olmazdı. Düşünür, o yüzden düzmece ve yansıtılan itici güçler imgeler. Çünkü bu, biçimini de içeriğini de salt usavurmada, ya kendisinin

ya da öncellerinin usavurmasından türettiği ussal bir süreçtir. Düşünür yalnız düşünce gereciyle çalışır... bütün eylemine düşünce aracılık ettiği için, bütün eylem ona sonunda düşünceye dayandırılmış görünür” (Engels,1993:29).

Marx’ın ideoloji ile ilgili olumsuz yaklaşımı etkisini oldukça uzun zaman sürdürmüştür. “Engels’in Marx’ı yorumunda ve bundan sonra da Marksizm’in içerisinde yer alan birçok yönelimde ideolojiler ‘yanlış bilinç’in biçimleridir, yani popüler ancak yanıltıcı inançların statükoyu meşrulaştırmak ve işçilerin gerçek sosyoekonomik durumlarını gizlemek için yöneten sınıf tarafından aşılmasıdır” (Van Dijk, 2003:16). Bu olumsuz anlam daha sonra farklı bir anlam kazanmasına rağmen “çok yakın zamana kadar bu olumsuz ideoloji kavramı –yani baskın grupların kendilerine hizmet eden düşünce sistemleri– geçmişte geleneksel olarak, gerçeğin ve bilimsel bilginin karşısında kullanılmış olan sosyal bilimlerde yaygınlaşmaktadır” (Van Dijk, 2003:16).

Kapitalizmin toplumu yanlış bilinçlendiren ve yanıltan egemen ideolojisine karşı Lenin’in önerisi halkın gerçekleri görmesini sağlayan ezilenlerin ideolojisi geçirilmelidir yani sosyalizm.

Lenin’e göre “Alternatif bir ideoloji ancak sosyalist entelejensiya tarafından yayılabilir, çünkü burjuva ideolojisi hakim ideolojidir: O kadar uzun zamandır ortadadır ki topluma bakışın doğal tarzı olarak görünmektedir; bu yüzden, yalnızca öncü partinin müdahalesiyle işçiler doğru yöne yöneltilerler. Üstüne üstlük, Marksizm nesnel gerçekliğe tekabül eden bir ideolojidir.” (McLellan, 1999:42) Bundan hareketle sosyalist ideolojiyi savunmak, egemen ideolojiye karşı ezilen sınıfın kendi ideolojisini ikame etmek ve iktidarı ele geçirmek için mücadele etmek gereğini ortaya koymaktadır. Dışarıdan taşınan bu ideoloji egemen ideolojinin karşısındadır ve bu iki ideoloji çatışma halindedir. Bu anlamda sadece egemen ideoloji değil ezilen sınıfın ideolojisinin de bulunduğunu göz önünde tutmak gerekmektedir. “İdeoloji yönetici sınıfın işçileri sonsuza kadar kandırmak ve böylece onların (sözde) önceden belirli tarihsel rollerini oynamalarını engellemek için dayattığı bir ‘aldatmaca’ değildir. İdeolojiler maddi gerçeklikler dünyasındadırlar ve kendileri maddi güçtürler.” (Hall, Lumley ve McLennan, 1983:144) Gramsci ise ideolojiyi farklı bir yere koymuştur. “Gramsci için ideoloji, zorunlu bir parçası olduğu sosyal biçimleniş gibi, kompleks, karmaşık ve

çelişkili bir birliğe sahiptir. Althusser'in tersine, Gramsci örneğin, ideolojinin maddi sosyal rolüne ek olarak, epistemolojik bir tanım önermez. Gramsci için, ideolojiler sıfatıyla ideolojiler çok tutarlı olmakla birlikte ne doğru, ne de yanlıştır. İdeoloji prensip olarak (ekonomik mücadelenin cereyan ettiği) yapı ile karmaşık üst yapı alanını bir araya getiren, birbirine tutturun 'harç' olarak kabul edilir." (Hall, Lumley ve McLennan, 1983:145) Bu bağlamda Gramsci ve Althusser'in ideolojiye bakışları birbirinden oldukça farklıdır. Ancak yine unutmamak gerekir ki Althusser'in özgün Devletin İdeolojik Aygıtları kavramının temeli Gramsci'nin hegemonya kavramından ve baskı/rıza çözümlemelerinden doğar.

Althusser ideolojideki yabancılaşmayı da inceler; ideolojide insanların kendi gerçek varlık koşullarındaki ilişkileri değil, yaşanan ancak hayali olan ilişkileri yaşadığı için ideolojinin bilince değil bilinçdışına dair bir kavram olduğunu ileri sürer:

"İdeoloji, derinden bilinçdışıdır... İdeoloji elbette bir temsil sistemidir: ama bu temsiller, çoğu zaman 'bilinç'le alakasızdır. Bunlar çoğu zaman imgelerdir, kimi zaman kavramlardır, ama öncelikle insanların büyük çoğunluğuna, onların 'bilincinden' geçmeden, kendilerini yapılar olarak dayatırlar. Bunlar, algılanan-kabul edilen - maruz kalınan kültürel nesnelere ve insanların hâkim olamadığı bir süreçle işlevsel olarak insanlar üzerinde etkide bulunurlar. İnsanlar kendi ideolojilerini... Asla bir bilinç biçimi olarak değil, kendi 'dünya'larının bir nesnesi olarak - kendi 'dünya'ları olarak yaşarlar... Demek ki, ideoloji insanların kendi dünyalarıyla yaşanan ilişkilerini içerir. Ancak bilinçsiz / bilinçdışı olma koşuluyla 'bilinçli' gözükse bu ilişki, aynı şekilde, karmaşık olma koşuluyla da basit olabilir; basit bir ilişki değil, ilişkilerin ilişkisi, ikinci dereceden bir ilişki olma koşuluyla basit olabilir. İdeolojide, insanlar, gerçekten de, kendi varlık koşullarıyla ilişkilerini değil, kendi varlık koşullarını yaşama tarzlarını ifade ederler: bu hem gerçek ilişkiyi, hem de 'yaşanan', 'hayali' ilişkiyi içerir" (Althusser, 2003:283).

Burada ideoloji bağlamında toplumsal anlamda düşünsel yapıda hayal ve gerçek birbirine karışmış gibi görünse de gerçekte insanlar açısından çok basit ve sıradandır. Egemenlerin ideolojisi toplumun bütününe yayılmalı ve her hücrelerine işlemelidir. Ancak toplumsal yapı homojen bir gruplaşmadan ibaret değildir ve içinde çok çeşitli katmanları barındırır. "Gramsci'nin toplumsal blokun ideolojik birliğinin sağlanması sorunsalı, düşünsel anlamda bir gelişmişlik düzeyine sahip olan insanla, sokaktaki

adamın yönetici sınıfın nasıl egemenliği altında tutulacağı, dolayısıyla yönetici sınıfın yönetiyor olmasının devam etmesi sorunudur” (Özbek, 2003:128). Gramsci bu sorunları derinlemesine incelemiş ve toplumsal katmanları tanımlamıştır.

Althusser ideoloji kavramını Marksist açıdan ele almış ve Gramsci’den sonra bu konuda en çok çalışan kuramcı olarak daha önce değinilmemiş bazı noktaları derinliğine ele almıştır. Althusser (2003:89-92)’e göre; İdeoloji, bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin imgesel bir ‘tasarımlanması’dır. İdeoloji maddi bir var oluşa sahiptir. Her ideoloji ancak bir özne aracılığı ile ve özneler için varolabilir.

Zizek, ideolojiyi şöyle tanımlamaktadır; “ ‘İdeoloji’ toplumsal gerçekliğe bağımlılığını yanlış-tanıyan düşünümücü bir tavırdan, eylem-odaklı bir inançlar kümesine, bireylerin toplumsal bir yapıyla aralarındaki ilişkiyi yaşamalarını sağlayan vazgeçilmez mecradan hâkim bir siyasi iktidarı meşrulaştıran yanlış fikirlere kadar her şeyi adlandırabilir. Tam ondan uzak durmaya çalıştığımızda ortaya çıkıveriyor gibidir, açıkça orada bulunduğunu sandığımız zamansa ortaya çıkmaz.” (Zizek, 2006:48).

Özne ve ideoloji konusu da önemle ele alınması gereken konulardan biridir. “İdeoloji her şeyden önce bir temsildir. Temsil ettiği şey ise toplumsal ilişkilerimizi yaşama biçimimizdir. İdeoloji, insani varlıkları birer toplumsal özne olarak kurar ve bu özneleri bir toplumdaki egemen üretim ilişkilerine bağlar.” (Eagleton, 2005:41) Althusser’in ‘çağırma teorisi’, otoritenin özneye seslendiği bir politik-enstantane sunar. Otoriter sesleniş, özne arkasını dönüp bakmadığı sürece ona bir vaatte bulunur, bakıp da otorite ile karşı karşıya geldiğinde ise onu bir özne olarak kurar. “İdeolojinin var oluşuyla, bireylere özne olarak seslenilmesi, tek ve aynı şeydir.” (Althusser, 2003:104) İdeolojik aygıtlar insanların toplumdaki varoluş koşullarını yanılsamalı bir biçimde algılamasına neden olur ve yanılsama içinde toplumsal ilişkiler maddi dayanaklarından bağımsızlaştırılarak, imgesel ve hayali ilişkiler olarak algılanır. Marx bunu “meta fetişizmi” kavramı ile anlatır. Meta fetişizmi yüzünden, yani emeğin toplumsal karakteri maddi ürünlerden koparıldığı için, insani ilişkiler şeyler arasındaki ilişkiler gibi algılanır. Toplum, kendi ürettiği maddi ya da düşünsel ürünleri kendisinin dışında ve kendisinin denetleyemediği güçler olarak görür. Meta fetişizmi tüm kültürel pratikleri de kapsamaktadır. Böylece toplum ‘şey’leşir, toplumsal farkındalık yitirilirlirken, toplum egemen gücün hegemonyasına teslim olur.

Althusser'in ideoloji kuramı toplumsal varoluş koşullarını temel alır ve toplumsal bilincin bu koşullarda nasıl yapılandığını çözümlmeyi amaçlar:

“İdeoloji bireylerin gerçek var oluş koşullarıyla kurdukları imgesel ilişkinin bir ‘tasarımlanmasıdır’... Marksist bir dil kullanırsak, üretim, sömürü, baskı ideolojikleştirme ve bilimsel pratik etmeni konumunda bulunan bireylerin gerçek varoluş koşullarının tasarımlanması, son kertede üretim ilişkilerinden ve üretim ilişkilerinden türeyen ilişkilerden kaynaklanıyorsa şöyle diyebiliriz: her ideoloji, yarattığı ve imgesel olması zorunlu çarpıtmasında, var olan üretim ilişkilerini (ve de bu ilişkilerden türeyen öteki ilişkileri) değil, ama her şeyden önce, bireylerin üretim ilişkileri ve bu ilişkilerden türeyen ilişkilerle kurdukları (imgesel) ilişkiyi tasarımlar. Demek ki, ideolojide tasarımlanan, bireylerin var oluşunu yöneten gerçek ilişkiler sistemi değil, bu bireylerin boyun eğerek yaşadıkları gerçek ilişkilerle kurdukları imgesel ilişkidir” (Althusser, 2003:89-92).

İdeoloji bir eylem klavuzu görevini de görebilir. Ayrıca muhalif ideolojinin sadece varolanı tanımlaması yeterli değildir, gerçekte ideolojinin asli işlevi sınıfa yol göstermek ve dünyayı değiştirmektir. “İdeoloji tarihin olumsal bir uru ya da sapması değildir: Toplumların tarihsel yaşamının temel bir yapısıdır. Bununla birlikte, ideolojinin gerekliliğinin varlığı ve kabulü, ideoloji üzerinde etkide bulunmayı ve ideolojiyi tarih üzerine yansıyan eylem aygıtına dönüştürmeyi mümkün kılabilir” (Althusser, 2003:283). Bu anlamda Lenin'in ve ardıllarının yaptığı ideolojiyi bir eylem aracı olarak kullanarak toplumsal uyanışı sağlamak ve iktidarı almaktır.

2.2. Farklı Kuramsal Yaklaşımlar Temelinde Haber ve İdeoloji İlişkisi

İdeoloji kavramı üzerindeki tartışmaları ve bu konuda eleştirel yaklaşım çerçevesinde yinelenen görüşleri daha iyi anlayabilmemiz için Karl Marx, Antonio Gramsci, Louis Althusser'in görüşlerini detaylı olarak incelemekte yarar vardır.

2.2.1. Toplumsal Gerçekliğin Öznelerin Bilincine Yansıması Olarak İdeoloji

Marksist terminolojide ideoloji, ‘yanlış bilinç’i ifade eden anahtar bir kavram olmuştur. Verili dünyayla ilişkimizi ve anlam evrenimizi oluşturmada ideoloji, Marksist düşünceye göre bir dizi davranış, değer ve algılar bütünü olarak ele alınmıştır (Woodfin ve Zarate, 2004:120).

Marx'a göre ideoloji tam ve bölünmesi mümkün olmayan bir bütündür. Bu bütünü oluşturan unsurlar ise şöyle sıralanabilir:

a) sosyal ya da bireysel bilincin yarattığı düşünceler ve tasavvurlar. Bu düşünceler ve tasavvurlar belirli bir sosyal grubun kendisini ifade etmesine yarar;

b) belli bir sosyal grubu haklı göstermek için hazırlanan teoriler;

c) kollektif kuruntular, tasarımlar, aldatmacalar ve insanların toplum hakkında ve kendi haklarındaki yanlış ve çarpıtılmış algılamaları gerçek sosyal hayatla bağlantılıdır (Vergin, 1980:121). Dolayısıyla Marx, ideoloji kavramsallaştırmasıyla düşüncelerle maddi hayat arasındaki bağı açıklamaya çalışmıştır.

Marx'ın ideoloji tanımı birbiriyle çelişken olan iki anlamı içermektedir. Birinci anlamda ideoloji, gerçeğin sosyal gerçeğin insan bilincinde yansımalarıdır: din, felsefe, sosyoloji ya da siyaset bilimi şekli altında yorumlanan gerçek. Bu yorumlamadır ki, materyalist, liberal ve buna benzer ideolojilerin oluşmasına yol açmıştır. İkinci anlamda ise, ideoloji gerçeğin çarpıtılmasını ifadelendirir. Bu çarpıtılışa Marx, mistifikasyon adını vermiştir. Mistifikasyon, gerçeği, toplumsal gerçeği, hayali bir dünya haline getirmek anlamına gelmektedir. O halde Marx'a göre ideolojiler tarihsel sürecin belirli bir aşamasında sosyal bir sınıfın varlığını sürdürmek için ortaya attığı düşünsel sistemlerdir (Vergin, 1980:120). Marx'ın "sosyal yaşam bilinci belirler" savı ideolojiyi ne anlamda kullandığı adına önemli bir basamaktır. İdeoloji kavramını çarpıtılmış düşünce olarak sınıfsal çıkarları savunmak adına gerçek ilişkileri mistifiye eden bir yanlış bilinç olarak ortaya koyan Marx, böylelikle ideolojik düşünceyi diğer düşüncelerden ayırmıştır (Canbulut, 2006:40).

Yanlış bilinç kuramı bağlamında, maddi/nesnel yapının ve toplumsal pratiğin yanlış bilginin bilgisini olarak tanımlanan ideoloji kavramı, Marx'ın da katkısıyla gerçeklikte kapitalizmin yarattığı çelişkilerin üstünü örten ve onları görünmez kılarak insanların bilincinde maddi olarak egemen güçlerin çıkarlarıyla uyumlu bir yaşam bilgisini yaratan bilinç türü şeklinde anlaşılmalıya başlanmıştır (Üşür, 1997:26). Marx'a göre, "yanlış bilinç" düşüncesi şöyle bir dizgeye sahiptir: "maddi koşullar, örneğin işçi sınıfının gerçek ya da hakiki çıkarlarını açıkça gösterir, ideolojide ise bu çıkarlar basit tersine dönmeye gizlenir. Böylece insanlar kendi çıkarlarını, gerçekte olduklarının karşıtı gibi görürler. Bu nedenle yanlış bilinç, siyasal bilincin olması gereken şeyin ayna

imgesidir (Barret, 1996:13). Marx, ondokuzuncu yüzyıl düşünür ve iktisatçılarında yönelttiği eleştirisinde, onların toplumsal dünya hakkında ürettikleri ‘bilimsel’ bilginin, statükoyu meşrulaştıran ideolojik bir bilgi olduğunu ileri sürmüştü. Marx’a göre klâsik iktisatçılar, örtük bir biçimde ve bazen de açık olarak, insanî yabancılığa yol açan sosyoekonomik süreçler ile politik yapı ve pratikleri meşrulaştırmak suretiyle, toplumda tahakküm edici kurumların sürüp gitmesine katkıda bulunmuşlardı (Balkız, 2004:135).

Marx, egemen sınıfların ürettikleri fikirlerin her ne kadar alt sınıfların çıkarına olmasa bile, onlar tarafından yine de benimsendiğinden söz eder. Oysa dünyayı ve kendilerini bu bilgiler ve fikirler ışığında anlamaya çalışanlar, bir bilinç yanılması içindedir. Marx’a göre bu türden bir bilinçlenmenin önemi toplumsal düzeydeki kimi tercihleri belirlemektedir. Çünkü, kapitalist toplumdaki çoğunluğun yani proloterya ve küçük burjuvanın kendilerine dayatılan ikincil rolü kabul etmeleri için bu türden bir yanlış bilince gerek vardır. İdeoloji kavramının atıf yaptığı toplumsal olgu, fikirler ve kültür alanı ya da siyasi fikirler veya siyasal kültür alanı ile, bu alandaki ilişkilerle birlikte başka sosyolojik gelenekler içinde de uzun uzadıya tartışılmıştır. Marx’ın bir başka ideoloji görüşü ise, “İdeolojiyi, işçi/köylü sınıfını yanlış yöne sevk edebilecek, egemenlik ilişkilerini tutmaya yardım edebilecek soyut doktrinler ve görüşlerdir” fikrini içermektedir (Alemdar ve Erdoğan, 1994:191-192).

Marx’a göre proleterya kaçınılmaz olarak kapitalist sistemi değiştirecek ve bu durumda ideolojiye de gerek kalmayacaktır. Çünkü adil, sadece maddi zenginliklerin değil, bilginin de herkes tarafından eşit paylaşıldığı bir toplumda bireyler doğru bir bilince sahip olacaktır. Öte yandan, toplum daima değiştiğinden aynı fikirler toplumdaki değişmelerle birlikte ideoloji haline gelebilirler ya da ideoloji olmaktan çıkabilirler (McLellan, 1999:27).

Yanlış bilinç kuramı, toplumsal gerçekliğin insan zihninde kodlanırken doğru ve yanlış yansımaları ayırımı yapmış, doğru yansımaları ‘bilim’, yanlış yansımaları da ‘ideoloji’ olarak isimlendirerek kavramsal tartışmalara neden olmuştur. “Bu çıkmazın nedeni bilim denilen bilgi türünün ideolojiden, dolayısıyla yanılmadan arınmış bir bilgi türü olarak her şeyi ve her konumu yargılama üstünlüğüne sahip bir aşkınlık durumunu tekelinde tutma eğilimidir” (Üşür, 1997:69). Dolayısıyla yanlış bilinçlilikle ideoloji arasında kurulan özdeşlikte ideoloji, bilginin önünde bir engel olarak görülmüştür.

Alman İdeolojisi'nden alınan şu pasaj, ideolojinin toplumsal sınıfla ilişkisi konusunda iki ayrı belirleme yaparak, ideolojiye farklı bir perspektiften yaklaşır (Barret, 1996:18). “Egemen sınıfın düşünceleri her çağda egemen düşüncelerdir; yani, toplumun egemen maddi gücü olan sınıf aynı zamanda egemen entelektüel gücüdür de. Maddi üretim araçlarını elinde bulunduran sınıf, aynı zamanda zihinsel üretim araçlarını da kontrol eder; öyle ki, bu nedenle genel olarak konuşursak, zihinsel üretim araçlarından yoksun olanların düşünceleri o sınıfa tabidir. Egemen düşünceler, hakim maddi ilişkilerin ideal ifadesinden başka bir şey değildir” (Marx ve Engels, 1992:70).

Tartışmalı birçok boyutu içinde barındıran bu görüşün söylediği, egemen sınıfın ideolojik üretim araçlarını kontrol ettiğidir. Ancak ideolojik güçle ilgili genel bir belirleme olan bu görüşe göre, medyanın egemen sınıf ya da sınıfların kapitalist düzenin sürdürülmesinden kaynaklanan çıkarlarının korunması ve statükonunun devamlılığında kitlelerin bilinçlerinin şekillendirilmesindeki etkin rolünün yadsınamayacağını söylenebilir (Çelebi, 1990:31).

İdeoloji kavramının hem farklı sınıfların politik düşünceleri ve dünya görüşlerinin bütünlüğüne doğru bir anlam çeşitliliği elde ettiği çerçevede, hem de ekonomik, siyasal ve ideolojik düzeyler arasındaki belirlenim ilişkilerini klasik Marxist tarzda ele alarak ideolojiyi yanlış bilinç olarak tasarlayan görüşler çerçevesinde, medya tamamen ekonomik düzeydeki (altyapısal) sınıfsal çıkarların ve sahiplik/mülkiyet ilişkilerinin üstyapıya taşındığı veya yansıtıldığı, böylece işçi sınıfının devrimci potansiyelinin yok edildiği, ideolojik egemenliğin bir kanalı olarak konumlandırılmaktadır (Dursun, 2003:26).

Marxist gelenek içinde ideoloji sorunu negatif ideoloji kavramı çerçevesinde kalmış ve toplumsal sınıflararası iktidar ilişkilerinin yarattığı tahakküm sorunu ile bağlantılandırılmıştır. İdeoloji çözümlenmeleri ile toplumsal iktidar çözümlenmeleri arasında paralellik kurma geleneğini yaratan Klasik Marxist anlayış, ideolojiyle ilgili çalışmalar yapan kuramcılarının eleştirilerine maruz kalmıştır. Örneğin ünlü düşünür Ernst Bloch, “Marksist ideoloji eleştirisi, kapitalist sistem altındaki insanların ve kurumların daha güzel bir yaşama kavuşması için, gündelik hayallerin, popüler kültürün, görkemli edebiyatın, sosyal ve siyasi ütopyaların, felsefenin ve nihayet dinin ortaya koyduğu ideolojinin yargılanıp kapı dışarı edilmesi gerektiğini ileri sürmekte ve

insanların içerisinde buldukları tarihsel momenti terk etmesi gerekliliğini savunmaktadır (Kellner, 2003:109).

Özellikle ideolojinin zorunlu olarak bir yanlısına ya da çarpıtma olup olmadığı, ekonomik olarak belirlenip belirlenmediği gibi temel konular sonraki dönem tartışmalarda önemli rol oynamıştır. Marxist modelin çok iyi işlemediği ya da en azından gerilediği giderek daha fazla kabul görmektedir. Marx'ın kuramsal mirası zaman içinde evrilmiş, Marx'tan sonraki dönemde ideoloji kavramı daha çok sınıfların politik düşünceleri ve bakış açıları anlamında kullanılmaya başlanmıştır (Çil, 2007:24).

2.2.2. Bir Temsil Sistemi Olarak İdeoloji ve İdeolojik Özneler

Louis Althusser, Marx'tan daha gelişkin bir ideoloji kuramı geliştirerek, Marxist yorumlardan farklı kavramsallaştırmasıyla ideoloji kavramının yeniden gözden geçirilmesi sürecinde büyük etki yaratmıştır. “Egemen ideolojilerin belli şartlar altında sömürülen sınıfların tepkilerini ifade edebilecekleri bir alan açtığını ifade eden” Althusser, toplumsal bütünlük içinde ekonomik, politik ve ideolojik olmak üzere farklı düzeyleri belirlemiştir (Larrain, 1995:92). Bu düzeyler arasındaki ilişkileri tanımlarken de tek belirleyenin ekonomik düzey olmadığını savunmuştur. Althusser'in ideolojinin doğasına ilişkin üç önemli tez ortaya attığını vurgulanmaktadır. Bunlar (Dursun, 2007:79):

1-) İdeoloji bireylerin kendi varoluş koşullarıyla hayali ilişkilerinin bir temsilidir: İdeoloji, gerçekliğini bir temsili değil, gerçeklikle kişilerin yaşadıkları bir ilişkinin temsidir. Bu anlamda ideoloji, gerçekliğe ilişkin çarpıtılmış düşüncelere değil, gerçeklikle, gerçek (real) ilişkilere gönderme yapmaktadır. İnsanın kendi dünyasıyla yaşadığı bu ilişki hem hayalidir. Hem de gerçektir.

2-) İdeolojinin maddi bir varlığı bulunmaktadır: İdeoloji maddidir, çünkü o, daima aygıtlar ve pratikler içerisinde yer almaktadır. Bu maddilik, dillere ve ritüellere gönderme yapar.

3-) İdeoloji bireyleri özneler olarak çağırır: Gündelik yaşamın maddi ritüelleri içindeki somut işlevinden dolayı, her birey bir özne olarak kendisinin farkına varmaktadır. Althusser, öznelerin kendilerinin toplumsal kategoriler içinde farkına

vardığını belirtir. Örneğin: işçi, patron, asker, doktor gibi...Çağırma ideolojik pratiğin anahtar parçasıdır.

Althusser, ideolojinin yanlış bilinç olarak algılanmasına karşı çıkar. Çünkü; ideolojiler insanların zihinleri tarafından üretilmezler. Kiliseler, camiler, okullar, sendikalar ve medya gibi, insanların nasıl düşününeğini onlara öğreten ve kendisinin devletin ideolojik aygıtları dediği kurumlarda somutlaştıran maddi bir yapı tarafından ideoloji üretilmektedir (McLennan, 1983:50). 1970 yılında yayınladığı “İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları” adlı kitabında, ‘Devletin Baskı Aygıtları’ ile ‘Devletin İdeolojik Aygıtları’nı birbirinden ayıran Althusser, egemen görüş ve düşüncelerin topluma yayılmasını sağlayan din, sendika, okul, hukuk, siyaset, aile, medya gibi kurumları devletin ideolojik aygıtları olarak adlandırırken, Marx’ın devlet aygıtı olarak kabul ettiği hükümet, ordu, yönetim, polis, mahkemeler ve hapisaneleri de devletin baskı aygıtı olarak tanımlar. Devletin baskı aygıtları ‘zor kullanarak’, ideolojik aygıtları ise ‘ideolojiyi’ kullanarak işlemektedir. Dolayısıyla, “Althusser’e göre kapitalizmde ve kapitalizm öncesi toplumsal biçimlenişlerde egemen sınıf, kendi iktidarını yalnız doğrudan baskıyla değil; ideolojik aygıtların, yine ideolojiye dayanan baskısıyla birlikte sürdürmüştür” (Özbek, 2003:170). Dolayısıyla, bu yapıların her biri bir toplumun üretim biçiminin kendisini sürdürebilmesi için gereken koşulları yeniden üretmekte işlev görmektedir.

Bir başka deyişle, bu kurumlar sistemle uyumlu işgücünün yeniden üretimini gerçekleştirir. Ekonomik, politik, hukuki ve toplumsal düzeyler arasındaki ilişki ve çelişkiler, kapitalizmi bir toplumsal sistem olarak yeniden üretirken, ideoloji de bu süreçte sistemin yeniden üretiminde gereken bilgilerin, öznelerin zihinsel formasyonları olarak biçimlenmesi işlevini görmektedir. Althusser’e göre, insan pratiklerinde somut bir sosyal süreç haline gelen ideoloji, içinde medyanın da olduğu kurumlar tarafından üretilirken, kapitalist üretim tarzına özgü üretim ilişkileri de yeniden üretilmiş olur. Althusser’in ideoloji kavramlaştırmasında önemli bir kilometre taşı olarak kabul edilen bu ayrımınla, ideoloji, maddi bir pratik olarak görülmektedir. Althusser’in yapısalcı-ışlevselci ideoloji çözümlemesinin temeli yaptığı bu ayrıma dayanır (Çoban, 2011:266).

Althusser, klasik kuramlardaki altyapı ve üstyapı kavramları ile ilişkilendirilen toplumsal bütünlük sorunsalını, ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerin bir bütün

olarak toplumsal sistemi yeniden- üretme işlevi çerçevesinde kuramlaştırır. “Althusser’e göre, ideoloji, yapının özne üzerindeki bir etkisidir; özneye dışsaldır, çoğu zaman bilinçdışı olarak yaşanır ve öznelere egemen değerleri benimseterek onları sistemle uyumlu hale getirir. Toplumsal formasyonun bir yansıması olarak ideoloji, bireyleri yakalar ve onları egemen ideolojinin bir taşıyıcısı olarak bağlar” (Üşür, 1997:43).

Öte yandan devletin ideolojik aygıtları, insanların içinde yaşadıkları dünya ve toplum hakkında yanlış fikirlere sahip olmalarına neden olur. İdeoloji, bireylerin içinde yer aldıkları gerçek toplumsal koşullarla kurdukları hayali ilişkilerdir. İnsanlar gündelik yaşam pratikleri çerçevesinde gerçek hayatta olup bitenleri bütüncül ve bilimsel bir bakış açısıyla kavrayacak bir donanıma sahip değildirler (Yaylagül, 2006:105). Bireyler, toplumsal yaşamda sahip oldukları özne konumlarını farkında olmadan benimserler. Dolayısıyla ideolojiler insanları özneler olarak çağırır; böylelikle toplumsal eşitsizlikler doğallaşır ve meşrulaşır (Dursun, 2007:82).

Althusser’in ideoloji kuramı ideolojiyi, toplumun ekonomik yapı ve ilişkilerinin dışına taşımıştır. İdeoloji, bir sınıfın diğerine kabul ettirdiği bir fikirler dizgesinden çok, tüm sınıfların katıldığı süregiden ve her yana yayılmış pratikler dizgesi olarak yeniden tanımlanmıştır. Bu sınıfların bu pratiklere katılması, bu pratiklerin artık başat sınıfın çıkarlarına hizmet etmediği anlamına gelmemektedir. Dışardan değil, içerden işleyen ideoloji, Marx’ın inandığından çok daha etkilidir. Çünkü tüm sınıfların düşünce ve yaşam biçimlerine derinden işlemiştir (Fiske, 2003:223).

Althusser’in ideoloji kuramı yapısalcı-işlevselci modeli nedeniyle çoğu zaman statik, indirgemeci ve genel kalması nedeniyle eleştirilere uğramaktadır. Ancak Althusser’in ideoloji kuramlaştırması, ideolojinin bir temsil sistemi olarak tanımlanması ve öznelerin ritüeller çerçevesinde adlandırılıp çağırılması açısından söylem çalışmalarında yol gösterici olmuştur. Gelişmiş bir kapitalist sistem içinde ideoloji ile iktidar arasındaki bağlantıyı açığa çıkarmaya yönelik çalışan diğer bir isim Antonio Gramsci’dir (Çoban, 2011:261).

2.2.3. Egemen Sınıfın Hegemonya Aracı Olarak İdeoloji

Avrupalı ikinci kuşak Marxistler arasında sayılan İtalyan felseci Antonio Gramsci’nin ideoloji kuramına katkısı ise hegemonya kavramıyla olmuştur. Gramsci’ye göre belirli sosyal gruplar, bazı grupların rızalarını kazanmak ve onlar üzerinde bir

üstünlük kurmak için değişik yollarla mücadele etmektedirler. Gücün bu biçimini Gramsci hegemonya olarak adlandırmaktadır. Althusser'den daha önceki kuşakta yer alan Gramsci, iktidar alanını bir mücadele sahası olarak görmektedir. Alt konumdaki çoğunluğun statükoya uyum sağlaması için sürekli bir mücadele gerekmektedir. Çünkü sistem ya da “başat ideoloji” gerçekleştirme için toplumsal bir “rıza üretimi” oluşturmak zorundadır. Bu yolda sürekli dirençlerle karşılaşması kaçınılmazdır. Bu dirençlerin tamamen kırılması mümkün olmasa da zamana dayalı olarak kırılması olanaklıdır. Bu nedenle hiçbir zaman tam bir zaferden söz etmek olanaklı değildir. Sürekli olarak bu iktidar sahasında olup mücadele etmek gerekmektedir (Fiske, 2003:226). Siyaset ve ideolojiye bakışında örgütleyici odağı oluşturan hegemonya kavramını benimseyen Gramsci, bu kavramı rızanın örgütlenmesi ve bağımlı bilinç biçimlerinin şiddet ya da zor kullanmadan inşa edildiği süreç olarak görmekte ve hegemonyayı, siyasal, kültürel ve toplumsal otorite olarak kavramsallaştırmaktadır (Barret, 1996:64).

Kapitalist burjuva sınıfının, proletaryanın üzerinde hâkimiyet kurmasının iki belirgin yöntemi vardır. Bunların ilki ekonomik hâkimiyet, işten atılma tehdidi ya da fiziksel güç uygulamasıdır. İkincisi ise işçilerin fikirlerini ve ideolojilerini kontrol altında tutmadır. Gramsci, bu sosyal bilinci manipüle eden fikirlerin kontrol edilmesine hegemonya adını vermektedir. Ancak, ona göre kontrolü sağlamak için ekonomik ve fiziksel güç tek başına yeterli değildir (Woodfin ve Zarate, 2004:121). Dolayısıyla Gramsci (1971:244-269); “elit bir grup azınlık, nasıl olur da zor kullanmadan çoğunluğu kontrol edebilmektedir?” sorusunun cevabını burjuva devletinin baskıcı yönünün yanı sıra “ikna edici” yönünün de olduğunu öne sürerek, hegemonya kavramını önerir. Eğitim, aile, hukuk, sendika gibi sivil toplum kurumları, hegemonyanın kurulmasını ve devamını sağlayan kurumlardır. Kapitalist toplumda çoğunluğun rızasını sağlamaya yardımcı olan üstyapı kurumlarının başında medya gelir. Egemen sınıfın hegemonyası, ideolojik kontrol mekanizmaları ve toplumsallaştırıcı kurumlar sayesinde gündelik yaşamın her alanını etkisi altına alır. İdeolojik göstergenin toplumsal çok vurgululuğu açılımı önemlidir. Bu çok vurgululuk içinde alternatif ve direngen söylemsel yorumlar sözkonusu olabilir. Ancak yönetici sınıf da göstergeyi tek vurgulu yapmak için mücadele vermektedir. Hegemonya kavramı, bir yönetici gücün

kendi hakimiyeti için hükmettiği insanların rızasını alma biçimi anlamında kullanılır. Hegemonya güç ve rızanın bileşimine dayanır.

Gramsci'ye göre liberal kapitalist devlette zorun arkasında işleyen rıza, sistemin devamı için önemli bir unsurdur. En temel hegemonik strateji, “ortak duyu”nun inşasıdır (Dural, 2007:41).

Temel hegemonyacı stratejilerden birisi olan “ortak duyu”nun inşası, toplumsal rıza üretimine verilebilecek en çarpıcı örnektir. Yönetici sınıfın fikirleri eğer sınıf temelli değil de “ortak duyu” biçiminde lanse edilirse ve topluma kabul ettirilirse bu sınıfın ideolojik hedefleri gerçekleşecek ve ideolojik işleyiş gizlenecektir. Gramsci'nin örneklemesine göre, yasaları ihlal edenlerin genellikle niçin dezavantajlı ya da güçsüz durumdaki kesimler arasından çıkan erkekler olduğu sorusu bunu netleştirmektedir. Suçluluğun adil olmayan bir toplumun değil de, bireyin hatası ve günahkarlığının bir eseri olduğu duygusu hem bireysel dünyaları tatmin etmekte, hem de burjuva ideolojisini tamamlamaktadır. Böylelikle geriye kalan “şimdilik suçsuzlar” ve cezayı hak ettiğini düşünen suçluların varlığı, hegemonyanın devam etmesini sağlayacaktır (Fiske, 2003:225). Ortakduyu'da ideolojiler doğallaşır ya da otomatikleşir. Gramsci'ye göre ideolojiler eyleme bağlıdır ve ideolojiler kendi gerçeklik değerlerinden daha çok toplumsal etkileri bağlamında değerlendirilirler. Gramsci, “ideolojik birleşim” olarak adlandırdığı öğelerin ideolojik mücadele süreci içerisinde nasıl yapılandığı ve yeniden yapılandığı, eklemlediği ve yeniden eklemlediği sorusunu vurgulayan ideolojiler alanını, çatışan, örtüşen ya da kesişen gelişimler ve oluşumlar bağlamında düşünür (Fairclough, 2003:163).

Gramsci'nin yaklaşımlarında ideoloji kavramından ziyade, hegemonya ve sivil toplum kavramlarına verdiği önem çok daha dikkat çekmektedir. “Çünkü hegemonya ideolojiyi de içine alan daha geniş bir kategori olarak görülmektedir. Eagleton'a göre hegemonya oluşturmanın açık anlamı, birinin düşüncelerini tamamen toplumsala yayarak kendi çıkarlarını toplumsal çıkarlarla eşitleyip bir entelektüel önderliğe soyunmasıdır” (Eagleton, 2005:167). Ayrıca Gramsci, ideoloji kavramını toplumun çeşitli kesimlerini biraraya getiren bir “sıva” olarak görmektedir. O'na göre insanlar aynı ideolojiyi paylaştıkları ölçüde birlikte bulunabilmektedir. Bu şekilde birlikte iş yapmakta ve bu ideoloji sayesinde bir ortak kimliğe sahip olabilmektedir (Belge,

1989:220). Hegemonya, ittifaklar kurmaya, rızalarını kazanmak amacıyla tavizler vererek boyun eğen sınıflara kolayca hükmetmekten çok, onları kaynaştırmaya ilişkindir. Bir hegemonik mücadele, değişik düzey ve alanlar arasında sivil toplum kurumlarını içeren geniş bir cephede gerçekleşir (eğitim, sendikalar, aile gibi...) (İlgın, 2003:289).

Hegemonya çözümlemesi sayesinde Gramsci ideoloji kavramını “sistematik düşünce” olarak tanımlanmaktan kurtarmış ve bu kavramı, toplumsal mücadele ve uyum pratikleri içindeki kolektif öznelerin kendilerini sürekli yeniden temsil etmeye çalıştıkları dinamik alanın çözümlenmesi ile ilişkilendirmiştir (Üşür, 1997:37). Hegemonya güç kullanmaksızın toplumsal uzlaşmayı sağlamaktadır. Hegemonyanın bu başarısının temelinde, toplumsal rıza üretimi ve işçisi sınıflarıyla beraber konsensüse varılması yatmaktadır. Gramsci bu süreci İngiltere ve Fransa’daki liberal demokrasilerin başarısının anahtarı olarak görmektedir. Müzakere ve rıza hegemonyayı anlamının temel kavramlarıdır. Fikirler, değerler ve inançlar ne yukarıdan dayatılır ne de rastgele ve serbestçe geliştirilir; ancak sınıflar arası bir dizi çatışma ve mücadele yoluyla mutabakata varılır (Sardar ve Loon, 2005:49).

Gramsci için hegemonyanın ideolojik düzeyi içerdiği, ancak bu düzeyde indirgenemeyeceği açıklığa kavuşturulmalıdır. İdeolojik egemenlik ve boyun eğdirme bir soyutlama içerisinde her zaman sınıfların ve sınıf bölümlerinin tüm düzeylerdeki – ekonomik ve siyasal olduğu kadar ideolojik/kültürel- ilişkilerinin bir görünümü olarak anlaşılmaktadır (Emrealp, 1985:44). Hegemonya kavramı Gramsci tarafından sınıflar içerisindeki ve sınıflar arasındaki bu ilişkileri irdelemek için ortaya konmuştur. Bu nedenle Gramsci’ye göre ideoloji, maddi temeli olan toplumsal pratiklerin içinde vardır. Toplumsal pratiklerin bir türü olan ideoloji, böylelikle statik bir tanımdan da kurtulmuş olur. Dolayısıyla her gün ekonomik, siyasal, kültürel ve toplumsal ilişkilerin içinde tekrar tekrar biçimlenir (Gölcü, 2009:85).

İdeoloji, Althusser’in bizlere anımsattığı gibi, ideolojik doğasını gizleyerek işler. Bu bağlamda ideoloji doğallaşır, otomatikleşir. Gramsci’nin terimleriyle ‘ortak duyu’ (İng. commonsense) haline gelir. Özneler ideolojik belirlemeden bağımsız olarak ideolojik olarak konumlandırılırlar. Ancak özneler aynı zamanda çelişik olarak konumlandırılırlar ve bu çelişik konumlanımlar çakıştığında bunlar farkındalık ve

düşünümsellik için bir temel sağlar, tam olarak sorunsallaştırmaya ve değişime yol açarlar (Fairclough, 2003:171). Örnek verecek olursak, insanlar herhangi bir toplumsal sorunla karşılaştıklarında çocukluk dönemlerinden beri benimsedikleri egemen sınıfın bakış açısıyla olayları değerlendirirler. Egemen bakış açısı bireyler için doğaldır. Olayları egemen görüş dışında değerlendirenler ise, muhalif, sapkın kişilerdir. Bireyler böylelikle egemen bakış açısının sınırlarını çizdiği düşünme biçimlerini, değerleri ve inançları kabul ederek, toplumsal ilişkileri üretirler. Bu hegemonik süreç statükonun yanında yer alan medyada da benzer şekilde işler: Statükonun devamlılığını sağlayan görüşler, kişiler ya da olaylar medyada temsil edilirken, alternatif ya da muhalif kişiler veya yaklaşımlar ötekileştirilir ve gündem dışı bırakılır. Böylece egemen ideoloji gizli ve örtük bir biçimde işleyişini sürdürür (Duruoğlu, 2007:4).

Gramsci'nin hegemonya kuramına göre kitle iletişim araçları yönetici seçkinlerin, zenginliklerini, güçlerini ve konumlarını sürdürmekte kullandıkları araçlardır. Bu araçlar gerekli öğeleri bireylerin bilincine, başka türlü orada asla yer almayacak şekilde öylesine yerleştirirler ki bilinç, onları asla reddetmez. Medya endüstrisinin sahipleri ve yöneticileri kendilerine yakın gelen fikirleri, tonlamaları ve içeriği diğer toplumsal gruplardan çok daha kolay üretmekte ve yeniden üretebilmektedir. Çünkü onlar toplumsallaşma kurumlarının anahtarını ellerinde tutmaktadır. Böylece onların bakış açıları kamusal alanda sürekliliğe ve yerleşikliğe sahiptir (Güngör, 2001:52). Toplumsal hâkimiyetin ideolojik zorla değil hegemonya ile sağlandığını ima eden Gramsci, hegemonyanın, toplumsal ve üretim sisteminin gelişimini ve genişlemesini destekleyen bir yönde dönüştürerek ve yeniden biçimlendirerek toplumdaki temel ekonomik süreçler üzerinde etkin bir üstünlük sağlar. Dolayısıyla hegemonya hukuksal savaşımardan ziyade, tabii durumdaki sınıfların ve toplumsal grupların rızalarının kazanılması yoluyla sağlanır (Kılıçaslan, 2011:47).

Hegemonya kavramı medyayı, iktidar sahiplerinin ideolojilerinin kültürel pratikler dolayısıyla toplumsal rızaya dönüştürüldüğü bir araç olarak görmekte ve Althusser'in medyanın ideolojik bir devlet aygıtı olduğu fikrinden daha öte bir anlam taşımaktadır. Gramsci, çağdaş toplumsal güç/iktidar yapısının siyasal, kültürel ve ideolojik katmanlarla ilişkili olduğunu savunmaktadır. Toplumsal güç ve iktidarın ortaya çıktığı tarihsel koşulların da analizinin önemini vurgulayan Gramsci, kültür ve ideolojiyi tümünden reddetmek yerine, ideolojinin parçacı yapısını ortaya çıkarmanın ve

medya metinlerine ilişkin görgül çalışmalar yapılması gerekliliğini vurgulamaktadır (İnal, 1999:62).

“Medyayı Anlama” eyleminin en önemli parçalarından birini oluşturan ideoloji kuramının Marxizmle bağlarını tamamen koparmadığı kabul edilmektedir. Bu bağlamda; Marx’ın egemen azınlığın çoğunluğa fikirlerini kabul ettirmesi olarak gördüğü ideoloji, öngörüldüğü biçimde çoğunluk tarafından tam olarak gerçekleştirilememiştir (Fiske, 2003:227). Zaten Althusser’e göre ideolojiden kaçınmak gibi bir durum söz konusu değildir. Gramsci, sınıf çatışmasından doğan çelişkilerin her daim var olacağını ve mücadele alanının hiçbir zaman boş kalmayacağını söyler. Toplumsal değişimi Gramsci’nin kuramı olası, Marx’ın kuramı kaçınılmaz ve Althusser’in kuramı da olanaksız görür (Kars, 2010:23).

2.3. İdeolojilerin Yeniden Üretilmesinde Dil ve Söylem

Nesnel olarak nitelendirilen toplumsal pratikler dil ile adlandırılıp anlamlandırıldığı için ve toplumsal ile zihinsel arasındaki tek temel dolayım dil olduğu için, toplumsal pratikleri dilsel pratikler olarak inceleme ve çözümleme projesi ideoloji çalışmalarına önemli katkılar sağlamıştır. Dilbilimin getirdiği yeni olanak, dilin toplumsal pratikleri anlamlandırma/simgeleme özelliğinin düşüncenin oluşumunu açıklamadaki gücüdür (Üşür, 1997:73). Eleştirel çalışmalar, ideoloji kavramını merkeze alarak, toplumsal iktidarın dilsel pratikler aracılığıyla nasıl gerçekleştiği üzerinde durur. Bu yaklaşımın temel önermesi iktidar ilişkilerinin dil içinde kodlandığı ve dil aracılığıyla dolaşımda olduğudur (Keskin, 2004:37).

Dil bir anlamlandırma pratiğidir ve toplumsalın dış dünyayı içinde kendini var edebilmek için onu anlamı ve dönüştürebilmesinin aracı olarak etkinlik gösterir. Dünyanın anlaşılabilirliği için dış dünyadaki nesnelere anlamlandırılabilir kavramlara dönüştürülerek dilsel alana yerleşmesi ve bunların dilsel simgelerle ifade edilebilecek bir süreçten sonra dilde yeniden kurulup yaşam alanları yaratılması gerekir, dış dünya dil olmadan insan için anlaşılabilir değildir...Bu bağlamda dünyanın anlamlı kılınması sürecinde simgeleştirme oldukça büyük önem taşır, dış dünyayı doğrudan değil simgeler yoluyla dolayımlayarak anlamlandıran insan, doğal olandan kopar ve yeni bir paradigma içerisinde, içinde yaşadığı dünyanın belirlediği koşullar içerisinde, anlamlandırma pratiğinde bulunur (Çoban, 2003:249).

Toplumsal yaşam içerisinde yer alan bireyler, dil aracılığıyla anlaşarak sözlü ve yazılı kültürün oluşmasına katkıda bulunurlar. Dil, dünyaya bakışımızda ve yaşananları yorumlamada kullandığımız bir araç olarak aynı zamanda ideolojinin aktarılmasını ve işlenmesine de olanak sağlamaktadır. Kelimeler, dile getirdikleri şeyleri temsil etmekte olan işaretlerdir ve kullanımları sırasında bir varlık/değer kazanırlar. Bireyler, dil ve dilin içerdiği ideolojiyi paylaşarak, toplumsal yaşam içindeki varlıklarını sürdürebilirler (Talimciler, 2007:486). Bu toplumsallaşma süreci içinde de dil edimi önem taşımakta, dünyayı anlamak için bir anahtar işlevi görmektedir. Bireyler evreni ancak dillerinin olanaklılığı sayesinde algılayabilir. Dolayısıyla dil, bireylerin yaşam algılamalarını ve zihinlerini biçimlendirir. Birey dil edimi ile yaşantısını kavramsallaştırarak, bilişsel alanlarını oluşturur ve sürekli yeniden yapılanma süreci içinde olan işlemler zinciri olarak söylemi geliştirir. Yine birey, içinde yaşadığı toplumun bir üyesi olarak söylem ile toplumda yerini almakta, bulunduğu konumdan toplumsal yaşama katılmakta ve söylem üretimi içinde etkili olmaktadır (MEB, 2008:74).

İdeoloji kavramı zamanla yerini ideolojinin gündelik hayatta ve dilsel pratikler yoluyla çözümlenmesini olanak tanıyan söylem kavramına bırakmış, kuramsal çalışmaların odağına da ideolojik öznelerin oluşum süreçlerinin çözümlenmesi yerleşmiştir. Bu dönemden sonra, dil bir iletişim aracı olmaktan ziyade, toplumsal yaşamın biçimlendiricisi olarak ele alınmaya, konuşma ise edimsel bir pratik olarak dilin olanakları esnekliğinde tanımlanmaya başlamıştır. Dolayısıyla bu tartışmaların odağına “söylem” kavramı oturmuştur. İdeolojinin dil, özne, anlam ve söylemle ilişkili maddi bir pratik olarak kavramsallaştırılması, tartışmaların odak noktasıdır ve somut çözümlenmelerde kuramsal zemin sağlamaktadır (Saraç, 2011:51).

Söylem en basit ifade ile, anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkan bir şey olarak tanımlanabilir. İdeoloji ise, bu anlamın belli gruplar ve kişiler lehine nasıl harekete geçirildiği ile ilgilenir. Söylem kavramının bir toplumsal çözümleme aracı haline gelmesinin, Saussure’ün dilin bireysel kullanımı olarak tanımladığı ‘söz’ kavramının, dilin toplumsal kullanımını tanımlamak üzere genişletilmesi ile başladığını söyleyebiliriz. Söylem kavramı ile birlikte toplumsal dil çözümlenmelerinin odağı, dilsel öğelerde cümleden sözce ve metne; göstergelerin incelenmesinde, gösterenin yapısal özelliklerinden, gösterilenlerin değişkenliğine, yani anlamın sabitliğinden, değişimin dinamiklerine ve yorumun yapısına kaymıştır (Üşür, 1997:89).

Söylem kavramı toplumsal kuramda karşımıza iki farklı nitelikte çıkmaktadır.: Söylem, bir yandan dil ve ideoloji arasındaki ilişkiyi anlamakta geniş bir alan açarken, öte yandan ideoloji kuramının sorunları karşısında alternatif bir yaklaşıma odaklanma gereksinimi duyan postyapısalcılık, postmarxizm ve postmodernizm gibi akımların merkezi kavramı olarak ortaya çıkmaktadır (Dursun, 2003:46).

İdeolojinin, gerçekliğin toplumsal inşasında oynadığı kurucu rol ile düşünülmesi gerekliliği önemlidir. Bu bağlamda ideoloji, bireyin yaşadığı dünyayı oluşturan simgelerin ve anlamların karşılıklı etkileşimi içine yerleşmiştir. Belirli toplumsal yapıyı oluşturan çeşitli çıkar gruplarınca eklemlenen ideolojik anlam formasyonlarının toplumsal gerçekliğin kurulma tarzlarında, yani ideolojinin anlam inşası süreçlerinde oynadığı rolü ortaya koymak gereklidir. İdeoloji kavramı, söylem çözümlemelerinin merkezi kavramlarından biri olurken, söylem, ideoloji ve iktidar kavramları arasındaki bağlantı birçok çalışmaya konu olmuştur. Buna Stuart Hall'un, Teun Van Dijk'in ve Foucault'nun çalışmaları örnek gösterilebilir (Özbek, 2003:174).

Eleştirel yaklaşımın, söylem yapıları ile iktidarın yapıları arasında kurduğu ilişkiyi analiz etmeye çalışan Teun van Dijk, iktidarın toplumsal gruplar arasında ortaya çıktığına ve zihinler aracılığıyla işlediğine dikkat çeker. Bu bakış dilin sunduğu olanaklar ile inşa edilen iktidar ilişkilerini açığa çıkarır. Van Dijk'in analizleri, toplumsal farklılıkların (etnik, ırka dayalı, cinsiyet gibi) söylem içinde nasıl hiyerarşik bir düzende konumlandırıldığını örneklerle bize gösterir. Medya çalışmaları açısından söylem kavramı, ideoloji ile birlikte ele alındığında, medya metnlerinin (ve tabii ki haberlerin) toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolünü sergilemekte çıkış noktaları sağlamaktadır. Bu çalışmada medyanın televizyon haberlerinde temsil edilen kimlikler üzerinden toplumsal iktidarı nasıl yeniden inşa ettiği, çalışmanın ana sorunsalını oluşturduğundan içinde barındırdığı gizli/örtük ideolojiyi anlamamız açısından söylem kavramı bize yol gösterici olacaktır (Üşür, 1997:82).

Dilsel iletiler egemen ideolojinin etkisini üzerlerinde taşırlar. Bu nedenle tüm toplumsal iletişim öğeleri ideolojik bir okumanın etkisi altındadır. İdeolojik etkiden bağımsız bir dilsel ve iletişimsel süreçten söz etmek olanaksızdır, çünkü iletilerin örgütlenmesi ve üretilmesini olanaklı kılan anlamsal kurallar sistemi ideoloji tarafından oluşturulmuştur. İletilerin üretilmesinde anlambilimsel bir kurallar sistemi olarak

ideoloji, öznelerin biçimlendirilmeleri ve rızanın yaratılmasında en etkin araç olduğunu da kanıtlar, çünkü devletin ideolojik aygıtlarının işleyiş kurallarını belirleyen ideolojinin ve iktidarın söyleminin bu kurallar sistemine uygun olarak belirlendiği söylenebilir (Çoban, 2003:254).

İdeolojilerin toplumsal boyutu ideolojilerin yeniden üretiminde ve gelişmesinde gruplar ve kurumlar arasında ne tür grup ve ilişkilerin yer aldığını açıklar. İdeolojilerin söylem boyutu ise, ideolojilerin günlük konu ve konuşmalarımızı nasıl etkilediğini, ideolojik söylemi nasıl anladığımızı ve toplumda ideolojinin yeniden üretiminde söylemin nasıl yer aldığını açıklar (Van Dijk, 2003:13). Söylem içinde ideolojiyi barındırır, ideoloji de söylem oluşumundaki çerçeve olarak görülebilir. Söylem, ideolojilerin yeniden üretiminde ve günlük ifadelerde vazgeçilmez bir rol oynar. Bu nedenle ideolojilerin söylemde nasıl ifade edildiği veya gizlendiği ve böylece aynı zamanda toplumda nasıl yeniden üretilebileceği önem taşımaktadır (Yazar Öztürk, 1996:14).

Söylem, egemenlik ilişkilerinin hem kurulduğu hem de temsil edildiği birincil araçtır ve ideoloji, söylemi ve egemenlik ilişkilerini bağlantılandırmakta dolayımlayıcı kapasiteyle işlev görmektedir (Mumby, 2004:137). İdeoloji aslında söylemsel pratiklerle bağlantılandırılmış ve böylece doğası gereği simgeseldir. Özünde ideoloji ve söylem arasında yinelemeli bir ilişki bulunmaktadır. Yani, her biri ötekinin aracı ve çıktısı olarak işlev görmektedir. İdeoloji aynı anda söyleme yol gösteren ve onu sınırlayan altta yatan mantığı sağlarken, aynı zamanda söylem de ideolojinin sürekli üretildiği ve yeniden üretildiği ortamdır. Bundan dolayı, belirli anlam biçim(siz)lenmelerinin ideolojik yapısının çalışılması, bu anlam biçim(siz)lenmelerini oluşturan söylemsel pratiklerin bir çözümlemesini gerektirmektedir (Mumby, 2004:138). Söylem, dil içinde şifrelenmiş ideolojiyi toplumsal ve kurumsal olarak ortaya çıkarmaktadır. Söylem, söylenmesi olanaklı olan ve olanaklı olmayı betimler, sınırlandırır ve tanımlar. Çalışmanın amprik kısmında incelenecek olan haber söylemi, bu bakış açısına yakın bir yerde durmaktadır (Şeker ve Şeker, 2011:523).

İdeoloji, her özneyi, ne olduğu, neyin iyi olduğu ve neyin mümkün olduğunu fark etmeye yetenekli kılmaktadır. Böylesine bir yetenekli kılma süreci, sistem içine yaratıcı bir katılıma eşanlı olarak elverirken, belirli olası algılamaları ve eylem

tarzlarını, sona erdirmesi anlamında hem sınırlayıcı hem de olanak sağlayıcıdır. Diğer bir deyişle, ideoloji hem verili bir toplumsal düzene boyun eğmeyi hem de verili bir toplumsal düzenin öznelerini üretir (Mumby, 2004:137). İdeoloji dilinin gündelik yaşamdaki hegemonik ilişkilerde de sürdürüldüğü ve ideolojinin örgütlü politik pratikler kadar gündelik yaşamın bütün alanlarının (ev, işyeri, okul, medya) oluşturduğu genel kabul görmektedir (Özbek, 2003:176).

Fairclough, söylemin yapılar tarafından biçimlendirildiğini, aynı zamanda yapıların biçimlendirilmesine ve yeniden biçimlendirilmesine, yeniden üretimine ve dönüşümüne de katkıda bulunduğunu belirtir. Bu yapılar, doğrudan doğruya söylemsel/ideolojik bir doğaya sahiptir –söylemin düzeni, kodlar ve sözcükler ve sözalma teamülleri gibi bunların öğeleri– ancak bunlar ayrıca dolayımlanmış bir biçim içerir, politik ve ekonomik yapılar, pazardaki ilişkiler, cinsiyet ilişkileri, devlet ve eğitim gibi sivil toplum kurumlarındaki ilişkiler (Fairclough, 2003:159). Kısaca söylem, toplumsal dünyayı var eden ilişkilerin, özne ve nesnelere yaratılmasına ve sürekli yeniden yaratılmasına katkıda bulunur.

İdeolojiler, söylem içinde dilsel gösterge aracılığıyla varlık kazanırlar. Söylem içinde egemen olma mücadelesi önemlidir. Anlam da bu mücadeleli süreçte oluşur. Söylem bir anlamın dil pratiği içinde sabitlemeye çalışılmasıdır. Bu süreçte bazı anlamlar içeride, bazı anlamlar dışarıda yer alır. “Anlamın gizil yapısı ve düzeyini gösteren dil, böylece ideolojinin bulunduğu yer olarak tanımlanmaktadır. Dilin yapısı ideolojik mesajların kodlanma düzeyidir, fakat dilin kullanıcıları kolaylıkla bu yapının özelliklerini anlayamaz ve deşifre edemezler” (Üşür, 1997:79).

Söylem çözümlemecileri, söylemi, yorumsamacı gelenekten farklı olarak, hem konuşma hem de yazılı metin olarak gördüler ve söylemin anlamı nasıl belirlediği sorununun hem belirlenme, hem de değişme yanıyla ilgilendiler. Anlamın nasıl belirlendiği sorusuna yanıt arayanlar çoğu zaman söylemin hangi toplumsal koşullar altında gerçekleştiği sorusuna yanıt aradılar. Söylem ve anlam arasındaki ilişki, söylemin anlamı taşıması, kurması ve değiştirmesi olduğu kadar, anlamı ‘sabitlemesi’ ya da ‘kapatması’ olarak da ele alındı (Üşür, 1997:93). Anlam yaşamın içinde var olduğu gibi süregelirken, dışsal ve yapay bir düzen için, dil birimleri ile ölçüme alınmış raslantısal olarak dillere yerleştirilmesiyle dili kullanan bireylerin zihinlerinde

kodlanmıştır... Anlam, bireyin çevresinden algılayabildiği ile göreceli ve orantılı olarak ulaşılanın zihinsel işlemlere alınmasıyla varolur (İlgin, 2003:287).

Anlam, daha çok göstergesel bir çevredeki insani iletişimsel etkileşimler içerisinde kurulmaktadır. Anlam kuruluşunun bu süreci, bütün toplumsal biraradlıkları karakterize eden iktidar ilişkilerinin karmaşık karşılıklı etkileşiminin bir sonucudur. Egemen bir toplumsal grup, bundan dolayı kendi çıkarlarına hizmet eden anlamlandırma sürecini ideolojik olarak en iyi yapılandırabilen bir gruptur. Ancak yine de, bir iletişim olayının egemen her okuması için, var olan hegemonik sistem içine mal edilmeye direnen daima alternatif, muhalif bir yorumlama vardır (Mumby, 2004:139). İşte bu bağlamda ideoloji, egemenlik ilişkileri üzerinde ve çevresinde inşa edilen anlam biçimlenmelerini oluşturmada anahtar bir kavramdır. Böylece çeşitli söylemsel pratikler içerisinde ideoloji, belirli bir toplumsal gerçekliği kuran iktidar ilişkilerini yeniden üretmekte işlev görmektedir. Burada önemli olan, söylemsel pratikler sisteminin, iktidar biçimlenmelerinin yapısını ve egemen ilişkileri kuran anlamsal inşayı yeniden üretmeye nasıl hizmet ettiği (Talimciler, 2007:489).

Anlamın belirlenmesini, toplumsal çatışmanın somutlaştığı ve belirlendiği yer olarak tanımlayan yaklaşımlar, toplumsalın söylemsel olana dönüşmesi sürecine dikkat çekmiştir. Stuart Hall, anlamı belirleyen şeyin, anlamlar arasındaki egemenlik savaşı olduğunu söyler. Coward ve Ellis de, bu mücadelenin amacının, anlamı sabitleyerek özneyi, söylem içinde belli bir konuma yerleştirmek olduğunu belirtir (Üşür, 1997:94). Anlamlar arası uyumdan çok bir mücadelenin varlığına işaret eden bu görüşler, anlamın çatışmalı karakterine dikkat çeker. Anlamı belirleyen şey, söylemin maddi bir pratik olarak belirlenme sürecidir. Bu çerçevede her bir söylem belli söylem nesnelere ve kavramları ile ilgilenir (Üşür, 1997:75).

Anlamın belirlenmesi sürecine eleştirel bakan düşünürlerden Foucault, Marxist ve Yapısalcı modelleri eleştirerek bir model geliştirmeyi amaçlar. Foucault, dilin anlam yaratma ve düzenleme işlevi sayesinde kapatmacı toplumsal kurumların bireyleri sarmalayarak, onları üretken ve itaatkar bedenler haline nasıl getirdiğini açıklamaya çalışır. Foucault'ya göre her söylem ve epistemoloji belli bir politakanın ürünüdür ve onun düzenini ve değerlerini sürdürmeyi amaçlar (Oktar, 2001:36).

Foucault'a göre söylemin üretimi, birikimi, dolaşımı ve işleyişi olmadan, iktidar ilişkileri ne yerleştirilebilir, ne güçlendirilebilir, ne de üretilebilir. Söylemi, bilgi ve iktidar ilişkilerinin iç içe geçtiği bir öge olarak tanımlayan Foucault, söyleme iktidarın bilgiyi ortaya çıkardığı, bilginin de bu iktidarı genişletip güçlendirdiği bir çark olarak da bakar (Canpolat, 2003:106). Foucault, öznenin verili olmayıp söylemsel ve toplumsal pratiklerle kurulduğunu vurgular. Foucault, söylemin iktidarın dolaysız bir görünümü olduğunu belirtir. Ona göre iktidar, sahip olunan bir şey değil, uygulanan bir şeydir ve herkes iktidarın şebekesi içinde düzenlenmiş katılımcılardır (Kars, 2010:148).

Foucaultcu söylem, bir bilgi teorisidir. Söylem yapıları da bilginin nasıl formüle edileceğine göre oluşur. Söylemsel pratikler, söylem üretme yolları değildir. Söylem pratikleri, kurumlarda, teknik süreçlerde, genel davranış kalıplarında içkindir (Sözen, 1999:66). Söylemsel ifadelerin nasıl bir bağlama yerleşerek toplumsalın anlamını belirlediği ile ilgilenen Foucault, söylemin anlamı nasıl taşıdığı ve ilettiği sorusunun yanıtını arar. Foucault'ya göre söylemin üretiminin en bilinen yolu 'dışlama' ve 'sınırlama ve uyumlu hale getirmedir'. Bu bir çözümlemede ortaya çıkan bütünlük tanımından biridir. Foucault bunu "eleştirel bütünlük" olarak tanımlar. Diğer bütünlük ise, söylemlerin baskı sistemlerinin ortasında nasıl sistematik hale geldiğini, gelişim ve değişim koşullarının ne olduğunu gösteren "şeceresel/soykütüksel bütünlüktür". Foucault'ya göre bir söylem çözülmesinin ortaya çıkarması gereken özellikleri de bunlardır (Devran, 2010:26).

Söylem ve ideoloji kavramlarının birlikte kullanılıp kullanılmayacağı üzerine yapılan tartışmaların odak noktası, bu iki kavramın paradigmatik olarak birbirini reddedip redetmediği görüşleridir. Postyapısalcı ve postmodernistler, bu iki kavramın birlikte kullanılamayacağını ve epistemolojik kökenleri itibarıyla birbirlerini dışladıklarını söyler. Bunların başında Foucault ve Derrida gelir (Çelebi, 1990:33).

Foucault, ideoloji kavramını kullanmayı üç nedenden sakıncalı görür. İlk olarak, klasik ideoloji kuramları ideolojiyi doğrunun karşıtı olarak kullanagelmiştir. Oysa bilginin doğruluk iddiası söylem sayesinde üretilir. Bu nedenle Foucault ile söylem, ancak doğruluk iddiası üretmek kendini var eden anlam pratiği olarak tanımlanır. İkinci olarak Foucault, ideoloji kavramının hümanist bir özne kavramını gerektirmesini eleştirir. Yani ideolojiyi insanlar kendi gereksinimlerine göre üretirler. Oysa ki söylem

kavramı, öznenin dilsel toplumsal pratikler ile üretilen bir söylemsel konum olduğunu iddia eder. Nesnel çıkar ya da sınıfsal konum ancak söylem tarafından üretilirse vardır. Son olarak Foucault, ideoloji kavramının kendine dışsal bir belirleyici gerektirdiğini söyler. İdeolojiyi bir başka temel belirleyicinin işlevi gibi tanımlanır, bu nedenle ikincil ve belirlenendir (Çelik, 2005:34).

Foucault, söylem ile iktidarın kuruluş sürecinin aynı olduğunu, iktidarın bir söylem olarak bireylere geldiğini ve onları özneler haline dönüştürdüğünü söylemektedir. Foucault'a göre söylemin kendisi bir iktidardır. Söylem bu iktidarı, bilginin üretilmesi sayesinde yaratır (Foucault, 2005:86). Klasik ideoloji kavramında ise, özneler önceden kurulmuş varlıklar olarak, maddi yapıdan türetilen çıkarlarının bilincine varabilirler ve bu bilinci ideolojik ifadelerle tercüme edip iktidarı ele geçirebilirler. Dolayısıyla iktidar, bütün bunların sonunda ele geçirilip, kendi çıkarlarını egemen kılmanın nihai aracı olarak kullanılacak bir sahiplenme ilişkisi olarak tanımlanır (Üşür, 1997:106).

Bu tartışmadan anlaşılan, toplumsal bir pratik olarak dil kullanımının ortaya çıkardığı 'söylem'in, özerk ve kendi dışında hiçbir belirleyiciye gereksinim duymadan, kendi kendine belirleyen olarak tanımlanmasıdır. Bu yaklaşım daha çok postyapısalcı ve postmodernistler tarafından benimsenir. Bu kavramsal tartışma Foucault'un ideoloji eleştirisinde somutlaşmıştır. Özetleyecek olursak, postmodernist kuramcılar, Rönesans ve hümanizmle başlayan bütün insan-merkezli kurumları, ideolojileri, kuramları ve uygulamaları, onların kendileri dışındaki gerçekleri değil, yalnızca kendilerini yansıttıklarını dil, söylem ve kavram düzeyinde kanıtlamaya çalışırlar. Bu yaklaşımı savunan kuramcılara göre söylem, kendi kendine belirlenen bir toplumsallık olarak ele alınır. Bu nedenle söylem dışı bir alanın varlığı ve ideolojinin söylem üzerindeki belirleme erki reddedilir (Işıklar, 2011:49).

Öte yandan ideoloji kavramı ile söylem kavramının ancak birlikte kullanılarak toplumsal anlamların nasıl üretildiğine ilişkin daha açıklayıcı bir yaklaşım elde edilebileceğini savunanlar vardır. Söylemin, modern toplumların iktidar ve tahakküme dayalı süreçlerini çözümlemede tek başına yetersiz kalacağını iddia eden bu görüş, eleştirel söylem çözümlemesi olarak adlandırılır. Eleştirel söylem çözümlemesi, Foucault dışında neo-Marxist bir gelenekten beslenir. Güç ilişkilerinin sadece ekonomik

bir altyapının ürünü olmadığını, kültürel oluşumlar sonucunda oraya çıktığını ileri sürerek altyapı-üstyapı dikatomisini ortadan kaldırmaktadır. Eleştirel söylem çözümlemesi, Gramsci'nin, ideolojiler yoluyla oluşturulan kollektif iradelerin hegemonyaya dönüşebildiği görüşüne sıklıkla başvurur (Matelski, 1996:28).

Fairclough'a göre eleştirel söylem çözümlemesi, verili bir tarihsel ana ait söylemsel pratikler, olgular ve metinlerle daha geniş toplumbilimsel ulamlar olan toplumsal ve kültürel yapılar, ilişkiler ve süreçler arasında örtük olan nedensellik ve belirleyicilik bağtıntılarının sistematik bir biçimde açığa çıkarmayı; bu pratiklerin, olguların ve metinlerin güç ilişkileri ve güç mücadelesiyle nasıl biçimlendiğini araştırmayı ve toplumu oluşturan öznelarası bu güç ilişkilerinin söylem aracılığıyla nasıl örtükleştirildiğini ve bu nedenle egemen söylemin bizzat kendisinin bir güç ve hegemonya aracı olduğunu açıklamayı amaçlamaktadır. Bu açıdan bakıldığında söylemi, tarih, toplum ve politikadan bağımsız "salt dile ait bir alan" olarak ele almak ve irdelemek anlamlı değildir (Yağcıoğlu, 2002:6-7).

Eleştirel söylem çözümlemesinin bakış açısına göre klasik ideoloji kuramlarının ideolojiyi tanımlama biçimleri eleştirilmelidir. İdeoloji, önceden kotarılmış ve nesnel çıkarlar olarak varolan ve asıl işlevi egemen çıkarları gizlemek olan bilinç biçimlerine gönderme yapan yanlış bilgi olamaz. İdeoloji, Marxist gelenek içinde, asgari düzeyde zor ve şiddet kullanılarak, toplumsal tahakküm ve boyun eğme ilişkilerinin oluşturulmasını anlamaya yönelik bir sorunsalın odağıdır. Söylem kavramı ise, modern toplum kuramlarında dilsel pratiklere artan ilginin ışığında, toplumsal deneyimin ve bu deneyim içindeki toplumsal öznelerin oluşumunda temel rol oynayan dilsel ve göstergesel pratiklerin incelenmesi için önerilen bir kavramdır (Üşür, 1997:107).

Örneğin bir haber metnini eleştirel olarak incelemek, metinde önesürülen düşüncelerin kimin ya da kimlerin çıkarlarına hizmet ettiğini ortaya koymak demektir. Çözümlemenin amacı, "hangi çıkar gruplarının iktidarı hangi metinsel stratejilerle doğallaştırılıyor" sorusuna yanıt aramaktır. Bu özellikleriyle eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal ve siyasal bağtıntılarda söylem aracılığıyla, toplumsal gücün kötüye nasıl kullanıldığı, baskıcı ve eşitliğe dayanmayan toplumsal uygulamaların nasıl doğallaştırıldığını, yeniden üretildiğini ve sonuç olarak bu mekanizmaların nasıl yapı-

bozuma uğratılabileceğini ortaya koymaya çalışan analitik bir araştırma uğraşdır (Şeker, 2007:48).

Farkındalığı ve ideoloji eleştirisini sistemleştiren eleştirel söylem çözümlemesi, söylemi toplumsal bir pratik olarak tanımlamaktadır. Buna göre her söylemsel olay ya da bir metin olarak incelenebilen her dil kullanımı ya da toplumsal pratik, belli bir toplumsal yapının ürünü olan ilişkiler açısından ayrı tutulamaz. “Toplumsal gerçekliği belli bir ideolojiye göre düzenekleyen söylem, kuşkusuz en önemli siyaset aracıdır. Çünkü her söylemsel olay, bağlamı oluşturan olumsal koşullara bağlı olarak oluşurken, durumları, bilginin nesnelere, toplumsal kimlikleri, öznelarası ve gruplararası ilişkileri vareder. Söylemin bu var edici özelliği, tarihin belli bir anında belli grupların çıkarı doğrultusunda sunulan “gerçeği” ya da ideolojiyi söz dışı davranışlarda da düzenleyerek, her söylemsel olayda yeniden üreterek sürdürülmesini sağlayabileceği gibi karşıt söylemsel pratikler aracılığıyla toplumsal dönüşümlere de katkıda bulunabilir” (Yağcıoğlu, 2002:6).

Hem ideoloji hem de söylem, toplumsal edimlerin dilsel pratikler dolayısıyla oluştuğuna dikkat çekmektedir. Ancak söylem kavramı, dilsel pratiklere içsel olan üzerinden yoğunlaşırken, ideoloji dışsal özelliklere gönderme yapmaktadır. Herşeyin söylemsellik içinde oluştuğunu belirten postmodern düşünce, nesnelere ancak dil aracılığıyla anlamlandırıldığı olgusuna dikkat çekmek ister. Eleştirel söylem çözümleyicileri ile postmodernistlerin kavrama yaklaşımları bu tartışmayı zaman zaman kısır bir döngüsellığe sokmuştur (Toruk ve Sine, 2012: 355).

Eleştirel söylem çözülmesi tartışmasının temel noktası, bütün iletişimsel pratiklerin söylemsel olup olmadığıdır. Postmodernist bir perspektiften bakan Derrida, herşey “söylemsellik” içinde daha doğrusu “metinsellik” içinde olmaktadır der. Derrida, anlamın metin olarak ortaya çıkan oluşumlar arasındaki sonsuz dil oyunlarının bir ürünü olduğunu savunarak, metinselliğe vurgu yapar. Eleştirel söylem çözümleyicileri ise, her şeyin söylemsel olduğu görüşüne karşı çıkarak, bütün bilgilerin ancak söylem içine yerleşmiş olabileceği önermesini ileri sürerler. Jacques Derrida tüm yapıları söküp bozmayı amaçlayan bir çözümleme yöntemi olarak “deconstruction” (yapı-sökücülük, yapı-bozma, yapı- bozum) kavramını ortaya koyar. Derridacı anlamda dil, ebedi olarak ele geçirilememekte ve tamamlanamamaktadır. Derrida, yirminci yüzyılın ilk yarısından

başlayarak kanıtlanmaya çalışılan dilin rastlantısallığı ve gerçeği yansıtmadaki becerisi konusuna yeni bir boyut getirir. Ona göre dil yalnızca kendisini aktarmaz, aynı zamanda düşünce sistemlerini de hem oluşturur hem de onlardan etkilenir (Vergin, 1980:126).

Yapısalcı dilbilime olan katkıları ile dil ve ideoloji arasındaki bağlantı hakkında kuramsal tartışmaların en önemli boyutlarından birini Roland Barthes oluşturur. Barthes'e göre, her şey varolmaya başladığı andan itibaren kendisinin göstergesine dönüşür. Bir başka deyişle, toplumsal olan göstergesel olandır ve toplumsalı anlamak için göstergelerden oluşan dizgelerin anlamlandırmayı nasıl oluşturduğuna bakmak gerekmektedir. Barthes'la birlikte, tartışmalar dilin anlamı kuran yapılarından, söylemin anlamı akışkan ve değişken kılan yorum olanakları üzerinde yoğunlaşmıştır. Barthes düzanlamaların yanında, yananlamaların da varlığına dikkat çekmiş, bu ayrım da söylem çözümlerinde dile ilişkin engellerin aşılması için uygun bir zemin hazırlamıştır. Yananlam, ideolojik anlamlamanın temel çözümlene araçlarından biri olarak varolur (Yağcıoğlu, 2002:10).

İdeoloji ve söylem kavramlarının daha yapısalcı bir tarzda ilişkilendirilmesi gösterge kavramı ve göstergelerin kodladığı mesajların çözümlenmesi çerçevesinde sözkonusudur. Daha çok medya çalışmaları alanından gelen bu yorum, ideolojiyi mesajların kodlanmasına ilişkin bir kodlama sistemi, söylemi ise, bu mesajların iletisi olarak tanımlar. Buna göre, ideolojiyi okumak demek, mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem mesajın söylediği, ideoloji ise; söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. Mesajın kodlanması, kodlama ve kod açımı içerir. Kodlama, düz anlamı, kodaçım ise yananlamı belirtir. Kodaçım/yananlam, farklı grupların bu koda yükledikleri anlamlar çerçevesinde oluşur ve farklılaşır. Diyebiliriz ki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlayan, ideolojinin yarattığı etkidir. “Yananlamsal gönderi alanı, Barthes tarafından ideolojinin dil sistemine sızdığı alan olarak belirlenir. Hall da yananlamın gönderi alanının ideolojik özelliği üzerinde durur. Hall'a göre, gerçek söylemde çoğu göstergenin düzanlamsal ve yananlamsal yönleri birleşmiştir. Yananlamsal düzlemde anlamlar doğal algılama içinde tam olarak bir yerleşme yaşamadığı için ideolojik bir değer taşırlar, yananlamsal alan ideolojik söylem ve anlamlara açıktır, tam bir kapanma yaşamamıştır. Bu gerçeklik düzanlamsal düzeyin ideolojik olmadığını göstermez, aksine düzanlamsal düzeyde ideoloji tam olarak

yerleşmiş ve kapanmıştır, çünkü tamamen dilsel alan içinde doğal hale gelmiştir” (Çoban, 2011:257).

Dil, ideoloji ve anlam arasındaki ilişkileri ilk açıklamaya çalışan, göstergebilimsel ideoloji kuramının kurucusu, Valentin Nikolayeviç Voloşinov olarak anılmaktadır. Voloşinov’un dil ve ideoloji sorununun iki farklı yaklaşım değil bir bütün olarak kavranması gerektiğine ilişkin görüşleri, sonradan eleştirel dilbilim çalışması yapanları etkileyecektir. Voloşinov “nerde bir gösterge varsa, orada ideoloji vardır” önermesini öne sürer ve “ideolojik her şey göstergesel bir değere sahiptir” tezini savunur. “İdeolojik olan hem içinde yaşanan gerçeğin bir parçası hem de buna ek olarak göstergeler sisteminin ona verdiği bir artı-değer’e sahiptir ve kendi dışında bir gerçekliği de gönderme yapar, bu bileşim onu farklı kılar. Gösterge olmaksızın ideoloji de yoktur” der (Çoban, 2003:252). Dünyanın göstergeler sistemi ile anlamlandırıldığını belirten Voloşinov, anlamlandırma ve yeniden biçimlendirme işleminin dil ve düşünce dolayımı ile gerçekleştiğini söyler. Bu bağlamda ideoloji, göstergeler sistemi içinde işleyen bir yapılanım olarak görülerek, göstergeler alanına değinmeden bir ideolojik çözümleme yapılamaz (Mutman, 1995:151).

Dilin ideolojik içeriğinden yalıtılmasını mümkün görmeyen Voloşinov’un çalışmaları bu alana “karşıt toplumsal çıkarların göstergeler düzeyindeki mücadelesi” şeklinde yeni bir ideoloji tanımı kazandırmıştır. Voloşinov, toplumsal iktidarın dilin içindeki rolünü dikkate alan ve günümüzde söylem analizi olarak anılan çözümleme tarzının kurucusu olarak bilinmektedir (Özbek, 2003:138).

Voloshinov’u izleyen Althusserci Fransız Dilbilimci Michel Pêcheux ise; söylemi ideolojik yapı tarafından biçimlendiren bir model geliştirmiştir. Pêcheux, söylemin anlamı oluşturma mekanizmasını iki temel kavramla açıklar: Söylemsel formasyon ve söylemsel süreç. Söylemsel formasyon, beşli bir toplumsal formasyon içinde söylenebilecek olan ve söylenmesi gerekeni belirleyen yapıdır. Söylemsel süreç ise, dilsel öğeler arasında hareketliliği tanımlar. Söylemin, ideoloji ile ilişkiye geçmesinde anlamlandırmanın önemini vurgulayan Pecheux, her dil kullanımının değişik söylemsel anlambilim (semantik) kuralları bulunduğunu ve gerçekliğin anlamlandırılmasında, her ideolojinin kendi dinamiğini kullandığını söyler. Pecheux’un

modeli, Marxist ideoloji çözümlemesi ile söylem çözümlemesini yaklaştırmaya çalışan bir model olarak görülebilir (Kılıçaslan, 2011:149).

2.3.1. Haber ve İdeoloji Olarak Dil

İdeolojiler büyük ölçüde söylem aracılığıyla yayılmaktadır. İdeoloji, toplumsal oluşum olarak ancak dil ile ortaya çıkabilmesi, ancak dilde anlatım bulması nedeniyle söylem ile doğrudan ilişkilidir (İlgin, 2003:293). Öte yandan dil; mesajı, düşüncüyü ve ideolojiyi taşıyan temel bir araçtır. Ancak dili, salt bir ileti yolu olarak düşünmek son derece yanlıştır. Çünkü dil aynı zamanda, ideolojik bir olgudur ve bireylerin toplumdaki güçlü grupların çıkarlarını destekler yönde düşünmesini sağlayan bir araçtır. Yine dil, hem gerçekliğin açıklanmasında hem de ideolojilerin oluşumunda ve muhafaza edilmesinde önemli bir görev üstlenir ve yerine getirir. Politikacıların varlıklarının biraz da dili kullanmalarının bağlı olması bundandır. Çünkü dilin kullanımı ve toplumun iktidarı ile iktidarda kalma arasında önemli bir ilişki söz konusu olduğu için siyasi liderler medyayı kullanarak, söylemlere hakim olmaya çalışırlar (Jones ve Peccei, 2004: Akt: Devran, 2010: 24- 25).

Söylem teriminin kullanımında, dil kullanımının metinlerde beliren dilsel biçimleri de içeren kendi özelliklerindeki değişimleri sistematik olarak belirleyen toplumsal ilişkiler ve süreçlerle çakıştığı söylenebilir. Söylem kavramına ilişkin olan toplumsaldaki bu çakışmanın bir yönü dildir, bu dil ideolojinin maddi bir biçimidir ve dil ideoloji tarafından kuşatılmıştır. Söylem bu ek söylemsel yapılar ve ilişkilerle olan ilişkisinde yalnızca temsili değildir. Aynı zamanda bir bileşendir. İdeoloji maddi etkilere sahipken, söylem toplumsal dünyayı dolduran ilişkilerin ve nesnelere yaratılmasına ve sürekli yeniden yaratılmasına katkıda bulunur (Fairclough, 2003:158-159).

Dil, söylem ve ideoloji arasındaki bağ noktasında şu bilgilerin belirtilmesi faydalı olacaktır. Öyle ki dil ve ideoloji ilişkisi, söyleme bağlıdır. Hiçbir dilsel yapı, tek başına herhangi bir ideolojik anlamı taşıyamaz ve bu anlamda işlevi olmaz. Dilsel yapılar her zaman bir metin içinde varlık gösterirler. Bununla birlikte sistematik bir biçimde anlam dizgesinin göstergesi olarak belirli bir söylem içinde kullanıldıkları için, dilsel yapılara ideolojik anlamlar ve işlevler yüklenebilmektedir (Oktar, 2001: 38). Dolayısıyla ideoloji ve söylem arasında doğrudan bir bağ kurulabilir. Söylem ve

ideoloji arasındaki mevcut olan ilişkiyi Üşür (1997:110), şöyle ifade etmektedir: “İdeoloji, mevcut mesaj düzeylerinden biridir; mesajların anlamlandırılma düzeyidir. İdeolojiyi okumak demek mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem mesajın söylediği; ideoloji ise, söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır”. Yine bu doğrultuda bir süreç olarak söylem, anlatım ve konuşma eylemlerinin içsel kurallarıyla düzenlenir. Söylem, bir dil pratiğidir. İdeoloji ise, bilgi, diyalog, anlatım, beyan tarzı, müzakere, güç ve gücün mübadelesiyle eyleme dönüşen dil pratiklerine ilişkin süreçlerdir (Sözen, 1999: 20).

Dil, söylem ve ideoloji arasındaki bağıntıyı belki de Üşür'ün (1997: 89) bu ifadeleri çok daha iyi açıklayıcı olacaktır. Zira o, ideolojilerin, dil kullanımı yolu ile edinildiğini ve dil kullanımı yolu ile aktarıldığını ve aileden, arkadaşlardan dinleyerek ve izleyerek öğrenildiğini savunur. Yani bu alışveriş sonucunda söylemler, dil vasıtasıyla aktarılır ve aktarılan düşünceler ideolojiyi oluşturur. Dolayısıyla burada ideoloji, dil ve kazanılan söylemler arasındaki sıkı bağ dikkat çekmektedir. Yine yazara göre söylem, anlamın dil içinde hareket etmesi ile ortaya çıkmaktadır ve ideolojiyi okumak demek, mesajların görünmeyen yüzünü okumak demektir. Söylem, mesajın söylediği, ideoloji ise, söylenebilecek olanı belirleyen kodlamadır. Mesajın kodlanması, kodlama ve kod açım edimlerini içermektedir. Kodlama, düz anlamı, kod açımı ise, yan anlamı belirtmektedir. Kod açımı, farklı grupların bu koda yüklediği anlam çerçevesinde oluşmaktadır. İdeolojinin yarattığı etki, söylemdeki mesajın belli bir yönde kodlanmasını sağlamaktadır.

Ele alınan dil, söylem ve ideoloji başlığında, söylem ve ideoloji arasındaki bağıntıyı şu şekilde açıklama ile sonlandırmak faydalı olacaktır. Öyle ki, ideolojilerin aktarılması noktasında söylemin büyük bir öneme sahip olduğunu savunan ve ona göre söylemin, daha önceki bölümlerde değinildiği üzere ideolojilerin yeniden üretiminde büyük bir rol oynadığını kaydeden Van Dijk, (2003: 111-112) bir grubun ve grupların birbirleri arasındaki toplumsal pratiklerini denetleme ve eşgüdümünü sağlama görevini ideolojinin toplumsal işlevi olarak görür. Yine ona göre, söylem bu toplumsal pratiklerin en önemlisidir ve bunları doğrudan açıklayabilen ve dolayısıyla da ideolojileri aktarabilen tek şeydir.

2.3.2. İdeoloji Olarak Haber Dili ve Söylemi

Haber metinleri içerik açısından birer söylemdir. Haberin söyleminin oluşmasında haber kaynağı, haberin üretildiği kurumun ve toplumun ekonomi politığı, haber profesyonelleri ve editoryal süreç, belirleyici bir rol oynamaktadır. Haber ve buna bağlı olarak söylem belirli bir üretim sürecinin sonunda oluşmaktadır. Bunun sonucunda üretim sürecini kontrol edenlerin de parçası olduğu egemen ideoloji üretilmektedir. Bu ideolojik unsurlar haber metninin düzenlenişi ile oluşurlar. Çünkü haber metinleri içerisinde belli egemen düşünceler, yaklaşımlar, anlatılar öne çıkarılır. Bunun sonucunda belli dünya görüşlerini taşıyan ideolojik ve kapalı bir metin ortaya çıkar (İnal, 1995:119).

Haber metinlerinde egemen söylemlerin nasıl kurulduğunu anlamak için haberde kullanılan dilin incelenmesi gerekir. Haber dilinde endüstriyel bir yapı içerisinde egemen olan belli kodlar ve profesyonel değerler kullanılır. Bu kodlar kullanılarak haber metinleri aracılığıyla egemen bir söylem biçimi geliştirilir. Haberlerin en önemli dilsel özelliği haber metninin ister yazılı ister görsel-işitsel medya olsun gündelik yaşamda insanların kullandığı dili kullanmasıdır. Ancak bu gündelik dil, haber metninin üretilmesi sürecinde farklı dilsel kullanım biçimlerine dönüştürülür. Örneğin her gazetenin veya televizyonun kendine özgü bir dili vardır. Bu dil aracılığıyla kendi okuyucu/izleyici kitlesine ulaşır. Bir gazete ele alındığında o gazetenin resimleri ve yazıları sayfaya yerleştirme biçimi, yazı karakterlerinin basıldığı puntunun büyüklüğü, kullanılan başlıklar, alt başlıklar ve ara yazılar, açıklama yazıları ile fotoğrafların sayfa üzerinde harmanlanması, egemen söylemin oluşmasına katkıda bulunur. Görsel işitsel medya örneğine bakıldığında ise, kullanılan günlük dilin yanı sıra spikerin tonlaması, belirli kelimelere vurgu yapması, aktarılan olaya/olguya ilişkin görüntülü malzemenin kullanılması, bu görüntülü malzeme içerisinde kaynak olarak kullanılan kişilerin dili de egemen söylemin oluşturulmasına yönelik çabanın bir parçasıdır. Kısaca televizyon ve gazete haberlerinde egemen ideoloji bu kuruluşların ait oldukları endüstriyel yapı içerisinde profesyonel pratikler ve egemen norm ve kodlar yardımıyla oluşturulur (Ergül, 2005:103).

Toplumsal/güç iktidarın haber metinlerinde nasıl kurulduğuna dair bir sorgulama haber dilinin ve söyleminin incelenmesini ve ele alınmasını gerektirmektedir. Liberal

çoğulcu yaklaşımın medya ve siyasi sürecin birbirini etkileyen iki karşıt güç olduğu savına karşılık, medyayı ekonomik, siyasi ve askeri söylemlerin yeniden üretildiği, kurulduğu yer olarak ele alan eleştirel yaklaşımdan yola çıkılarak gerçekleştirilen medya araştırmalarında, haberin dili ve söylemi ve iktidarın nasıl söylemsel pratiklerle yeniden üretildiği giderek artan derecede önemli kabul edilmektedir (Canbulat, 2006:37).

Marxist medya kuramına göre, haberlerin oluşturma ve verilme tarzlarının, kurumsal ve sistematik olarak egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda oluşturulduğu, bu nedenle de yanlı ve tek boyutlu olarak sunuldukları varsayılmaktadır. Marxist medya çözümlenmeleri, genel olarak sermaye, devlet ve yayın tekelleri arasındaki organik kurumsal bağlantıları sergilemeye ispatlamaya yönelik olarak uzmanlaştığından, medya mesajlarının içeriklerine, dolayısıyla da haberlere ait bütün saptamalar, genel kurumsal analizlerin bir türevi, zorunlu sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kısaca Liberal Çoğulcu yaklaşım, haber ve haberin oluşumunu “özgür-serbest haber akışı” olarak değerlendirirken Ortodoks Marxizim ise, “yanlı-önyargılı haber akışı” şeklinde değerlendirmektedir (Çelebi, 1990:28).

Medya çalışmaları açısından söylem kavramı, ideoloji ile birlikte ele alındığında haberlerin (medya metinlerinin) toplumsal iktidarın kurulmasındaki rolünü sergilemekte çıkış noktaları sağlamaktadır. İdeolojinin işleyişi “belirli tür çıkarları siyasi iktidarın belirli biçimleri adına maskelendiği, rasyonalize edildiği, doğallaştırıldığı, evrenselleştirildiği ve meşrulaştırıldığı süreçler” olarak gerçekleşmektedir. Bunun yanında siyasal yapıya yönelik olan rıza ve bu rızanın oluşum sürecinde, Gramsci’nin deyimiyle “hegemonya”larını kurma sürecinde, haber metinlerinin ve habercilerin rolü yadsınamaz. Bu süreçte, bahsedilen toplumsal rıza, haber metinleri, haber içerikleri aracılığıyla kurulur. Bu nedenle, haberi ve tüm medya metinlerini bir söylem olarak ele almak son derece önemlidir. Dilin yaplanması ideolojik hegemonya için çok elverişlidir. Bu nedenle haber söylemi bize ideolojik hegemonyanın yapısına ilişkin önemli ipuçları vermektedir (Ertan, 2011:16).

Teun van Dijk, haberi bir tür olarak değil, bir söylem olarak ele almakta, haberin söyleminin toplumda varolan egemen söylemlerin bir ürünü olarak görmektedir. Stuart Hall ise, egemen söylemlerin haber metni içinde yeniden kurulduğuna işaret etmektedir.

Her iki kuramcının buluştuğu nokta, yukarıda belirttiğimiz gibi, haber söyleminin egemen söylemlerden bağımsız olmadığıdır. Haberin söylemi, toplumdaki güç/iktidar sahibi kişi ve kuruluşlarından ayrı tutulamaz. “Bu anlamda egemenlik ilişkilerinin yeniden üretimine dönük, baskın söylemlerin haber söylemi içerisinde nasıl yer aldığı sorusu, bu alandaki çalışmalarda merkezi bir yer tutmaktadır” (İnal, 1995:116). Dolayısıyla haber gazeteciliğin yaşam pratikleri içinde oluşan, medyanın ekonomik yapılanması ve gazetecilik normlarıyla biçimlenen, toplumsal egemenlik ilişkileri bağlamında üretilen ve üretildiği kurumun tecimsel kaygılarıyla yapılandırılan bir söylem biçimidir diyebiliriz (İnal, 1996:96).

Haber bir söylem olarak ele alan yaklaşımlar, kavramın özelliği dolayısıyla içerisinde yer aldığı bağlamın dışında düşünülmemeyeceğini ileri sürmektedirler. Bu anlamda ‘bağlam’, toplumsal yapı, egemenlik ilişkileri ve ekonomi-politik yapı gibi etkenlerden oluşan bir bütün olarak ele alınmaktadır (İnal, 1996:29). Dolayısıyla haber söylemi, gündelik yaşam içerisinde oluşan, medyanın ekonomik yapılanması tarafından biçimlendirilen, toplumsal egemenlik ilişkileri bağlamında üretilen ve üretildiği kurumun tecimsel kaygılarıyla yapılandırılmaktadır (Devran, 2010:30).

Varolan toplumsal gerçekliğin bir parçası olan ve çoğunlukla egemen/ başat sınıfların lehine gerçekliği inşa eden ve tanımlayan bir eleştirel medya ortamında haberler de bu bağlamda ele alınmaktadır. Güçlü ve başat ideolojilerin pekiştirildiği ve statükonun korunduğu bir yeniden üretim sürecinde haber, gerçekliğin temsil edilmesinde ve inşasında stratejik bir öneme sahip metinsel bir söylemdir. “Söylem kavramı toplumsal kuramda karşımıza iki farklı nitelikte çıkmaktadır. Söylem, bir yandan dil ve ideoloji arasındaki ilişkiyi anlatmakta geniş bir alan açarken, öte yandan ideoloji kuramının sorunları karşısında alternatif bir yaklaşıma odaklanma gereksinimi duyan postyapısalcılık, postMarxizm ve postmodernizm gibi akımların merkezi kavramı olarak ortaya çıkmaktadır” (Dursun, 2003:46).

Gazeteci kullandığı dil ve yaptığı kodlamalarla iletisini oluştururken, bir yandan haber kaynaklarının söylemlerinin de yeniden üreticisi konumundadır. Haber bir söylemdir, ama bu söylemin ne olduğu sadece haber metinlerinin yapısal özelliklerinin sistematik çözümlemesi ile anlaşılabilir (Ergül, 2005:110).

Haberin söylemi, ancak içinde olduğu bağlamla ilişkilendirildiğinde anlaşılır. Bu bağlam ise bizleri haber üretimi ve toplumsal yapı içinde medyanın konumuna ilişkin tartışmalara geri götürür ve haber medyasını toplumsal güç/iktidarın kurulup sürdürülmesindeki rolünü sorgulamaya açar (İnal, 1996:22). Bu nedenle haberi bir söylem olarak ele alan yaklaşımlar kavramın özelliği dolayısıyla içinde bulunduğu bağlamdan ayrı düşünülemeyeceğini ileri sürmektedirler. Bağlam kavramı kapsamında ele alınması gerekenler ise, toplumsal yapı, egemenlik ilişkileri ve ekonomi politik yapı gibi etmenlerden oluşan bir bütündür. Sonuç olarak haber söylemi açıklanmaya çalışılırken, bu etmenler gözönüne alınmadan yapılan çalışmalar, araştırmacıları yanlış sonuçlara götürebilir.

Yaşanılan dünyanın algılanmasında/açıklanmasında sıklıkla başvurulan toplumsal-kültürel bir kurum olarak haber, kendisine atfedilen ve tanımının da bir parçasını oluşturan –nesnellik, yansızlık, dürüstlük, açıklık benzeri– kimi nitelikleri dolayısıyla okurun/izleyicinin, güvenilirliğini en az sorguladığı metinler arasında yer almaktadır. Haber metinlerinin nesnel gerçekliğe en yakın metinler oldukları varsayılmaktadır. Çoğu insan haber metninde verilen bilgiye, görüntüye ve anlatılanlara güvenir. Ancak haber kuramcılarının çoğu, haberin, olayın ya da bilginin doğrudan kendisi olmadığını, haberci tarafından algılanmış, habercinin akıl süzgecinden geçirilmiş ve yeniden düzenlenmiş olay ve bilgilere haber demenin daha doğru olduğunu dile getirmektedirler. Haberın bir söylem olarak ele alınması birçok yaklaşıma göre, siyasal, ekonomik ve kültürel yapı içerisinde medyanın konumuna ilişkin bir sorgulamayı beraberinde getirirken, bu yapılar bağlamında medyanın işlevinin tarihselci bir anlayışla tanımlanmasını sağlayacaktır (Girgin, 2002:11).

“Haberın söylemi el altında bulunan söylemlerin bir ürünüdür” diyen Van Dijk, haberın söylemini incelerken makro ve mikro yapılar arasında analitik bir ayrımın önemine değinir. Gazete haberlerinde haberın makro yapısını, başlık, alt başlık, fotoğraf, ayrı puntolarla yazılan spotlar ve haber girişleri oluşturur. Ayrıca haberlerde belli temaların birbirini izlemesiyle oluşan tematik yapı ve bu temaların yer aldığı şematik yapılar da haberın makro yapısal özellikleri arasındadır. Hiyerarşik bir yapıyı takip eden haberın yapısı, bu şema tarafından organize edilmektedir. Şema içerisinde metne giriş görevini de yürüten başlık ve haber girişi, birlikte özetleme yapmaktadır. Haber metni de bu şemaya dahildir. Genellikle haberın çerçevesi başlık, alt başlık,

fotoğraf ve giriş cümleleriyle kurulur. Yani haber okuyucuya bir kalıba dökülerek ve şema içerisinde verilir. Başlık ve haber girişlerinden haberin temasını öğrenmek mümkün olur. Ana olay, katılımlar ve zaman girişte yer alır. “Makro yapı çözümlemesinde başlıklar, haber girişleri, ana olay, haber kaynakları, ardaan ve bağlam bilgisi, olay taraflarının değerlendirilmesi gibi unsurlar ele alınmaktadır” (Özer, 2001:116).

Haber metinlerinin mikro yapılarını oluşturan ise, sözcük seçimleri ve cümle yapıları (sentaks) dır. Ayrıca haberin ikna yolları yani retorığı, arka arkaya gelen cümleler arasında kurulan ilişkiler de mikro yapısal özellikler arasında yer almaktadır. “Haber diyaloga dayanan bir metindir ve aracın semiyotiğı içinde farklı alıntı biçimlerinin biraraya gelmesinden oluşur. Ayrıca haber metinlerinde anlatıcının dilinde farklı söylemler yeniden kurulur ve inanılabilirlikleri pekiştirilir. Bu açıdan incelendiğinde haberin mikro yapısal özellikleri söylemin kurulmasında önemli bir işleve sahiptirler” (İnal, 1995:134). T. van Dijk’e göre, haberin söylemi, makro ve mikro yapısal özelliklerden oluşan bir bütündür ve sadece haberin üretim süreci ve alımlanma süreciyle birlikte ele alındığında anlaşılabilir.

Haber söyleminin mikro yapısı içinde yer alan sözcük seçimleri, toplumdaki varolan güç/iktidar sahibi söylemlerin uyuşma dönüşükleri en dikkat çekici yerdir. Bu konuda verilen en yaygın örnek, farklı bakış açılarına göre bir kişinin “özgürlük savaşçısı” ya da “terörist” olarak kitle iletişim araçlarında sunulmasıdır. Benzer örnek, Glasgow Medya Grubu’nun işçilerle ilgili olarak yaptığı bir araştırmada ortaya çıkmıştır. Endüstriyel meselelerde tipik olarak seçilmiş bazı sözcüklerle basında yer alan işçiler, genellikle işverenle karşılaştırıldığında daha olumsuz sözcüklerle sunulmuşlardır. “İşçiler talep eden, işverenler de arz edenler olarak sunulmakta, toplumda varolan temel inançlar ve ideolojiler ifade edilmektedir” (Özer, 1999:127).

Bu sözcük seçimleri egemen ideolojiyi yansıtmakta; bu süreçte işlevsel bir öneme sahip olan haber medyası, çoğunluğun rıza göstermesine yardımcı olmaktadır. Aslında haber içeriklerindeki gizli mesajları okumak, egemen ideolojik pratiklere ulaşmada izlenecek bir yoldur. “Sözkonusu ideoloji, dil içerisinde anlamı, harekete geçirmektedir. Bunun açılımı, (egemen) ideolojinin söylem içerisine yerleştiğidir. Dolayısıyla haberin söyleminde (egemen) ideolojik pratikler yer almaktadır. (Egemen)

ideolojik pratiklerle dolmuş haberin söylemi de böylece egemen söylem olmaktadır” (Özer, 2001:115).

Haberin söylemine ilişkin yapılan diğer açıklamalara bakılacak olursa, Kunelis, gazeteciliği başka söylemlerden oluşan ve başka söylemleri temsil eden ve dönüşüme sokan bir söylem olarak nitelendirir. John Fiske’ye göre ise haber, kurgusal metinler gibi bir söylemdir ve onlara benzer biçimde öyküler dolayımı ile gerçekliği anlamlandırır. Roger Fowler ise söylemi, dil içinde kodlanan, toplumsal ve kurumsal kökenli ideoloji olarak tanımlamıştır (Güzel, 2007:28).

Dil ve söylemi Bakhtin, Volosinov, Pecheux, Kress’in yaklaşımları içinde ele aldığımızda, haberin diyaloga dayanan bir söylemi olduğunu kolayca görebiliriz. Haberın söylemi, kaynaklar, anlatıcı ve varsayılan okuyucu arasında örölmüş bir diyalogdur. Anlatıcının dil içindeki durumsallıkları dolayımı ile söylem kurulur. Haber söyleminde anlatıcı ile okuyucu arasında bir etkileşim oluşmaktadır. Haberın söylemi ile okuyucuların söylemi arasındaki “söylemsel aralığı” kapatan anlatıcının diyalogudur. Hall ve arkadaşları, anlatıcı ve alımlayıcılar arasında kurulan karşılıklılığa dikkat çekmişler ve haberın dili içinde kaynak söylemlerinin halkın sözüne dönüştürüldüğünü vurgulamışlardır. Haber medyası bu yolla, egemen söylemleri uyluşıma dönüştürmekte ve bu süreç içinde hegemonyaya yönelik rızanın oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır (İnal, 1999:114).

Güç ve iktidar sahibi söylemlerin uyluşıma dönüştükleri yani güçlerini arttırıp genişlettikleri mecra, iletişim araçlarıdır. Bu nedenle iletişim araçlarının söylemi önemlidir ve bu söylem medyanın ekonomi politığının dışında düşünölmemelidir. Bu bağlamda haberın söylemine baktığımız zaman “haber metinlerinin üretiminin dört boyutta ele alınması, toplumsal güç/iktidarın kurulduğu maddi koşulların altını çizmesi açısından önemlidir ve tarihsel bir analizin önemini de beraberinde getirmektedir. İnal (1999:95)’a göre haberın söylemi şöyledir:

1- Haberın söylemi, medyanın ekonomi politikası içinde yapılır. Diğer bir deyişle karlılık kaygısı, daha fazla kişiye yönelik içeriklerin hazırlanmasını gerektirir. Bu da çeşitliliği sınırlarken, benzeşmeye yol açan ve daha çok satan konuların seçilmesine neden olur.

2- Haberin söylemi, gazeteciliğin günlük pratikleri içinde oluşur. Diğer bir deyişle habercilik zamansal, mekansal ve mali sınırlılıkları aşmaya yönelik bir iş olarak örgütlenmiştir.

3- Haberin söylemi gazetecilerin profesyonel ideolojileri içinde oluşur. Diğer bir deyişle basının ticari bir işletmeye dönüşümü ve daha sonra oluşan yatay ve dikey tekelleşme olgusu ile birlikte gelişen gazetecilik normları, söylemi biçimlendirir.

4- Haberin söylemi haber metinlerinin üretildiği tarihsel koşullar ve üretim anı ile belirlenir. Toplumsal formasyon içinde kesitsel olarak oluşan siyasal, ekonomik, güç/iktidar ilişkileri metinlere yansır”.

Bu sıralanan unsurlar birbirine bağımlı olarak ele alınmalıdır. Bu anlamda yapılacak söylem analizi, metinleri bağlamından kopartarak ele alan bir analiz değildir. Söylem analizi bağlama ilişkin bir analizdir. Bu yönden içerik çözümlerinden de, yapısalcı metin analizlerinden de farklıdır. Çıkış noktası toplumsal yapı olan söylem analizi, varolan güç/iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurulduğunu açıklamaya çalışır. Bu ilişkilerin dil ve söylem içinde kurulma biçimlerine bakar. 1960-1970 yılları arasında disiplinlerarası bir çözümlene yöntemi olarak ortaya çıkan söylem analizi, kitle iletişim araştırmalarında iletişim yapılarının daha kapsamlı olarak anlaşılabilmesi aşamasında kullanılmıştır. Kitle iletişim alanında Glasgow Üniversitesi Medya Grubu (GUMG)'nun eleştirel çalışmaları ve Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi'nin (CCCS) araştırmaları önemli yer tutmaktadır. Söylem analizleri kültürel çalışmalarla birlikte gelişmiş ve 1970-1980 sonrasında yaygınlık kazanmıştır (Keskin Vural, 2004:42).

Haber söylemi üzerine T. van Dijk'in geliştirdiği söylem analizi, kaynak kişi ve kurumların haber metnine nasıl girdiğini ve haber içeriğini nasıl biçimlendirdiğini ortaya koymayı amaçlar. “Söylemin ve iletişimin bu yanı önemli bir ideolojik boyuta sahiptir diyen T. van Dijk, 'bazen söylenmemişin çözümlenmesi, metinde açıkça dışa vurulanlar üzerinde yapılan çalışmalardan daha açıklayıcı olmaktadır', savını ileri sürmektedir” (Ergül, 2000:85). T. van Dijk, kitle iletişim sürecindeki iletilerin çözümlenmesi aşamasında dilbilim, anlambilim ve söylem analizi arasında bir ilişkinin kurulduğunu ileri sürer.

Söylem analizi, metnin anlamıyla yani “metin ne hakkında ve ne söylemek istiyorla” ilgilenmektedir. Böylelikle metin içeriğinde gizli kalan yan anlamların da

çözümlemesi sağlanmış olur. Söylem analizinin metnin aktardıklarını, ideolojik boyutuyla birlikte anlaşılabilmesi için, toplumsal, kültürel, siyasal ve ekonomik bağlamlarıyla ele alınması gerekmektedir. Bu ilişkiler ağı içerisinde haber, yapılandırılmış bir toplumsal-kültürel söylem olarak ele alınmaktadır (Cangöz, 1999:85). Haber söyleminin dille dolayımlanan ideolojiyi içinde barındıran yapısı gözönüne alındığında, büyük ölçüde toplumsal yapıdaki egemen başat değerlerin bir yansıması olduğu görülmektedir.

Haber bir söylem olarak ele alan yaklaşımlar, onun taşıdığı olayların anlamlarını denetleme ve sınırlandırmasına yarayan uzlaşımlar seti ile ilgilenmektedirler. Bu uzlaşımlar seti, haber metninin diğer televizyon metinlerinden daha “kapalı” ve “sıkı” metinler olarak yapılanmasını getirmektedir. Elliot, Murdock ve Schlesinger, televizyon türlerini sınıflarken, bunları açık ve kapalı metin eksenine yerleştirirler. Bunun sonucunda haberleri, diğer televizyon türleriyle karşılaştırıldığında kapalı metin özelliklerini daha fazla taşıyan metinler olarak nitelendirirler. Aynı araştırmacılar, program formatları kapsamında da “gevşek” ve “sıkı” format ayrımını yapar. Sıkı format, farklı okumalara izin vermezken, gevşek format ise farklı okuma biçimlerine izin verir. Bu bağlamda haber metni hem “kapalı” hem de format açısından “sıkı”dır. Bu yapılanmanın nedeni, haberin “başkalarının görüşlerinin sunulduğu metinler” olmasından kaynaklanmaktadır. Kapalı metin özellikleri en çok haber bültenlerinde görülür. Magazinel haber programları ve aktüalite programları kısmen daha açık metinlerdir (Güzel, 2007:28).

Kapalı bir metin olarak haberde yer alan başkalarının görüşlerini, bakanlar, politikacılar, baskı grupları sözcüleri, yasama, yürütme ve yargının üst düzey yetkilileri oluşturur. Akredite kaynaklara bağımlı olma, haber kaynaklarının durum tanımlarına çokça yer verilmesi, arkaplan bilgisinin, belli detayların verilmemesi haberin kapalı metin olduğu yargısına ulaşılmasını sağlıyor. Bu nedenle haberlerde olaylar tipeştirilirken, alternatif bir bakış açısı, farklı görüşler dışlanmaktadır. Haberler birçok sunum biçimleri arasında egemen söylemin karşıtlarına en az yer veren, kapalı ve resmi söylem içinde yapılandırılan ve yine egemen söylemler çerçevesinde kapanan metinler olarak ortaya çıkmaktadır (Aslan, 2002:107).

Haberin söylemi içinde egemen söylemin yeniden üretilmesini sağlamakta kilit konumda olan saygın kişilerin görüşlerine yer vererek resmi söylemi destekleyici yapı Stuart Hall ve arkadaşları tarafından ele alınmıştır. Onlara göre medya kendiliğinden haber konularını yaratmaz; ancak güvenilir kaynaklarca –ki bu temsil ettikleri kurum nedeniyle saygın olarak kabul edilen kaynaklardır- belirli haber konuları saptanır. Ayrıca bu kaynaklara nesnelliğe dayandırılması amacıyla bir de “uzman” görüşü eklenir. Hall ve arkadaşları tüm bu kaynakları “birincil tanımlayıcılar” olarak nitelendirmektedir (Devran, 2010:39).

Birincil tanımlayıcılar sorunun birincil yorumunu kurarlar. Bundan sonraki açıklamalar ve görüşler de bu çerçevede şekillenmektedir. Bir başka deyişle birincil tanımlayıcılar ‘sorunun ne olduğunu’ çerçevesinde haber içeriğine belli sınırlar koymaktadır. Bu ilişkiler ve yapı bağlamında gazeteciler de birincil tanımlayıcıların oluşturdukları durum tanımlarını halkın diline dönüştüren “ikincil tanımlayıcılar”dır. Bu görüşleri örnekle açıklayacak olursak, Türkiye’de medya kuruluşları Avrupa Birliği’ne uyum süreci için kamuoyu desteği oluşturmak ve toplumsal uyuşmayı sağlamak amacıyla haber içeriklerini oluştururken, bunu genellikle toplumdaki iktidar gücün, hegemonyacı söylemlerin sahibi olduğu kaynaklar tarafından dolayımaktadır (Jorge, 1995:79).

Bültenlerden izlenen, gazetelerden okunan haberlerin bağımsız ve nesnel gerçeklik olmadığı, ekonomik ve politik alan içindeki gazeteciliğin itibarlı tanıklarının gerçekleştirdiği anlamlandırma pratiklerince ve gazeteciliğin anlamlandırma pratiklerince üretilen bir gerçeklik olduğu, eleştirel kuram içinde gerek fenomenolojistler gerekse kültürel çalışmalar geleneği tarafından vurgulanmaktadır (Dursun, 2003:128).

Haberin inşa edilen bir gerçeklik olarak görme eğiliminin yani fenomenolojist yaklaşımın temel amacı ise, kaynak kişi ve kurumların söylemlerinin haber içinde nasıl desteklendiği ve bu olgunun haber pratikleri içinde nasıl yer aldığıdır. Haber sosyal anlamları, varolan kurumları ve işleyiş biçimlerini sürekli olarak kurar ve tanımlar. “Egemen söylemlerin uyuşuma dönüşüm sürecinde haber medyası, artık çoğulcuların ve çoğulcu düşünceye dayanan profesyonel ideolojinin iddia ettiği gibi, ‘gerçeklerin yansıtıcısı’ değil, belli gerçeklik tanımlarını, belli durum tanımlarını yeniden kuran bir

araç konumundadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde medya, ne anadamar iletişim kuramlarının öne sürdüğü gibi gerçekliği yansıtan bir ayna, ne de ortodoks Marxist düşüncenin öne sürdüğü gibi egemen sınıfın bir aracı değildir. Haber medyası toplumsal gerçekliği kırar ve yeniden kurar” (İnal, 1999:115).

Özetleyecek olursak; medya, gerçekliği yalnızca yeniden üretmiyor, aynı zamanda tanımlamaktadır da. Gerçeklik, dilsel pratikler yoluyla desteklenip üretilmekte ve temsil edilmektedir. Ama temsil etme aktif bir seçme, sunma, yapılandırma ve biçimlendirme işini ima eder. Bir anlam üretme ve anlamlandırma pratiğidir. Bu nedenle medya ile verilen mesajların, sadece açık anlamları bazında değil, aynı zamanda ve daha da önemlisi, ideolojik yapılanışı bazında analiz edilmesi gereklidir. Çünkü bu mesajların yaptığı, aslında tamamen ideolojik bir biçimlendirmedir; yani şeylerin evrensel, doğal ya da gerçekliğin kendisiyle bitişikmiş gibi gösterilen bir temsil tarzıdır. Dünyaya ilişkin kısmi ve yanlış açıklamalara evrensel bir geçerlik ve meşruluk kazandırma ve bu kısmi kurmacaları gerçeğin sorgulanmaksızın kabul edilmesine oturtmaya yönelik bir hamle, aslında ideolojik olanın karakteristiği ve tanımlayıcı mekanizmasıdır (Hall, 1999:67).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3.ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ ve BULGULAR

3.1. Araştırmanın Konusu

Kitle iletişimi ve bu iletişim biçimine egemen olan anlayışın, toplumsal, kültürel, ekonomik ve politik yapılara bağımlı olduğu bilinmektedir. Televizyon, günümüzde en yaygın kitle iletişim araçlarından biri olarak bu bağımlılık örgüsü içerisinde yapısal özellikleri sayesinde inanılabilirliği güçlü olan bir iletişim aracıdır. Bu yapısal özellikler, görsel-işitsel bir araç olmasından dolayı, ilk yıllardan beri nesnellik, dürüstlük, yansızlık ve açıklık olarak yansımaktadır. Kitle iletişiminin en önemli toplumsal görevlerinden birisi de haber iletmedir. Haberler, insanlara yaşadıkları dünyaya ait gerçekleri algılamaları konusunda önemli referans noktaları oluştururlar.

Kitle iletişim araçlarının vazgeçilmez olduğu ve her gün yepyeni bir gelişmenin gerçekleştiği bir dönemde yaşıyoruz. Yazılı belgelerle başlayan serüven, gazete, radyo ve televizyon derken internetinde gelişimiyle küresel bir ağa dönüşüp, seyrini her geçen gün biraz daha hızlandırarak devam ettiriyor. İster ticari ister kamu kurumu biçiminde örgütlensin, haber denem dedikodusuyla, eğlencesiyle, müziğiyle ve belgeseliyle merkezileşmiş öykü sistemi olan kitle iletişimi olgusu (Erdoğan ve Alemdar 2005:17) kitle iletişim araçları olarak adlandırılan teknolojik araçlarla gerçekleştirilmektedir. Bu teknolojik araçların önemine dikkat çeken Baran'a göre (1997:54) "mesajların hem görsel, hem de işitsel olarak iletilmesini sağlarlar. Kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle yüz-yüze olan iletişimin önemi bugün tartışılmaktadır. 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşen teknolojik gelişmeler, kitle iletişim araçlarının karmaşık bir yapı almasına neden olmuştur".

Haber kitle iletişim araçlarının en önemli etkinliğidir. Bu durum Macbride raporu olarak bilinen metinde de görülmektedir. Haberin kitle iletişim araçlarının en önemli işlevini oluşturduğunu söyleyen Macbride'e göre (Akt.Baran 1997:56); "bireysel, toplumsal, ulusal ve uluslar arası boyutta haber, veri, olgu, mesaj, görüş ve yorumların toplanması, depolanması, işlenmesi ve dağıtılması işlevi önem taşır. Tüm bilgilerin toplanması, depolanması, işlenmesi ulusal ve uluslar arası ilişkilerin akılcı ve gerçekçi bir şekilde kavranmasına ve gerekli kararların alınmasına yardımcı olur. Bu işlev bilgi aktarma işlevi olarak belirtilen enformasyon işlevi ile iç içedir".

Dursun'a göre (2001:133) haberi bir söylem olarak ele alan yaklaşımlar, onu taşıdığı olayların anlamlarını denetleme ve sınırlandırmasına yarayan uzlaşımlar seti ile ilgilenmektedirler. Bu uzlaşımlar seti, haber metninin diğer televizyon metinlerinden daha kapalı ve sıkı metinler olarak yapılanmasını gerektirmektedir. Haberin söylemi içinde güçlülerin tanımlarının yeniden üretilmesini sağlamakta anahtar uzlaşımlardan olan, saygı kişilerin görüşlerine yer vererek resmi söylemi destekleyici yapı bulunmaktadır.

Dursun bu durumla ilgili Hall ve arkadaşlarının çalışmalarından da bahseder. "Onlara göre medya özerk bir şekilde haber konularını yaratmaz; ancak güvenilir kurumsal kaynaklarca belirli haber konularına işaret eder. Birincil tanımlayıcılar olarak nitelendirdikleri kaynaklar, kurumsal güçleri kadar temsiliyet konuları nedeniyle de saygın kabul edilen kaynaklardır. Bu kaynaklara otoriterlik ve nesnellığe dayanan uzman görüşlerini de eklemenin önemine işaret eden Hall ve arkadaşlarına göre böylece birincil tanımlayıcılar, sorun içinde yer alan konunun ilk tanımını oluşturmakta yada birincil yorumunu kurmuş olmaktadır. Birincil tanımlayıcıların işlevi "sorunun ne olduğu" çerçevesinde tartışmaya belirli sınırlar getirirler. "Bu uzlaşımlar seti ve yapılanmış ilişkiler içerisinde gazeteciler, medyaya ayrıcalıklı erişime sahip kaynakların durum tanımlarını halkın diline dönüştürerek yeniden üreten ikincil tanımlayıcılar olarak iş görmektedir" (Dursun 2001:133).

Haberlerin temelini oluşturan görüntüsel söylem ise izleyici için orada olma hissi yaratmasıyla duyumsatması ve bir yandan da izleyiciye gösterilen eylemlerin üzerinde dışında olduklarını hissettirmesiyle haberin gerçekçi metinler olarak iş görmesini kolaylaştırmaktadır. Dursun (2001:139) görüntü boyutunun dışında farklı söylemler arasındaki hiyerarşiden de bahseder. Bu hiyerarşi haberler içinde bir söylemin hakikatin sesi gibi sunulması, diğer söylemlerin ise ona bağımlı kılınarak marjinalleşmesi şeklinde işlemektedir.

Dört bölümden oluşan araştırmanın konusu, televizyon haberciliğinde ideolojidir. Bir kamu kanalı olarak TRT 1, özel kanal olarak Kanal D ve Kanal 7 kanallarının karşılaştırıldığı bu çalışma; sunum biçimleri ve haber seçimleri farklılık göstermesine karşın, hem TRT 1 hem de Kanal D ve Kanal 7 ana haber bültenlerinin analizleri yapılarak ideolojik tavırları tespit edilmeye çalışılmıştır. 15 Temmuz darbe

girişimi sonrası her üç kanalın iki ay boyunca haber bültenleri izlenmiş ve içerik analizi uygulanarak veriler toplanmıştır.

İlk bölümde televizyon haberciliği ve özellikleri açıklanmış olup televizyondaki görselliğin haber üretimindeki önemine değinilerek görsel gücün haber söylem ve ideolojisi üzerindeki etkisine vurgu yapılmış ve böylece ikinci bölüme giriş yapılmıştır. İkinci bölümde Haber ve İdeoloji kavramı söylem kuramcılarıyla birlikte açıklanmıştır. Üçüncü bölümde araştırmanın metodolojisi ve bulgularına yer verilmiş, dördüncü bölüm verilerin değerlendirilmesine ayrılmıştır. Sonuç kısmı ile araştırma tamamlanmıştır.

3.2. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı “Televizyon Haberciliğinde İdeoloji: Televizyon Haberlerinin İdeolojik Açısından Analizi”dir. Çalışma, televizyonun en önemli programlarından olan “anahaber”lerin incelenmesine dayalı bir çözümlemedir ve bu bağlamda devlet televizyonu olan TRT-1, iktidar yanlısı söylemler kullanan Kanal 7, iktidar karşıtı söylemler kullanan Kanal D kanallarının ana haber bültenlerinin ideolojilerini ve söylemlerini araştırmanın kuramsal çerçevesi bağlamında karşılaştırılmalı olarak çözümlemesini içermektedir.

Televizyonun kuşkusuz en önemli programlarından biri haber bültenleridir. Haber bültenlerinin amacı ilk bakışta ülkede ve dünyada gün boyunca olan gelişmeler hakkında bireyi bilgilendirmek olarak görülse de, salt işlevi bu değildir. Dursun’un da (2001:11) belirttiği gibi “belirli anlamların üretildiği ya da ideolojilerin yeniden üretildiği alanlar olarak son derece problemlidir”. Dolayısıyla haber bültenleri, haberi aktararak bireyleri bilgilendirirken bir ideoloji üretmekte ve yaymaktadır.

Türkiye’de özel kanalların gelişmesiyle, haber kanalları da kurulmaya başlanmıştır. Bu kanallar haberi, diğer özel kanallara göre daha sade ve magazinsel olmayan biçimde sunma amacındadırlar. Fakat bu söylem üretmedikleri anlamına gelmez. Bu çalışma, özel televizyon kanallarından Kanal 7 ve Kanal D ile birlikte devlet kanalından ise TRT 1’in sunum biçimlerindeki farklılığa vurgu yapsa da tüm kanalların kendi söylemlerini ve ideolojilerini ürettiklerini ve bir rıza üretme aracı olarak hizmet ettiklerini savunmaktadır.

Bu çalışma devlet kanalı olan TRT 1 ile özel televizyon kanallarından olan aynı zamanda merkez medya olarak nitelendirilen Kanal D ve muhafazakar medya olan Kanal 7 kanallarının ideolojik ve söylemsel farklılıklarını belirtmek açısından önem arz etmektedir.

3.3. Araştırmanın Problemi

Çalışmanın temel sorunsalını, “televizyon haberlerinin sunumunda ideolojinin yansımaları televizyon kanallarına göre nasıl şekillenmektedir?” sorusu oluşturmaktadır. Böylece bir ideolojinin anlam evreninin söylemsel bir bütünlükte nasıl sunulduğu ortaya konmaya çalışılmıştır.

Buradan hareketle haber dilindeki ideolojik yapının nasıl örgütlendiği; anlam üretiminde hangi stratejilerin kullanıldığı; Türkiye’deki temel gerilim ve çatışma konularının haber dilinde nasıl ele alındığı ve dolayısıyla son dönemde yapılan televizyon haberciliği eğilimlerinin ne yönde olduğu, araştırma sonuçlarında elde edilen veriler ışığında yorumlanmıştır.

3.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışmanın sınırlılıklarından biri, çalışma kapsamında bir kamu kanalı olarak TRT 1, özel kanal olarak Kanal D ve Kanal 7 kanallarının yayıncılık anlayışındaki farklılıklar neticesinde habere konu olan “15 Temmuz Darbe Girişimi”ni ele alması ve bu haberde aktörlerin nasıl temsil edildiği araştırmanın bulgular kısmında ideolojik okuma yapılarak incelenmesidir. Bir diğer sınırlılık ise, çalışmanın 15 Temmuz 2016-31 Ağustos 2016 tarihleri arasında yer alan ana haber bültenlerini kapsamasıdır. Darbe girişiminin başlangıcı 15 Temmuz 2016 gecesini 16 Temmuz 2016’ya bağlayan gece olması sebebiyle araştırmada haber incelemesinin başlangıç tarihidir. Araştırmanın bitiş tarihinin 31 Ağustos 2016 olmasının sebebi ise, bu tarihten sonra haber sıralamasındaki önemin değişmesi neticesinde darbe ile ilgili haberlerin sonlara doğru verilmeye başlamasıdır.

3.5. Araştırmanın Hipotezi

1. Haber metninin içinde gerçekleştiği toplumsal bağlam çerçevesinde televizyon haberleri, hem egemenlik yapılarının yeniden üretilmesi hem de var olan

yapısal ilişkilere yol gösterici egemen değerlerin onanıp meşrulaştırılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu nedenle, televizyon haber söylemi ideolojik bir içeriği barındırmaktadır.

2. Televizyon haber söylemi içinde yer alan egemen ideoloji, yapısal olarak söz konusu toplumsal hiyerarşinin kurulmasında ve statükonun devamının sağlanmasında, belirli stratejileri kullanır. Bu stratejilerden biri haberin özneleridir. Egemen ideoloji, haberin özneleri/aktörleri ya da haberde yer edilen/verilen kimlikler üzerinden onanır ve yeniden inşa edilir.

3. Medya haber üretim sürecinde temsil olanağı tanıdığı kimliklere ilişkin toplumsal algıyı biçimlendirirken egemen ideolojinin bakış açısını kullanarak, bazı kimlikleri öne çıkarıp açık ya da örtük bir biçimde güçlendirir; bazılarını da zayıflatarak ötekileştirmektedir.

3.6. Evren ve Örneklem

Araştırma evreni olarak televizyon haberleri ele alınmıştır. Bu evren içerisinde örneklem olarak ise; ulusal çapta erişim koşulları geniş olan ve büyük bir sermaye grubuna ait, ana akım medya olarak adlandırılan medya kuruluşları içerisinde Kanal D, Ak Parti'nin yayın organı olarak değerlendirilen ve ayrıca muhafazakar kesimin kendisine en yakın temsil alanı olarak gördüğünden incelemeye dahil edilen Kanal 7 ve devletin ve siyasal iktidarın sözcüsü konumunda olan TRT 1 ele alınmıştır.

3.7. Bilgi Toplama Araçları

Bu çalışmada veriler toplanırken söylem analizi yönteminden yararlanılmıştır. Söylem analiz yöntemlerinden yapısalcı söylem analizi ve Van Dijk'in Eleştirel Söylem analizi kullanılmıştır. Eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal sorunlara yönelen, iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterinin ortaya çıkarmaya odaklı, söylemi tarihsel ve ideolojik bir işleyiş olarak gören ve bundan hareketle, metin ve toplum arasındaki dolayımlanmış ilişkiyi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir çerçevede kurmaya kalkışan bir çözümleme yöntemidir (Dursun, 2001:11). Belirlenen televizyon kanallarının belirlenen programları dikkatle takip edilmiş, programların arşivlerinden video ve ses kayıtlarına ulaşılmıştır. Ses kayıtları alınan programların dikkatle deşifresi yapılmıştır. Deşifresi yapılan bu programlar tekrar izlenerek katılımcıların hangi ifadelerde nasıl bir mimik ve

vücut hareketleri kullandıkları da deşifresi yapılan konuşmaların yanına not edilmiştir. Katılımcıların söylemleri, gözlemlenen mimik ve vücut hareketleri ile birlikte ait oldukları partiler, cemaatler, ideolojiler ve içinde buldukları duygusal durum göz önüne alınarak söylem analizi teknikleriyle yorumlanmıştır.

3.8. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada, 15 Temmuz 2016 darbe girişimi sonrası, 3 televizyon kanalında (TRT-1, Kanal 7, Kanal D) yayınlanan ana haber bültenlerinde yer alan haberlerde temsil edilen kimlikler (haberlerin aktörleri), haber yorumları, haber metinlerinde kullanılan dil, haber spikerinin konuşmaları ve haber başlıkları analiz edilmiştir.. İdeolojik açıdan farklılık gösteren televizyon kanallarındaki haber söylemlerinin ortaya çıkarılması açısından 15 Temmuz 2016-31 Ağustos 2016 tarihlerinin bir kıstas olarak ele alınması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Belirtildiği gibi temel amaç, ideolojik açıdan farklılık gösteren 3 televizyon kanalının ana haber bültenlerinde temsil edilen kimlikler temelinde egemen/başat ideolojinin, yeniden nasıl inşa edildiğini ortaya koymaktır. Haber bültenleri içerisinde sistematik bir biçimde dilin nasıl düzenlendiği, haber söylemindeki tercihlerin ve haber söyleminin anlamsal ideolojik karakterinin ortaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bu yüzden eleştirel söylem çözümlemesi yöntemi tercih edilmiştir.

Eleştirel söylem çözümlemesi, toplumsal sorunlara yönelen, iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterinin ortaya çıkarmaya odaklı, söylemi tarihsel ve ideolojik bir işleyiş olarak gören ve bundan hareketle, metin ve toplum arasındaki dolayımlanmış ilişkiyi yorumlayıcı ve açıklayıcı bir çerçevede kurmaya kalkışan bir çözümleme yöntemidir (Dursun, 2001:11). Eleştirel söylem analizinin çıkış noktası, medya metinlerinden ziyade, bu metinlerin zeminini hazırlayan toplumsal yapıyı analiz etmektir. Eleştirel söylem analizi, toplumsal yapıdaki güç ve iktidar ilişkilerinin söylem içinde nasıl kurgulandığını açıklamaya çalışırken bu ilişkilerin eleştirisinden yola çıkmaktadır. Bu noktada toplumsal bağlamı dikkate almadan yapılan bir haber analizi, haber metni içerisindeki güç ve iktidar ilişkilerinin nasıl kurgulandığı konusunda yetersiz kalır (MEB, 2008:47).

Söylem analizi sadece dilin kullanım biçimini incelemekle kalmaz, haber metinlerinde toplumsal sistemdeki eşitsiz bir biçimde varolan güç/iktidar ilişkilerinin dil

aracılığıyla nasıl yeniden üretildiğini ortaya çıkarmayı amaçlar. Söylem analizi sonuçta anlamın ortaya çıkmasına dayalı bir okumadır. Bu tarz çalışmalarda söylemin ideolojilerin oluşumunda merkezi bir rol oynadığı ve toplumsal iktidarın söylem tarafından harekete geçirildiği ve yeniden üretildiği ön kabulünden hareket edilir (Güngör, 2001:37).

Söylem analizi aracılığıyla medya metnlerinin yapıları ve stratejileri ortaya çıkar. “Dolayısıyla söylem çözümlemesi, muhalif bir çözümleme biçimidir ve çözümlemeci, toplumsal eşitsizliğin metinler aracılığıyla üretilmesini açığa vurmada kesin bir tavır alır. Bu bağlamda, toplumsal ve siyasal sorunlar üzerinde odaklanır; söylem yapılarının betimlenmesinden çok, bu yapıların niçin inşa edildiklerini ve hangi toplumsal ilişkileri yeniden ürettiklerini açıklamaya çalışır.” (İrvan, 2000:80). Sonuçta bu çözümleme tekniği bize iktidar ilişkilerinin söylemsel karakterini ortaya çıkarmada yol gösterici olur.

Bu araştırma, söylem analizi kullanılarak haber metnlerinin incelendiği bir çalışmadır. Araştırmanın kavramları olan ideoloji ve söylem kavramları, çalışmanın başında kuramsal çerçevemizi oluşturan Gramsci, Althusser Foucault ve Hall’un düşünceleri çerçevesinde incelenmiştir. Haber bültenlerinin söylem analizi tekniğiyle çözümlemesi yapılırken yaygın olarak ideoloji çözümlemelerinde kullanılan eğretileme ve düzdeğişmece kavramlarının yanı sıra, Van dijk’in ideoloji ve söylem çözümleme çalışmalarında kullandığı ironik ifade, ima ve uslamlama kavramlarından da yararlanılmıştır.

Araştırmada olayın adlandırılmasında kullanılan ‘Darbe’ sözcüğünün, yapılan müdahaleyi adlandırmada yaşanan tartışmalar göz önüne alınarak (darbe, cunta, özgürlük, ülke, direnme, terörist, FETÖ, açığa almak) sözcüklerinin haber metnlerinde kullanımları, iktidar ve muhalefet partilerinin olaya ilişkin açıklamalarına ayrılan süreler ile olayın taraflarına ait görüntülerin kullanım süreleri tespit edilmiştir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. TELEVİZYON HABERLERİNİN İDEOLOJİK AÇIDAN ANALİZİ

Bu bölümde devlet televizyon kanalı olan TRT1, iktidar yanlısı söylemler kullanan Kanal 7 ve iktidar karşıtı söylemler kullanan Kanal D ana haber bülteninde 15 Temmuz-31 Ağustos 2016 tarihleri arasında 15 Temmuz Darbe Girişimi ile ilgili haberler söylem analizi yöntemi ile incelenmiştir.

4.1. TRT 1 Haberlerinin “Darbe” Analizi

15 Temmuz darbe girişiminin ardından tüm televizyon haberlerinin gündeminde olduğu gibi TRT 1 kanalı haber bültenlerinin gündemini de FETÖ Terör Örgütü, darbe girişimi, halk direnişi vb başlıkların sunumunda yer aldığı haberler yer almıştır.

16 Temmuz 2016 tarihli Ana Haber Bülteni

Başlık: Darbe Girişimi püskürtüldü!

Zafer KİRAZ’ın ana haber sunuculuğunu yaptığı TRT 1 ana haber bülteninde “FETÖ Terör Örgütü, darbe girişimi, halk direnişi vb” kavramlar oldukça sık kullanılmaktadır. Kanalın darbeyi “kalles bir terör saldırısı” olarak vermesi darbenin niteliğini tanımlamakta ve demokrasinin yanında olduğunu açıkça belirtmektedir. Spikerin “*Çok önemli bir haber var. Lütfen her satırını kaçırmayın. Çünkü FETULLAHÇI TERÖR ÖRGÜTÜNÜN ardından çatışmaların ortaya koyduğu tabloyu sizlere aktaracak. Tablo netleşiyor. Başbakan Binali Yıldırım dün gece başlayan ve sabaha dek süren olaylarda 161 kişinin şehit olduğunu ve 1440 kişinin de yaralandığını açıkladı. Soruşturma kapsamında 2830 subay gözaltına alındı*” haberiyle darbe girişiminin niteliğine ve ortaya çıkardığı sonuçlara ilişkin ayrıntılı bilgiler sunmaktadır. Bu haber de “darbe girişiminin püskürtüldüğü” söylemiyle hakimiyetin millette olduğunu vurgulamıştır.

Yine TRT 1'in 16 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde darbeci subayların ellerinin arkadan bağlı, yarı çıplak vaziyetteki görüntülerine de yer vererek darbeye, darbecilere olan karşı tutumlarını açıkça ortaya koymuşlardır. Haberlerde sık sık Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Binali Yıldırım'ın konuşmalarını ekranlara getirerek devletin ve milli iradenin yanında oldukları, devletin yönetenlerin ülkeye hakim olduklarını ortaya koymuşlardır. Darbeci askerlerin sivil halka silah doğrultması, sivil halkın şehit edilmesi, TBMM'nin bombalanması, Özel Hareket Polis Merkezinin bombalanması haberlerini görüntüleri ile ekranlara taşıyarak darbenin ve darbecilerin gerçek yüzünü ortaya koymaya çalışmışlardır. Haberin sunumunda genellikle "gözaltına alınan komutan ve püskürtme" söylemleri kullanılarak birlik ve beraberlik ideolojisi bu haberde aktarılmak istenmiştir.

Başlık: Milli Savunma Bakanı Işık: Darbe Girişimi Tamamen Bitmemiştir

Yine spiker Zafer Kiraz'ın “Evet! Sayın Işık, Milli Savunma Bakanı da söylemişti az önce. Her şey kontrol altında ama işi şansa bırakmamak lazım. Her an teyakkuzda olmak lazım. Yeni bir girişim olabilir demişti. Bu nedenle halk meydanları doldurarak bu girişime engel olmaya çalışıyor bir yandan da” diyerek halkı meydanlara davet etmiştir. Bu yönüyle de darbeye karşı halkı birleştirme, meydanlarda milli birliğimizi yansıtan görüntülerin devam etmesi amacı taşımaktadır. Meydanlardan canlı bağlantılar yaparak halkın sokaklarda olduğunu, darbeye karşı çıktıklarını, darbeyi püskürttüklerini de vurgulamışlardır.

Yapılan halk röportajlarıyla darbeye halkın karşı olduğunu sık sık ekranlara getirerek “Fetullahçı terör örgütü mensupları”, “Fetöçüler” “Cuntacılar” terimleri sık sık kullanılarak darbeye karşı olan tepkilerini dile getirmişlerdir. Yine FETÖ elebaşının görüntülerine yer vererek darbe elebaşı olduğu vurgulanmıştır.

Sık sık Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Başbakan Binali Yıldırım'ın konuşmalarını ekranlara getirerek darbenin etkisiz hale getirildiğini, darbe girişiminin püskürtüldüğü, milli iradenin yanında olduğu gözler önüne serilmiştir.

Yine darbe girişimini hükümet ve halk dışında muhalefet partilerinin de onaylamadıklarını, FETÖ'yü, darbecileri ve cuntayı lanetledikleri haberleri ile tüm ülkenin birlik beraberlik içerisinde olduğu ve darbecilere geçit verilmeyeceği düşüncesi aksettirilmiştir.

17 Temmuz 2016 tarihli TRT 1 Ana Haber Bülteni yayınında 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili 18 adet haber verilmiştir. TRT1 haberde Star gazetesi yazarı Fadime Özkan'ın “Darbe girişiminin amacının sadece başbakanı, cumhurbaşkanını indirelim daha önceki darbelerde olduğu gibi anayasayı askıya alalım gibi bir girişim değildir. Meclisimiz bombalandı, cumhurbaşkanımız öldürülmek istendi, Milli İstihbarat Teşkilatı'na bombalarla saldırıldı, yayın yapamaması diye TÜRKSAT yerle bir edildi, bu kadar ciddi olaylardan bahsediyoruz. Türkiye'nin varlığına ve bekasına yönelik bir saldırının içerisindeyiz” sözleriyle darbenin korkunç boyutunun ve altında yatan hain planların ne olduğu gün yüzüne çıkarılmaya çalışılmıştır. “Darbe girişimi önlendi” söylemiyle darbeye karşı olan tutumlarına haberde yer verilmiştir.

Yine bu tarihte Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un halka sesleniş konuşması ekranlara getirilmiş ve arka plan müziği olarak Mustafa Yıldızdoğan'ın “Ölürüm Türkiyem” şarkısı verilmiştir. Bu haberde vatan sevgisi, milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir. Numan Kurtulmuş'un darbe girişiminin milletin direnişiyle püskürtüldüğünü başarı ve gurur söylemleriyle milli irade ve demokrasiden yana bir ideolojinin savunulduğunu göstermektedir.

18 Temmuz 2016 tarihli TRT 1 Ana Haber Bülteninde de darbeci üst düzey rütbeli kişileri görüntüye alıp idam cezası tartışmaları başlığıyla ekranlara sunması darbecilere olan öfkeyi ve halkın tepkisini yansıtmak olarak gösterilebilir.

Yine 18 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde darbecilerin Özel Harekat Polis Merkezi'ni vurduklarını ve binanın görüntülerini vererek darbecilerin amaçlarının devleti savunmasız bırakmak olduğu, devletin güvenlik güçlerine karşı hain bir saldırının gerçekleştirildiği, dolayısıyla bunların haince bir girişim içerisinde buldukları sunulmuştur.

Darbe girişimi sırasında şehit olan halk ve emniyet güçlerinin cenaze törenleri, Türk bayrağına sarılı tabutları ekranlara getirilerek darbecilerin gözlerinin ne denli döndüğünün somut delilleri olarak sunulmuştur. Bu sununlar ile darbe girişiminin

püskürtülmesinde sivil vatandaşlar ile güvenlik güçlerinin birlikte mücadele ettikleri de temsil edilmiştir.

Başbakan Binali Yıldırım ve Sağlık Bakanı Recep Akdağ'ın yaralıları ziyaretleri görüntülerin verilerek hükümetin halka müteşekkir olduğu, darbe girişiminin halkın sayesinde püskürtüldüğü ifade edilmeye çalışılmıştır.

Yine darbe gecesi darbeci askerlerin halka silah yöneltmesi ve ateş etmesi görüntüleri verilerek darbeci hainlerin hain planlarını gerçekleştirmede ne kadar kararlı oldukları düşüncesi verilmiştir.

19 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde “Darbe girişiminin ardından siyasi partiler ortak tavır sergiliyor. Başbakan Binali Yıldırım’la CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, Çankaya Köşkü’nde bir araya geldi” haberi ile birlik ve beraberlik söylemi kullanılarak Türkiye’de her kesimin bu girişimin karşısında, demokrasinin yanında olduğu mesajı izleyenlere verilmiştir. Yine haberde darbe girişimi için kullanılan “yaşanılan travma” ifadesi de darbenin istenmeyen bir olay olduğu mesajı TRT 1 kanalında söylem çözümlemesi yapılarak açık bir biçimde verilmiştir.

Yine 19 Temmuz 2016 tarihli Ana Haber Bülteni'nde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın halka yönelik konuşmasında devlet kurumlarında çalışan FETÖ ve darbe ile ilgisi bulunan polis, asker ve diğer yönetici ve memurların açığa alındığı yerlerine yeni görevlendirmelerin yapıldığı konuşması verilerek darbe girişimiyle mücadele edildiği vurgulanmıştır. Yine Cumhurbaşkanı'nın "inlerine gireceğiz" sözü ile darbeye mücadele söylemi kullanılarak milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmıştır.

20 Temmuz 2016 tarihli yayında 19 haberin 15 Temmuz darbe girişimi ve milli iradenin zaferiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Haber bülteninde ekranlara ellerinde Türk bayrağıyla meydanlara inen halk gösterilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmış, milli bütünlük gibi söylemler kullanılarak darbeye karşı, demokrasiden yana bir tavır sergilenmiştir.

21 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde toplam 20 haberin 15 Temmuz darbe girişimi ile alakalı haberler olduğu tespit edilmiştir. Ana haber bülteni 3 Ay süre ile ilan edilen Olağanüstü Hal ile açılmıştır. Haber spikeri'nin Takvim Gazetesi'nin manşetini ekranlara getirerek "Cumhurbaşkanı'nın canına kastedilen bir ortamda OHAL ilan edilmesinden daha doğal bir şey olamaz" sözleriyle OHAL'in gerekliliği ifade

edilmiştir.

22 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde 20 haber başlığının 15 Temmuz darbe girişimini kapsadığı tespit edilmiştir. Haber bülteninde darbe girişiminden sonra firar eden askerlerin yakalanma anları ekranlara getirilerek ve yakalanan askerlerin rütbeleri söylenerek, darbe girişiminde bulunan yapının boyutu sergilenmiştir.

23 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde toplam 21 haberin 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili olduğu tespit edilmiştir. Haber bülteninde “Millet Türkiye’ye Sahip Çıktı” yazısını ekrana getirerek halk zaferine yönelik başarı ve gurur söylemleri

kullanılmış ve milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmıştır.

24 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde TRT Genel Müdürü Şenol GÖKA'nın TRT binasının 15 Temmuz darbe girişimi gecesinde nasıl saldırıya uğradığı ve halkın TRT binası önünde toplanması, TRT'yi savunması ekranlara getirilmiştir. Bu haberde TRT'ye bildiriyi silah ve baskıyla okuttuklarını, halkın TRT'ye sahip çıktığını izleyenlere aktarmışlardır. Bina dışı görüntülerini diğer televizyon haberlerinin görüntülerini kullanarak vermesi olay günü TRT binasında yaşanan olayların boyutunu sığağı sığağına gün yüzüne çıkartarak çok açık bir biçimde gözler önüne sermektedir.

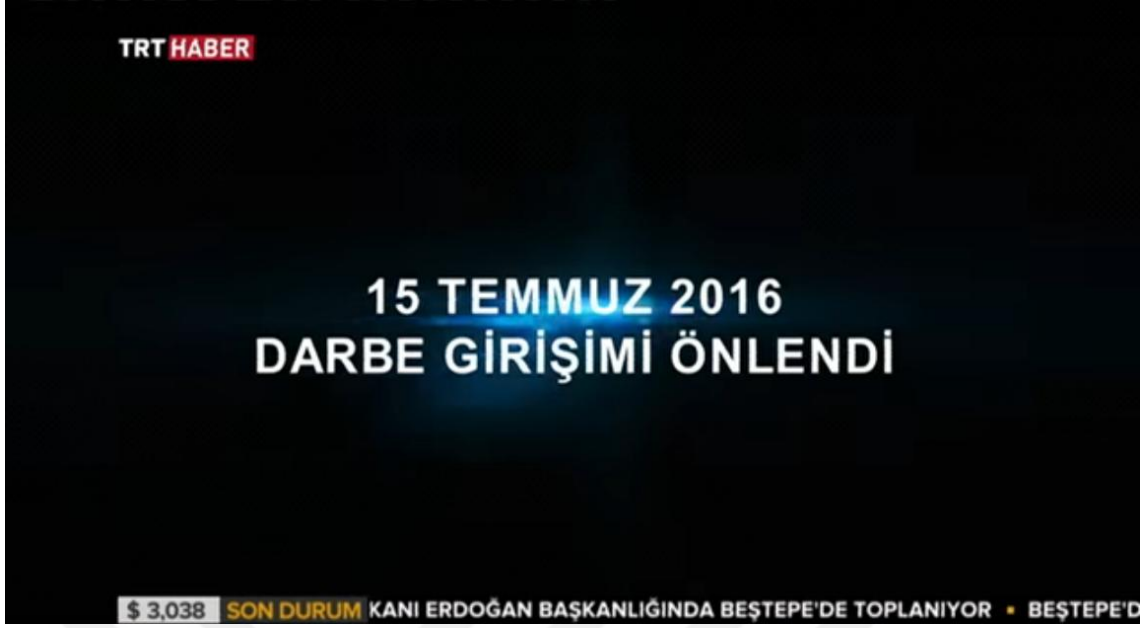

25 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde “Cumhurbaşkanlığı Külliyesi bugün tarihi bir buluşmaya ev sahipliği yapıyor. Cumhurbaşkanı Erdoğan, AK Parti Genel Başkanı Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal KILIÇDAROĞLU ve MHP Genel Başkanı Devlet BAHÇELİ’yi aynı anda kabul edecek” haberiyle birlik beraberlik söylemleri kullanılmış, darbeye karşı ortak tavır alındığı, iktidarıyla-muhalefetiyle birlikte hareket edildiği mesajı izleyicilere verilmek istenmiştir.

26 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde toplam 18 haberin 15 Temmuz darbe girişimine ayrıldığı görülmektedir. Ülkede artık sürecin yavaş yavaş normale döndüğü ancak tehlikenin henüz geçmediği haberlerde vurgulanmaktadır. Dışişleri Bakanı Mevlüt ÇAVUŞOĞLU’nun FETÖ Terör Örgütü Lideri Fethullah GÜLEN’in iade talebini değerlendirme konuşması ekranlara getirilerek Türkiye’nin darbe ile mücadeledeki kararlılığı vurgulanmıştır.

27 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde ise 16 haberin 15 Temmuz darbe girişimini konu edindiği belirlenmiştir. “15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi Önlendi” yazısı ekranlara büyük puntolarla ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmıştır.

28 Temmuz 2017 tarihli bültende halkın ellerinde Türk bayraklarıyla Genel Kurmay Başkanlığı önündeki direnişini ekranlara getirerek birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir. Darbecilerin TRT binasına girişi ve güvenlik görevlilerini ve diğer çalışanları etkisiz hale getirdikleri görüntülerini darbe karşıtı söylemleri kullanarak ekranlara getirmişlerdir.

29 Temmuz 2016 tarihli TRT haber bülteninde toplam 21 haberin 15 Temmuz darbesiyle ilgili olduğu belirlenmiştir. Halkın kamyonlarıyla, arabalarıyla ve koşarak

sokaklara dökülme görüntüsü ekranlara getirilerek milletin zaferi ve milli birlik beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

30 Temmuz 2017 tarihindeki bültende programın başlangıcında dakika dakika 15 Temmuz darbe girişiminde milletin mücadelesi haber söylemleriyle ekranlara getirilmiştir.

31 Temmuz 2016 tarihli bültende 15 Temmuz darbe gecesinde yaralanan sivil halkın darbeye karşı mücadelesi haber söylemleriyle ekranlara taşınmıştır. Darbe gecesinde çeşitli illerde gerçekleşen saldırılarda yaralanarak hastaneye kaldırılan vatandaşların vatan ve millet uğruna gözlerini kırpmadan kendilerini tankların ve

mermilerin önüne atma nedenlerini anlattıkları görüntüler ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik, vatanın bölünmezliği ideolojisi aktarılmıştır. 31 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde aynı zamanda 15 Temmuz darbe gecesinde canını hain FETÖ üyelerine siper ederek engelleyen Şehit Astsubay Ömer HALİSDEMİR'in mezarı ekranlara getirilerek minnet ve sevgi söylemleriyle seyircilere aktarılmıştır.

1 Ağustos 2016 tarihli bültende 15 Temmuz darbe girişimiyle alakalı 20 adet haber ekranlara getirilmiştir. Haberlerde “hain darbe girişimi”, “FETÖ”, “cunta” söylemleri kullanılarak darbenin olumsuz tanımları gözler önüne serilmiştir.

2 Ağustos 2016 tarihli bültende ise “Darbe girişimi gecesinde şehit düşen başkomiser Bülent Yurtseven ve Ordu'daki hain saldırıda şehit düşen Muhammet Ali Sarı için Ankara Kocatepe Camii'nde kılınan cenaze namazı...” haberinde darbenin kanlı bir eylem planı olduğu söylemi, şehitlere karşı sevgi ve saygı söylemleri kullanılmıştır.

3 Ağustos 2016 tarihinde askeri okulların kapatılarak, Genelkurmay Başkanlığı'nın Cumhurbaşkanlığı'na bağlanması haberleri ekranlara getirilerek Türkiye'nin bir daha herhangi bir darbe girişimine engel olmak isteme çabaları ve darbelere karşı kararlılıkla mücadele verdiği ekranlara getirilmiştir.

4 Ağustos 2016 tarihli TRT ortak yayınıyla Cumhurbaşkanlığı Külliyesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın konuk olduğu haber yayınında darbe

girişiminde kanalın seçilmiş cumhurbaşkanının, seçilmiş hükümetin, milli iradenin ve demokrasinin hükümetin yanında olduğu seyirciye aktarmıştır. Spikerin darbe girişimine “15 Temmuz hain darbe girişimi” söylemiyle darbeye karşı olduklarını ve alçakça buldukları ideolojisine sahip olduklarını göstermektedir.

5 Ağustos 2016 tarihindeki haberlerde ise 17 haberin 15 Temmuz darbe girişimi ile alakalı olduğu tespit edilmiştir. Ana haber bülteninin başlangıcında şarkıcı Kıracı'nın seslendirdiği Türk milletini öven bir şarkının verilmesiyle milli birlik ve beraberlik söylemleri kullanılarak Türk milletinin direnişi ve vatan sevgisi aktarılmak istenmiştir.

6 Ağustos 2016 tarihli haber bülteni yayınında yine halkın Beştepe Millet Camii önünde ellerinde Türk bayraklarıyla demokrasi nöbeti tuttuğu meydanlar gösterilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

7 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın iktidar ve muhalefet parti liderlerini de davet ettiği konuşması ekranlara getirilerek milli direniş söylemleri ile haberler aktarılmıştır.

8 Ağustos 2016 tarihinde ise Yenikapı mitingi sırasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın “iktidarıyla, muhalefetiyle hepimizin bir arada olduğu şu tablo düşmanlarımızı 16 Temmuz sabahı kadar üzmüştür” ifadesi ekranlara getirilerek bir yandan darbe girişimi sonrasında ülkede güçlü bir birlikteliğin sağlandığı diğer yandan

da 15 Temmuz darbe girişiminin basit bir olay olmadığı ve düşman ülkelerin de desteklerinin olduğu kastedilmiştir.

9 Ağustos 2016 tarihli bültende 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili 14 haberin sunulduğu belirlenmiştir. Ana haber bülteninde Yenikapı mitingi ekranlara getirilerek sanatçı, siyasetçi ve sporcu kesim dahil olmak üzere Türkiye’de her kesime ait insanın mitingde bulunduğu görüntüleriyle milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

10 Ağustos 2016 tarihinde darbe gecesi şehit düşen Uzman Çavuş Yunus EMRE’nin cenaze töreni ekranlara getirilerek Türk milletinin askerinin yanında olduğunu ve askerine saygı duyduğunu aktarmak istemişlerdir.

11 Ağustos 2016 tarihinde Avrupa’da yaşayan Türklerin 15 Temmuz darbe girişimini anlatan afişleri duvarlara ve vitrin camlarına asarak hain darbe girişiminin iç yüzünü açığa çıkardıkları görüntüleri ekranlara getirilerek yurt dışında yaşayan Türklerin milli birlik ve beraberlik söylemleri geliştirilmiştir.

12 Ağustos 2016 tarihinde yine milli bütünlük söylemleri içeren haberler yayınlanarak 15 Temmuz darbe girişimine karşı milletçe yapılan mücadele aktarılmaya çalışılmıştır.

13 Ağustos 2016 tarihinde Ak Parti Afyonkarahisar Milletvekili Ali Özkaya'nın darbe sonrası süreç hakkında bilgi verdiği konuşması yayınlanarak milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

14 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan bültende 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili 14 haberin yer aldığı belirlenmiştir. Haberlerde FETÖ terör örgütü mensubu askerler için "FETÖ'nün suikast timi" ifadesi kullanılarak, darbecilerin karanlık bir yapıya sahip oldukları sunulmuştur.

15 Ağustos 2016 tarihli bültende 15 Temmuz darbe gecesini TRT binasına darbecilerin girdiği ve çalışanların gözaltına alındığı görüntüler ekranlara getirilerek darbecilerin kötü bir emellerinin olduğu söylemler yoluyla haberde açıkça aktarılmıştır.

16 Ağustos 2016 tarihli bültende haber aralarında Türk halkının şanlı direnişini anlatan şarkının çalınması milli birlik ve beraberlik ideolojisini aktarmayı amaçlamaktadır.

17 Ağustos 2016 tarihinde Çankaya Köşkü'nde Başbakan Binali YILDIRIM'ın konuk olduğu Başbakan Özel Yayınında darbe girişimine ilişkin ideolojilerini kullandıkları ifadelerde aktarmışlardır. "FETÖ soruşturması", "hain darbe girişimi" "Fetullahçı Terör Örgütü" gibi söylemlerle darbe karşıtı bir ideolojiye sahip olunduğu seyirciye aktarılmıştır. Yine "FETÖ Elebaşını İadesi" başlıklı haberde 15 Temmuz hain

darbe girişiminden Fethullah Gülen'in sorumlu olduğu ve Türkiye Cumhuriyeti mahkemelerinde Türk hukukuna göre yargılanmasının istendiği söylemi vardır.

18 Ağustos 2016 tarihli bültende ünlü oyuncuların "Altın Petek" adlı yarışmasına katılarak kazandıkları ödülü 15 Temmuz şehitlerinin ailesine bağışlama haberiyle milli birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır.

19 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili 12 haberin yapıldığı belirlenmiştir. Ana haber bülteninde çıkarılan olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleri ile görevde alınmalar ekranlara getirilerek terörle mücadelede kararlılık vurgulanmıştır.

20 Ağustos 2016 tarihinde Başbakan Binali Yıldırım'ın konuk olduğu bültende açığa alınan ve tutuklanan kişi sayılarını açıklamasını TRT kanalı "Fetö soruşturması" söylemleriyle, darbecilerle mücadeleye ilişkin yapılan çalışmaları seyirciye aktarmıştır.

21 Ağustos 2016 tarihinde Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'un Türkiye'nin komşu ülkelerinin vatandaşlarını ağırlaması ve misafirlerin darbe girişimini kınaması ekranlara getirilerek darbe karşıtı bir ideoloji aktarılmıştır.

22 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde Türkiye'ye yönelik yapılan hain darbe girişiminin uluslararası tepkilere yol açtığı ekranlara getirilerek, olayın uluslararası arenada yansımaları sunulmuştur.

23 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili haber sayılarının azaldığı, Türkiye'nin dışişlerine yönelik faaliyetlerinin konu edindiği haberler iletilmiştir.

24 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde darbenin izlerini silmeye çalışan Türkiye Cumhuriyeti'nde darbeye karışan isimlerin yargılanma süreçleri ilgili haberler yer almaktadır.

25 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde Barzani'nin Ankara ziyareti ekranlara getirilerek görüşmenin gündeminde FETÖ, PKK ve DAESH görüşüldü haberiyle FETÖ'nün Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin varlığına ve bölünmez bütünlüğüne göz diken hain terörlere eşit seviyede görüldüğü söylemi verilmektedir.

26 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde Yüksek Askeri Şura Toplantısında bulunan asker sayısının sivil sayısından az olduğu haberi yapılarak, kurumların demokratikleştirildiği ifade edilmiştir.

27 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimine yönelik haber sayılarının azaldığı ve haber gündemlerinin normale dönmeye başladığı görülmektedir. 15 Temmuz darbe girişiminin yarattığı olumsuz etkilerinin izlerini silmeye yönelik haberlerin ekranlara getirildiği görülmektedir.

28 Ağustos 2016 tarihli bültende 15 Temmuz darbe girişimiyle alakalı haber sayılarının azaldığı tespit edilmiştir. Yine yapılan haberlerde "FETÖ", "darbe", "hain girişim" şeklindeki söylemlerle darbe karşıtı ideoloji aktarılmaya çalışılmıştır.

29 Ağustos 2016 tarihli haber programında "FETÖ/PDY soruşturması" başlıklı haberle eski İstanbul il emniyet müdürünün gözaltına alındığı haberi yapılmıştır. Bu haberle örgütün devlet içerisinde kadrolaştığı ve devletin FETÖ ile ilgili olan kişilerin tespitinde kararlı olduğu vurgulanmıştır.

30 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimi gecesini anlatan görüntüler ekrana getirilmiş bir anlamda o kanlı geceyi hatırlatıcı söylemlerle vatan sevgisi ideolojisi izleyicilere aktarılmıştır.

TRT1 Ana Haber Bültenlerinde genellikle FETÖ Terör örgütüne, darbe girişimine karşı olumsuz söylemler kullanılmış bir anlamda darbe girişimine karşı olduklarını ve demokrasiyi destekledikleri ideolojilerini seyircisine aktarmıştır.

4.2. Kanal 7 Haberlerinin “Darbe” Analizi

15 Temmuz darbe girişimine tepki veren, haber bültenlerinde demokrasiden ve milli iradeden yana bir duruş ortaya koyarak, darbe karşıtı bir pozisyon alan televizyonlardan biri olan Kanal 7 televizyonunun da darbe, cunta, FETÖ terör örgütü, milli irade, demokrasi, milletin zaferi terimlerini oldukça fazla kullanmış ve haber bültenlerinin ana gündemini darbe girişimi ve milletin zaferi olarak belirlemiştir.

16 Temmuz 2016 tarihli Ana Haber Bülteni

Kanal 7 Ana Haber Bültenininin 16 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde “Millet Darbeyi Püskürttü” başlığıyla verilen haberde Manisa Milletvekili Selçuk Özdağ’ı konuk ederek darbe girişimi yorumu alınmıştır. Böylelikle darbe girişimi olayında hükümetin yanında yer aldıkları, darbe karşıtı oldukları ideolojisi verilmiştir.

Halkın darbeye direnmek için sokaklara döküldüğünü, “Hain Fetöcü Terör örgütüne karşı halkın direnişi” başlığıyla vermesi darbe karşıtı, demokrasiden yana ideolojiyi savunduklarını göstermektedir.

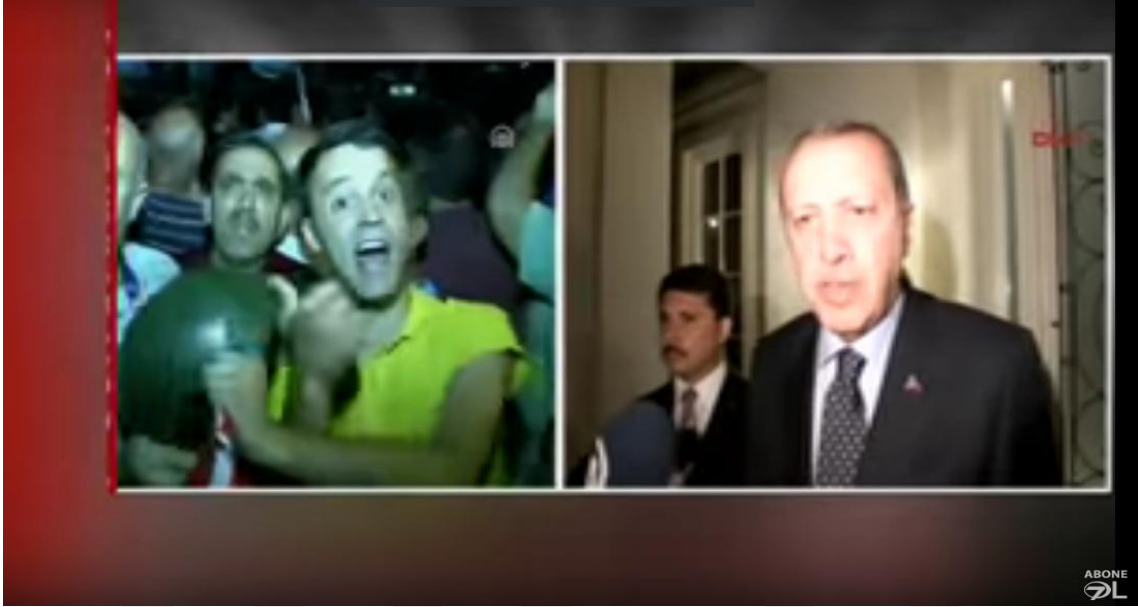
Haber bültenlerinde spiker Turgay Güler'in “Çıkm! Neye inanıyorsanız o sloganı atarak çıkın. Tekbirlerle çıkın ve bir saniye evinizde durmayın. İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nü kuşatma altına alan o cuntayı oradan püskürtmek zorundasınız. Evinizde bir saniye durma hakkınız ve özgürlüğünüz yoktur” sözleriyle darbeye karşı tepkisini çok net bir şekilde ortaya koymuştur.

Yine Güler'in “Diyanet İşleri Başkanına sesleniyorum. Altını ısrarla çizerek sesleniyorum. Bütün teşkilatına, imamlarına şu talimatı vermek zorunda. Memleketin

bütün camilerinden aralıksız ezan okunmalı” diyerek darbeye karşı birleşme, karşı koyma, direnme ideolojisini savunmaktadır.

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın konuşmaları ve halkın direnişi ve zaferini aynı karede vererek halkın, seçilmiş cumhurbaşkanının ve hükümetin yanında olduğu ideolojisi yansıtılmaktadır.

Yine halkın teslim olan askerleri kucaklaması, onları koruması TSK mensuplarına karşı halkın tepki göstermemesini, tepkilerin sadece Fetöcü terör örgütü mensuplarına gösterilmesi ideolojisini savundukları görülmektedir.

Spikerin canlı yayında yere yatarak haberleri sunması darbecilerin sivil halka ateş açtığını, cuntacıların yaptıkları darbenin boyutunu gözler önüne sermektedir.

Demokrasi meydanları sık sık ekrana getirilerek halka sokağa çıkma, darbeye direnme, milletçe birlik olma çağrısı yapılmıştır.

Darbecilerin üst düzeydeki isimleri söylenerek FETÖ/PDY örgütünün kadrolaştığı, devletin içine sızdıkları ideolojisi savunulmuştur.

17 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde spikerin “Türkiye’yi teslim almaya kalkan ihanet şebekesi milletin direnişiyile çökertildi” ifadesiyle bültene giriş yapması darbe karşıtı ideolojiye sahip olduğunu gösterir.

18 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde “Yargıda FETÖ Temizliği” başlıklı haberiyle darbeci çetenin devlet içerisinde yapılandığını gözler önüne sererken devletin bu yapıyla ilişkisi bulunan kişileri temizlemede kararlı olduğu düşüncesi de izleyicilere aktarılmıştır.

19 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili 22 haberin sunulduğu tespit edilmiştir. 15 Temmuz darbe gecesinde yaşananlar, tankların yolları kapatması ve halkın üzerine sürmesi, askerlerin halkın üzerine ateş açma görüntülerini ekrana getirmesi milletin darbeye mücadele ettiğini haberde söylemler yoluyla izleyiciye aktarmıştır.

Kanal 7’de **20.07.2016** tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “Darbeci generallerin GATA’dan firar etmesi emniyeti alarma geçirdi” söylemiyle sunduğu haberde darbe girişiminde yer alan üst düzey askerlerin bulunduğu ve tehlikenin devam ettiği ideolojisi seyircilere aktarılmak istenmiştir. Yine haber bülteninde “Fetöcü hainlere yönelik soruşturmalar devam ediyor” başlığıyla sunduğu haberde darbeye mücadele çalışmalarının devam ettiği aktarılıyor. Haberlerde darbe nöbeti meydanlarını göstererek, “dombıra” müziği çalınarak birlik, beraberlik söylemleriyle direniş ideolojisi verilmiştir. Demokrasi meydanlarında yapılan röportajlar ve çekimlerle halkın demokrasiye sahip çıktığı, cumhurbaşkanının ve hükümetin yanında olduğu ve devletine bağlılığı ideolojisi verilmiştir.

21 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde yine “hain darbe girişimi” söylemleri kullanılarak haberlerin aktarıldığı görülmektedir.

22 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN’ın konuşmasıyla programa başlanılmış, cumhurbaşkanının Reuters’a verdiği röportaj ekranlara getirilmiş ve milletin direnişi kahramanlık ve yiğitlik söylemleri kullanılarak verilmiştir.

23 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde haberlerde “Erdoğan’ın darbe girişimini planladığı iftirası soruldu” ifadesiyle, cumhurbaşkanına yönelik bir iftira atıldığı, darbenin gerçek yüzünün gizlenmeye çalışıldığı sunulmuştur.

24 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde yine gündemde 15 Temmuz darbe girişiminin olduğu görülmektedir. Spikerin “hain darbe girişimi”, “FETÖ çetesi”, “millete yapılan ihanet” gibi söylemlerle aktardığı haberlerde darbe karşıtı ideoloji aktarılmıştır.

25 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde Kadir Topbaş konuk edilerek 15 Temmuz darbe girişimi değerlendirmeleri alınarak hükümet yanlısı bir politika izlendiği belirlenmiştir.

26 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde FETÖ örgütüne üyeliği bulunan çeşitli kurumlardan kişilerin gözaltına alınması ve tutuklanması haberleri sunulurken “15 Temmuz kanlı darbe girişimine katılan” söylemiyle, hem büyük bir mücadele verildiği, hem de yapının derin bir organizasyona sahip olduğu vurgulanmıştır.

27 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde “hain darbe girişimine katılan 15.846 kişi gözaltına alındı” ifadesiyle darbecilerle mücadele yapıldığına yönelik söylemler kullanılarak haberlerin seyircilere aktarıldığı belirlenmiştir.

28 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde FETÖ üyesi komutanların görüntüleri ekrana getirilerek “TSK’da büyük temizlik” ve “Darbe girişimine katılan hainler ordudan atıldı” söylemleri kullanılarak darbe karşıtı ideoloji benimsenmiştir.

29 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde ise “Türkiye’nin yeni komuta akademisi” başlıklı haberde darbecilerin ordudan temizlendiği ve FETÖ terör örgütünün üst düzey askerlere kadar uzandığı ideolojisi seyircilere aktarılmıştır. Yine “TSK’nın komuta heyeti Beştepe’de” haberiyle darbenin tüm orduya mal edilmediği, devletin askerine ve TSK’ya olan güveninin tam olduğu ideolojisi seyircilere aktarılmıştır. Yine haber bülteninde genel olarak birlik, beraberlik, direniş ve hükümete destek verme söylemleri kullanılarak darbe karşıtı oldukları ideolojisi seyircilere aktarılmıştır.

30.07.2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “Beştepe’de Şehitler Anıldı” başlıklı haberde kahraman şehit Astsubay Ömer Halisdemir görüntüsü ekrana getirilerek sevgi ve kahramanlık söylemleri kullanılmıştır.

31 Temmuz 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “TSK’da sivilleşme devri” başlıklı haberiyle komutanlıkların ilgili bakanlıklara bağlandıkları ve hükümetten bağımsız çalışamayacakları belirtilerek olası darbe girişimlerinin önüne geçilmesi önlenmiştir. Haberde kullanılan “İhanet şebekesi üyeleri ordudan uzaklaştırılıyor”

şeklinde ordunun darbecilerden temizlendiği söylemleriyle haberlerin izleyicilere aktarıldığı belirlenmiştir.

1 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde de 15 Temmuz darbe gecesini ve FETÖ örgütü mensuplarına yönelik karşıt söylemleriyle haberlerin izleyicilere aktarıldığı tespit edilmiştir.

2 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbeci hainlerin 4 ilde toplantı yaptığı haberi helikopterlerin halkın üzerine ateş açtığı görüntüsüyle verilerek darbenin boyutları seyircilere aktarılmıştır.

3 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “Türkiye Kahramanlarını Unutmayacak” başlıklı haberiyle 15 Temmuz şehitlerine karşı sevgi ve gurur söylemleri kullanılarak haber izleyicilere aktarılmıştır.

4 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “15 Temmuz kanlı darbesinde aynı aileden 3 kişi şehit oldu” başlıklı haberiyle şehitlere hürmet, saygı, sevgi söylemleri kullanılmış ve darbenin Türk halkına verdiği zararları seyircilerine aktarmıştır. Yine vatan sevgisi, şehitliğin kutsaliyeti ideolojisi ana haber bülteninde seyircilere aktarılmıştır. Yine “Cumhurbaşkanı darbe gecesinde şehit olan Oğuzhan Yaşar’ın taziye ziyaretine gitti” haberiyle de devletin vatandaşına duyduğu saygı ve sevgi ideolojisi aktarılmıştır.

5 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan haber bülteninde spikerin “Fetöcü hainlerin darbe girişiminde şehit düşenlerden biri de Ömer İpek. Ömer İpek 8 yıllık bebek hasreti çektikten sonra ikizleri olmuş ve olay gecesini önce vatan diyerek kendini dışarı atmıştı” haberiyle vatan sevgisi ve milli birlik ve beraberlik ideolojisi seyircilere aktarılmıştır.

6 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan haber bülteninde spikerin “15 Temmuz’da canlarını feda eden kahramanların hikâyelerini anlatmaya devam ediyoruz” şeklinde girişle şehitlere yönelik sevgi ve saygı söylemi kullanılarak haberler seyircilere aktarılmıştır.

7 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde de darbecilere karşı olduklarına yönelik söylemler kullanılmıştır. 15 Temmuz şehitlerine yönelik ise kahramanlık söylemleri kullanılarak vatan ve millet sevgisi ideolojisi seyircilere aktarılmıştır.

8 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde spikerin Yenikapı mitingine yönelik “Türkiye darbeye hayır demek için Yenikapı Meydanı’na koştu. İktidarla muhalefeti ilk kez bir araya getiren tarihi mitingde 5 milyon kişi toplandı. Milyonlarca kişi de alana ulaşmadan geri dönmek zorunda kaldı” ifadesiyle milli birlik ve beraberlik ideolojisi seyircilere aktarılmıştır.

9 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili 16 haberin verildiği belirlenmiştir. “Vücudunu kızına siper etti” başlıklı haberiyle darbeci hainlerin vatandaşlara yönelik kanlı girişimleri karşısında milletin fedakarlığı ve vatan sevgisi söylemleri izleyicilere aktarılmıştır.

10 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN’ın darbeye direnen millete “İnançlı Çılgın Türkler” ifadesini haber başlığı cesaret, direnme, sevgi ve saygı söylemleri kullanılmıştır. Yine ana haber bülteninde Cumhurbaşkanı’nın darbe yapan askerlere yönelik “alçaklar, şerefsizler” ifadesi de darbeyi yapanların hainliklerini haberde söylemler yoluyla izleyicilere aktarılmıştır.

Vatan sevgisi, vatana bağlılık ideolojisi bu haberle izleyicilere aktarma amacı gütmektedir.

11 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili haber sayısının azaldığı ancak unutulmadığı haber söylemlerindeki 8 haberin aktarılmasıyla tespit edilmiştir.

12 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “15 Temmuz darbe gecesinde hain Fetöcüler tarafından şehit edilen Osman Yılmaz’ın bayrama gider gibi şehadete gitti” haberiyle vatan sevgisi ve şehadet ideolojisi seyircilere aktarılmıştır.

13 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “AK Parti’nin 15. Yıl Dönümü, 15 Temmuz Şehitleri Anısına sade bir tören düzenleniyor” başlıklı haberiyle saygı ve sevgi söylemleri kullanılarak izleyicilere aktarılmıştır.

14 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili haber sayısının azaldığı belirlenmiştir. Yine “Türkiye Kahramanlarını Unutmayacak” başlıklı haberde askerlerin sivil halk üzerine ateş açtığı görüntüler de gösterilerek darbe karşıtı ideoloji aktarılmıştır.

15 Ağustos 2016 tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde “Adliyelerde FETÖ Araması” başlıklı haberiyle Fetullahçı terör örgütü ile mücadelenin devam ettiği ve aktarılırken gözaltına alınan Fetöcülerin görüntülerini ekrana getirerek bunların kaçarken yakalandığına yönelik söylemleriyle haberler aktarılmıştır.

Haber bülteninin **16 Ağustos 2016** tarihli yayınında 15 Temmuz darbe girişimi sırasında şehit olan Cengiz Polat'ın görüntüleri ekrana getirilerek “Ben gitmezsem kim gidecek?” ifadesiyle verilen haberde vatan ve millet sevgisi ideolojileri izleyicilere aktarılmıştır.

Ana haber bülteninin **17 Ağustos 2016** tarihli yayınında darbe suçuna karışmış kişilerin ve FETÖ terör örgütüyle ilişkisi bulunan devlet memurlarının çıkarılan OHAL kararlarıyla memuriyetine son verileceği haberi teröristlerin devletteki kurum ve kuruluşlardan temizlendiği söylemleriyle ekranlara yansıtılmıştır. Spikerin “15 Temmuz

gecesi vatan savunmasına çıkan iki kardeşin hikâyesi var sırada” ifadesini kullanarak sunduğu haberinde üzüntü ve gurur söylemleri kullanılmış ve vatan sevgisi ideolojisi verilmek istenmiştir.

18 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde Başbakan Binali Yıldırım’ın FETÖ terör örgütü ile mücadele sürecini anlattığı konuşması haberi, duygusal ve anlamlı bir söylem kullanılarak seyircilere aktarılmıştır.

19 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde yine 15 Temmuz darbe girişimi şehitleri ekranlara getirilip hikâyeleri paylaşarak vatan ve millet sevgisi ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

20 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde ekrana getirilen haberlerde “darbeci hainler”, “FETÖ terör örgütü”, “kanlı darbe girişimi” gibi ifadelerle tanımlayıcı söylemler kullanılarak izleyicilere aktarılmıştır. Başbakan Binali Yıldırım’ın FETÖ ile PKK işbirliğini anlattığı konuşmasını ekrana getirerek darbe girişiminde bulunanların haince işbirlikleri aktarılmıştır.

21 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde FETÖ örgütü mensubu bir savcının itirafları ekranlara getirilerek örgütün kara planları gün yüzüne çıkarılmıştır. 15 Temmuz darbe gecesinde şehit olan sivillerin hikâyeleri anlatılarak şehitlere yönelik duygusal söylemler kullanılmıştır.

22 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde Fetö terör örgütüne yönelik “kanlı ihanet çetesi” ifadesi kullanıldığı görülmektedir. Yine darbe gecesini şehit düşen sivillerin ve polislerin görüntüleri ekranlara getirilerek vatan sevgisi ideolojisi aktarılmıştır.

23 Ağustos 2016 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz darbe gecesini ile ilgili 8 haber ekrana getirildiği tespit edilmiştir. Haber bülteninde 15 Temmuz darbe gecesinde darbeci askerlerin Genelkurmay binasına girişleri ekranlara getirilerek, darbe girişiminin boyuları ortaya konulmuştur.

Yine haber bülteninin **24 Ağustos 2016** tarihli yayınında Türk askerinin Suriye’ye girişiyle birlikte darbe haberlerine daha az yer verilmektedir. Başbakan Binali Yıldırım’ın Terör Örgütü elebaşının iadesi konusunda yaptığı açıklamalarda FETÖ terör örgütüne yönelik uluslararası mücadele temsil edilmiştir.

25 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimi ile ilgili 5 adet haberin yer aldığı belirlenmiştir. 15 Temmuz şehitlerinin cenaze törenleri ve aileleri ekranlara getirilerek vatan sevgisi ideolojisi aktarılmıştır.

26 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe gecesine ait yeni görüntüler yayınlanarak mücadelenin devam ettiğine yönelik söylemlerle izleyicilere aktarıldığı belirlenmiştir.

27 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbesiyle ilişkili haberlerde “Fetullahçı terör örgütü”, “kanlı darbe girişimi”, “ihanet çetesi” gibi söylemler kullanıldığı belirlenmiştir.

28 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimi ile alakalı haberlerin bültenin sonuna doğru verildiği belirlenmiştir. Darbe girişimine katılan subayların ve polis memurlarının sivil kıyafetlerle darbeye katıldıkları görüntüleri ekranlara getirilerek bunların yaptığı hain planlar haber söylemlerinde kullanılmıştır.

29 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde “Fetullahçı Terör örgütü” ifadesiyle fetöyü tanımlayıcı bir söylem kullanıldığı belirlenmiştir. Bültende devletin çeşitli kurumlarına sızan terör örgütü mensuplarının tespit edilerek görevden el çektirme görüntüleri ekranlara getirilerek darbe karşıtı ideolojiye sahip oldukları belirlenmiştir.

Haber bülteninin **30 Ağustos 2016** tarihli yayınında ise yine Fetullahçı terör

örgütüne duyulan olumsuz tutum söylemler kullanılarak yapılan haberlerde vatan sevgisi, direniş, milli birlik ve beraberlik ideolojileriyle ekranlara yansıtılmıştır.

31 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde “Fetöcü ihanet şebekesi” ifadesi kullanılarak darbe karşıtı ideoloji aktarılmıştır. Darbe gecesi şehit olan sivil vatandaşların hikayeleri ve aileleri ekranlara getirilerek şehitlere sevgi ve saygı söylemleriyle haberlerin izleyicilere sunulduğu belirlenmiştir.

4.3. Kanal D Haberlerinin “Darbe” Analizi

Anaakım ya da merkez medya olarak değerlendirilmesinin yanında hükümet karşıtlığının da olduğu ifade edilen Doğan Medya Grubuna ait Kanal D ana haber bülteni de darbeye karşı, demokrasiden yana yayınlar yapmıştır. Bu durumu Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 3G canlı bağlantısıyla yaptığı açıklamayı ve ekranın sağ üst köşesindeki “DARBEYE HAYIR” etiketiyle sunmuştur.

16 Temmuz 2016 tarihli Ana Haber Bülteni

Sunucu Serdar Cebe ana haber bültenini “Türkiye büyük bir tehlike atlattı. Türk Silahlı Kuvvetleri içindeki bir grubun kanlı darbe girişimi püskürtüldü. İktidarıyla, muhalefetiyle, halkıyla büyük bir demokrasi sınavı verildi. Ama bedeli ağır oldu. 161 kişi şehit oldu, 1440 kişi yaralandı. Teşebbüsün içinde yer alanlardan 104 kişi öldü.

2839 asker de gözaltına alındı” sözleriyle darbeye karşı ideolojiyi savundukları görülmektedir.

TRT 1 ve Kanal 7 haberlerine oranla darbeye tepkileri daha yumuşak olan Kanal D haberlerinde “darbeci asker” terimi sık sık kullanılmaktadır. Böylece darbeyi, TSK içindeki bir grubun girişimi verme ideolojisi savunulmaktadır. Darbenin yanı sıra kullanılan “askeri kalkışma” terimi de yine bu durumu destekler bir sunum olarak dile getirilmiştir.

Darbecilerin TRT ana haber bültenini basıp bildiri metnini okutması, MİT binasının vurulması, meclisi bombalaması ekrana getirilerek darbecilerin hainliklerinin boyutunu verme ideolojisi verilmek istenmiştir.

Yine “Türkiye Demokrasi Destanı Yazdı” başlıklı haberle halk direnişinin önemli olduğu, halkın direnişiyle darbenin püskürtüldüğü ideolojisi savunulmaktadır.

17 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde spiker gözde Gözde Atasoy'un “Türkiye bugün demokrasi şehitlerine veda etti. Cenaze töreninde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan gözyaşlarını tutamadı. Türkiye kanlı darbe girişimini atlattı. Sıra darbecilerden hesap sormaya geldi. Bugün albaylar, yarbaylar, generaller gözaltına alındı. Gözaltına alınanlar arasında çok çarpıcı bir isim daha var. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın yaveri de var” sözleriyle darbecilerin devletin içine ne kadar

sızdıkları ideolojisi verilmiştir. Bu sözlerle hükümetin yanında darbecilerin karşısında oldukları savunulmuştur.

Yine ana haber bültenlerinde halkın demokrasi nöbetleri sık sık ekranlara getirilerek halkı sokağa çağırma ideolojisi savunulmuştur. Darbe, cunta, darbeci terör terimleri kullanılarak darbe karşıtı olduklarını da belirtmişlerdir.

18 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde “Türkiye Cumhuriyeti’nin en derin noktalarına kadar sızan darbeciler bir bir temizleniyor” ifadesiyle darbeye

mücadele izleyicilere aktarılmıştır. “Sinsi yapı” ifadesiyle de darbecilere yönelik söylem haberlerde kullanılmıştır.

19 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde stüdyonun arka planında jetlerin ve tankların görüntüleri paylaşarak darbe karşıtı ideoloji izleyicilere aktarılmıştır. Haber bülteninde darbe gecesine yönelik görüntülerde askerlerin sivil halka ateş ettiği ve tankları üzerine sürdüğü görüntüler ekranlara getirilerek darbenin kanlı bir girişim olduğu söylemi kullanılmıştır.

20 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde Ankara Emniyet Binası'nın bombalanma görüntüleri ekranlara getirilerek darbe karşıtı ideoloji izleyenlere aktarılmıştır.

21 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde ellerinde Türk bayraklarıyla demokrasi meydanlarına koşan halk gösterilerek, birlik ve beraberlik ideolojisi haberlerle izleyiciye aktarılmıştır.

22 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninin girişinde “Tam bir hafta oldu. Türkiye bir haftadır darbe şokunu atlarmaya çalışıyor” ifadeleri kullanarak darbe karşıtı ideoloji aktarılmaya çalışılmıştır.

23 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde Halkın kamyonlarını, arabalarını ve vücutlarını kışla girişlerinde siper ederek tankların çıkışlarını engelleme görüntüleri ekranlara getirilerek birlik ve beraberlik ideolojisi savunulmuştur.

24 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde darbe girişimi gecesine ait yeni görüntüler ve darbeci askerlerin şehit ettiği vatandaşların görüntüleri darbenin kanlı bir girişim olduğu söylemini ekranlara getirmiştir.

Kanal D Ana Haber Bülteni'nin **25 Temmuz 2016** tarihli yayınında firari askerlerin yakalanması haberini "suikast timi canlı yayında yakalandı" ifadesiyle mücadele edildiğini açıkça belirterek haber söylemi olarak aktarmıştır. Yine haberlerde halkın Jandarma Genel Komutanlığı önündeki nöbetler gösterilerek halkın üstün direnişi ve vatan sevdası ideolojisi aktarılmaya çalışılmıştır. Yine haberde havadan meclisin ve polis özel harekat merkezinin üzerine bomba yağdıran jetleri göstererek terör söylemini kullanılmıştır. Darbe gecesini şehit düşen kişilerin cep telefonuyla kaydedilen helikopterle halkın üzerine ateş açma görüntüleri ile yaşanan iç savaş haber söylemleri olarak ekrana getirilerek darbe karşıtı ideolojiyi ekranlara aktarmıştır.

26 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninde AK Parti, MHP ve CHP liderlerinin Cumhurbaşkanlığı Külliye'sinde yeni anayasayı görüşmek üzere toplanması haberi verilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi izleyicilere aktarılmıştır.

27 Temmuz 2017 tarihli haber bülteninde 15 Temmuz gecesinin "Kanlı Cuma" ifadesiyle nitelendirilmesi darbe karşıtı ideolojinin seyircilere aktarılmak istendiğini göstermektedir. "TSK Darbeci Sayısını Açıkladı" haberiyle darbe girişimine katılan

askeri personelin TSK'nın sadece %1,5'ini oluşturduğu haberi ekranlara getirilerek darbenin askeri boyutu gözler önüne serilmiştir.

28 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde yine “ihaneççi çetesi”, “Fetö terör örgütü” gibi söylemlerle darbe karşıtı ideoloji seyircilere aktarılmıştır.

29 Temmuz 2016 tarihinde darbecilerin helikopterlerle sivil halka ateş açtığı görüntüler bir iç savaşın hedeflendiği söylemini ekranlara getirmiştir.

30 Temmuz 2016 tarihli ana haber bülteninde “Cumhurbaşkanı Erdoğan, 15 Temmuz’u Milat İlan Etti” başlıklı haberle Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN’ın muhalefet parti liderlerine açtığı hakaret davalarını geri çektiği haberleri ekranlara getirilmiş, birlik ve beraberlik vurgusu yapılmıştır.

31 Temmuz 2016 tarihli haber bülteninin açılışında askerlerin ihraç edilmesi ve Cumhurbaşkanının yaverinin tutuklanmasıyla giriş yapılmasıyla Türkiye'nin darbe girişiminin etkisini üzerinden atmaya çalıştığı aktarılmıştır. Bu haberler başarı ve azim söylemleriyle izleyicilere sunulmuştur. “Başarısız darbe girişimi” gibi söylemlerle darbe girişiminin başarısızlığı izleyiciye sunulmuştur. Darbe gecesi şehit düşen sivil ve askeri vatandaşların cenazeleri gösterilerek birlik, beraberlik ve mücadele ideolojisi halka sunulmuştur.

1 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbe gecesi sonrasında kaçarak gizlenen 11 darbeci askerin yakalanma haberi ekranlara getirilerek darbe ile mücadelede devletin kararlılığı vurgulanmıştır.

2 Ağustos 2016 tarihli bültende de Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın 4000'e yakın davayı geri çektiği haberi ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi izleyenlere aktarılmıştır.

3 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde “kanlı çete örgütü”, “hain darbe girişimi”, “eli kanlı çete üyeleri” gibi söylemlerle darbe karşıtı ideoloji izleyenlere aktarılmıştır.

4 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbecilerin tanklarla başbakanlık konutu olarak kullanılan Çankaya Köşkü'ne girişleri “O gece Çankaya köşkü...” söylemiyle, seçilmiş hükümete karşı yapılan darbe girişiminin bir başka boyutu izleyicilere aktarılmıştır.

5 Ağustos 2016 tarihinde halkın darbecilerin tanklarının önünde barikat kurarak ve oturarak ilerlemelerini engelledikleri görüntüler başarı ve gurur söylemleriyle ekranlara getirilmiştir.

6 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimiyle ilgili 8 haberin ekranlara getirildiği belirlenmiştir. Yenikapı mitingi hazırlıkları ekranlara getirilerek Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın mesajları ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmaya çalışılmıştır.

7 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde Yenikapı Meydanı'nda yapılan "Demokrasi ve Şehitler Mitingi" ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi izleyenlere aktarılmıştır.

Ana haber bülteninin 8 Ağustos 2016 tarihli yayınında memurların yıllık izin yasağının kaldırılması haberiyle darbenin etkisinin atıldığı, artık normalleşme sürecinin başladığı ifade edilmiştir. Türkiye'nin, ABD'den terör örgütü ele başının iadesini talep haberini de kararlılık ve istek söylemleri kullanarak ekranlara yansıttığı görülmektedir. Ana haber bülteninde Kara Pilot Yarbay Bahattin AKGÜL'ün konuşmaları yayınlanarak cuntaya karşı duran askerlerin mücadelesi başarı ve gurur söylemleriyle aktarılmaktadır.

Haber bülteninin 07 Ağustos 2016 tarihindeki haberde de gerçekleştirilen Yenikapı Mitingi'nde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın daveti üzerine AK Parti Genel Başkanı Binali YILDIRIM, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Devlet Bahçeli ve Cumhuriyet Halk Partisi Genel Başkanı Kemal KILIÇDAROĞLU'nun birlikte verdikleri görüntüleri ve miting alanındaki milyonlarca kişinin ellerinde bayraklarla toplandığı görüntüleri yayınlarken birlik, beraberlik, vatan ve millet sevgisi gibi ideolojiler seyircilere aktarılmıştır.

9 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbe gecesine ilişkin yeni görüntüler olayın farklı boyutunu haber söylemleri olarak ekranlara getirmiştir. 10 Ağustos 2016 tarihinde de 15 Temmuz darbe gecesinde tanklara ve darbecilere kendini

siper ederek şehit olan vatandaşlar gurur ve başarı söylemleri kullanılarak izleyiciye aktarılmıştır.

11 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe gecesine yönelik 6 haberin yayınlandığı belirlenmiştir. Demokrasi nöbetlerinin finalinin Cumhurbaşkanlığı Sarayı'nda yapılması ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi aktarılmak istenmiştir.

12 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde siyasi parti liderlerinin iktidar ve muhalefet kimliklerini bir kenara bırakarak bir araya gelmesi görüntülerinin ekranlara getirilmesiyle milli birlik ve beraberlik ideolojisi seyircilere aktarılmak istenmiştir.

13 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimine ilişkin gizli tanığın Adil Öksüz'le ilgili ifadeleri bir soruşturma söylemi olarak ekranlara getirilmiştir.

14 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbecilere yönelik haberler farklı söylemler kullanılarak seyircilere aktarılmıştır. **15 Ağustos 2016** tarihli ana haber bülteninde de 15 Temmuz darbe girişimine yönelik haberlerin bültenin sonuna doğru verildiği ve haber sayısının azaltıldığı görülmüştür. Darbe gecesini askerlerin Kanal D binasını basma görüntülerine karşı halkın onurlu mücadelesi görüntülerle bir söylem olarak ekranlara yansıtılmıştır.

16 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz gecesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip ERDOĞAN'ın Atatürk Havalimanı'ndaki görüntüleri ekranlara getirilmiştir. Haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın darbe gecesinde yanında bulunan kişilerin görüntüleri ekranlara getirilerek darbe karşıtı ideoloji seyircilere aktarılmaya çalışılmıştır.

17 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde darbecilerin yakınlarının cezaevi kapılarında bekleme haberleri görüntüsel bir söylem şeklinde ekranlara getirilmiştir. **18 Ağustos 2016** tarihli ana haber bülteninde de 15 Temmuz darbe girişimine yönelik 4 haberin milli irade söylemi kullanılarak ekranlara getirildiği ve milli birlik ve beraberlik ideolojisinin izleyenlere aktarıldığı belirlenmiştir.

19 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe gecesinde darbeci komutanı vurarak özel kuvvetler binasının ele geçirilmesine engel olan

kahraman şehit Ömer HALİSDEMİR'in şehit olma görüntüleri gurur ve başarı söylemleriyle ekranlara getirilmiştir.

20 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde yine 15 Temmuz darbe girişimine yönelik 4 haber de darbe girişiminin farklı boyutlarını söylemleriyle ekranlara getirmiştir. **21 Ağustos 2016** tarihli ana haber bülteninde ise rütbeli askerlerin tutuklanma görüntüleri “40 rütbeli asker tutuklandı” söylemini kullanarak seyircilere aktarmıştır.

22 Ağustos 2016 tarihindeki Kanal D Ana Haber Bülteni'nde darbe gecesiyle ilgili yeni fotoğrafların tespit edildiği ve Genel Kurmay Başkanı Hulusi AKAR'ın yaverinin odasına böcek yerleştirildiği haberlerinde olay farklı söylemler kullanılarak aktarılmıştır. Darbecilerin 15 Temmuz gecesindeki hedeflerinden birisinin de Başbakanlık konutu olan Çankaya Köşkü olduğunu aktaran haberde seyirciye aktarılmıştır. Haberde tankların Çankaya Köşkü'ne ulaşmasını önlemek amacıyla elinde Türk bayrağıyla kendini tanklara siper eden vatandaşın görüntüleri kahramanlık, başarı ve azim söylemleriyle seyirciye aktarılmıştır. Son olarak 15 Temmuz gecesinde araçları ezen ve vatandaşların üzerlerine sürülen tankların Çorlu'ya sevkiyatının sağlanması haberleri zafer ve başarı söylemleriyle ekranlara yansıtılmıştır.

23 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde “cunta”, “elikanlı çete üyeleri”, “hain darbe girişimi” ifadeleriyle darbe karşıtı ideoloji izleyicilere aktarılmaya çalışılmıştır. **24 Ağustos 2016** tarihli ana haber bülteninde de 15 Temmuz darbe gecesine ilişkin yeni görüntüler ve darbeci askerlerin tanklarla araçları ezdiği görüntüler vahşetin boyutlarının ne derecede ileri gittiğini haber söylemleri olarak ekranlara getirilmiştir.

25 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde halkın demokrasi meydanlarında tankların önüne oturarak ilerlemesine engel olması ve tankların üzerlerine çıktığı görüntüler ekranlara getirilerek vatan sevgisi ve halk direnişi izleyenlere aktarılmıştır.

26 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişimine yönelik 2 haberin yer aldığı belirlenmiştir. Haberlerde darbecilere yönelik haberlerin darbe karşıtı söylemlerle verildiği tespit edilmiştir.

27 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbe girişiminde darbecilere karşı direnen halkın görüntüleri başarı ve gurur söylemleri kullanılarak ekranlara getirilirken **28 Ağustos 2016** tarihinde yayınlanan ana haber bülteninde de FETÖ terör örgütünün devlet kurumları içerisinde yaptığı kadrolaşmalar ve gizli sırlar haber söylemleri ile seyircilere aktarılmıştır.

29 Ağustos 2016 tarihli ana haber bülteninde 15 Temmuz darbesinde vatani korumak amacıyla gözlerini kırpmadan canlarını veren 15 Temmuz şehitlerinin

görüntüleri ekranlara getirilerek milli birlik ve beraberlik ideolojisi halka aktarılmaya çalışılırken, **30 Ağustos 2016** tarihli ana haberde ise FETÖ terör örgütünün hain darbe planlarının yenileri gün yüzüne çıkarılarak teröristlerle devletin mücadele ettiği izlenimi ideolojik olarak izleyenlere aktarılmıştır.

Kanal D Haber Bülteni'nin **31 Ağustos 2016** tarihli yayınında Türkiye'nin Suriye'ye girişi haberleri, darbe ile ilgili haberlerin daha az sayıda ekranlara getirilmesine neden olmuştur. Haber bülteninde çıkarılan OHAL KHK'larıyla Fetullahçı terör örgütü mensuplarının devlet memurluğundan çıkarılması haberleri fetöçülere karşı demokratik devletin yaptığı temizliğin söylemi olarak izleyenlere aktarılmıştır. Ayrıca Türkiye Büyük Millet Meclisi binasının onarımının ekranlara getirilmesiyle darbenin izlerinin silindiği, Türkiye'nin darbenin verdiği zararları onarmaya başladığı seyircilere aktarılmış, darbeye ve darbecilere karşı milli bütünlük söylemleriyle oluşturulan haberlerde vatan sevgisi, milli birlik ve beraberlik gibi ideolojiler izleyenlere aktarılmıştır.

Sonuç olarak tüm kanallarda olduğu gibi Kanal D de darbeyi ve darbecileri kınamıştır. Ancak TRT ve Kanal 7'ye göre darbeyi devlet içindeki karışıklıklardan meydana geldiği ideolojisini vermektedirler. FETÖ/PDY terimlerinin kullanılmaması da darbenin devlet içerisindeki karışıklıklardan dolayı meydana geldiği izlenimi verilmektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada, hükümete yakın olan medya kuruluşlarından TRT 1 ile Kanal 7, hükümet karşıtı olan ana akım medya kuruluşundan ise Kanal D'nin ana haber bültenlerinin 15 Temmuz darbe girişimine yönelik haberlerde kullanılan söylemler yoluyla ideolojik çerçeve dahilinde olaya yaklaşımları değerlendirilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti devleti kurulduğu günden beri belli ideolojiler çerçevesinde şekillenen bir ülke olup, yıllardır ideoloji-hegemonya bakımından fazlaca bir problem olmamıştır. Öyle ki süreç içerisinde ideolojik anlamda bazı değişiklikler yapmış ve kusursuz bir hegemonya kurabilmiştir. 12 Eylül 1980 darbesi sonrasında izlenen politik yollar siyasal muhafazakarlığın süreç içerisinde güçlenmesine neden olmuştur. Süreç içerisinde gördüğü desteklerle güçlenen siyasal muhafazakarlık, ideolojik manada da gücünü arttırmış ve hegemonyasını inşa etme çalışmalarına başlamıştır. Süreç içerisinde koşullara göre bazen egemen ideoloji ile uzlaşmayı tercih ederken bazen de kendi ideolojisinin egemen ideoloji olmasını sağlayabilmiştir. Muhafazakar ve demokrasi karışımı bir yaklaşım sergileyen Türkiye Cumhuriyeti'ndeki sistem, bazı durumlar karşısında hegemonyasında meydana gelen olumsuzlukları kendi uğraşısıyla telafi etmeye çalışmış ve kendi ideolojisini var olan tüm alanlarda uygulamaya çalışmıştır. Medya sektöründe durum günümüze kadar sermaye gücünü elinde tutan ana akım medya lehine işlemekteyken son zamanlarda muhafazakar ideolojiye sahip şirketlerin medya müesseseleri ile muhafazakar içerikli yayınlar sunan medya organları hem sayıca artmış hem de izler kitle üzerindeki etkisini arttırmıştır.

Her sözcük belli bir ideolojik grubun düşüncelerini yansıtır. Haber metinleri oluşturulurken, ideolojik yönelimler doğrultusunda belli sözcük ve kavramlar kullanılmaktadır. Bu kavramlar haber yaklaşımının yansıtıldığı anahtar sözcüklerdir. Bunlar aracılığıyla haber kendi söylemini oluşturmakta ve olayı izleyicilere aktarmaktadır. Haber metinlerinde olayda yer alan kişilerin açıklamalarına ya da habercinin olay içinden birebir aktardığı yöntemler kullanılarak medyanın tarafsız davrandığı düşüncesi yaratılmaya çalışılmaktadır.

Devlet ve iktidar kavramlarının birbirinde farklı kavramlar oldukları fakat iktidara (siyasi iktidar) sahip olan grupların devlet mekanizmalarını kullanabilmesi devlet ile iktidarın aynı kavram olarak algılanmasına yol açmaktadır. Siyasi iktidara

sahip olanlar demokratik sistemler neticesinde değişebilir olması iktidarı bir mücadele alanı haline getirmektedir. Bu noktada iktidarı ele geçirmek isteyen sınıflar veya iktidarını muhafaza etmek isteyen sınıflar için olsun hegemonya anahtar kavramdır. İktidara sahip olanların iktidarını sürdürülebilirlik için hegemonyayı koşullara göre sürekli olarak yenilediğini bunu da eğitim, dini kurumlar, medya gibi rıza üretim araçları ile gerçekleştirdiği gerçeği iktidarı ele geçirmek isteyen sınıflar için de geçerlidir.

Türkiye’de yayın yapan üç TV kanalı haber bülteninde kullanılan ideoloji ve söylem kavramlarını inceleyen bu çalışmanın sonucuna bakacak olursak bu iki kavram arasında farklılık vardır. Bu kanıyı destekleyen bir düşünür olan Foucault ideoloji ve söylem kavramlarını bir arada kullanmazken, Van Dijk bu iki kavram arasında yakın bir ilişki kurmuştur. Haber sunumlarında kullanılan her söylem ideolojik bir anlam taşımaz, ancak ideoloji söylemlerin oluşturduğu bir bütündür. Bu düşünceye istinaden medya organları da haberlerini sunarken söylemler kullanarak ideoloji üretirler. Burada üzerinde durulması gereken konu söylemin dil ile ilgili bir kavram olmadığı, temsil etme ile ilgili bir kavram olduğudur. İdeolojilerin birer temsil unsuru olduğunu Hall de söylemiştir. Bu nedenden dolayı söylem unsuru kullanılarak ifade edilen şeyler bir ideoloji meydana getirmede etkili olabilir. Araştırma sonucunda da bu görüşü destekleyen bulgular elde edilmiştir.

Araştırmanın örneklemini oluşturan kanallar Türkiye’nin resmi kanalı, ile özel kanallarıdır. Çalışmada, üç kanal arasında yayın politikası olarak büyük farklılıklar olduğu farklı sunum biçimi ve görüşlere sahip haberlerle ortaya koyulmuştur. Aynı zamanda bu çalışma, kanalların birbirlerinden zıt söylemleri nasıl ürettiklerini göstermeyi amaçlamıştır. Bu çerçevede 45 gün boyunca (15 Temmuz-31 Ağustos 2016) TRT 1, Kanal 7 ve Kanal D ana haber bültenleri izlendikten sonra “darbe, cunta, özgürlük, ülke, direnme, terörist, FETÖ, açığa almak, milli irade, demokrasi zaferi, milletin zaferi” sözcüklerinin haber metinlerinde kullanımları, iktidar ve muhalefet partilerinin olaya ilişkin açıklamalarına ayrılan süreler ile olayın taraflarına ait görüntülerin kullanım süreleri tespit edilmiştir. Elde edilen veriler araştırmanın bulguları kısmında gösterilmiş ve örnek görüntülere yer verilmiştir.

Araştırma sonucunda TV kanalları haberlerini farklı sunum şekilleriyle izleyicilere aktarmasına karşın, her üç kanalın da söylem kullanarak izleyiciler üzerinde rıza üretme çabalarının benzer olduğu belirlenmiştir. Hall (2003:309-326)'un ifade ettiği anlamda her üç haber bülteni de söylemler kullanarak ideoloji üretmiş kendi hegemonyalarını oluşturmaya çalışmışlardır. Üç farklı kanalda yayınlanan Ana Haber Bültenleri'nde aynı zamanda Foucault (2005:57-86)'a göre söylemler yoluyla iktidar oluşturma çabalarının olduğu söylenebilir.

Haber üzerine yapılacak bir çalışma hangi dönemde yapılırsa yapılsın, kanalların yapıları değişmedikçe sunum biçimi aynı olarak kalacak sadece gündem farklı olacaktır. Kanallar yine söylem üretmeye, hegemonya oluşturmaya devam edeceklerdir. Seyirciyi özne olarak çağırıp nesneleştirerek rıza üreteceklerdir. Bu anlamda GUMG'un araştırmalarında belirttiği gibi haberler her zaman yanlı olarak kalmaya devam edecektir (Özer, 1999:127).

15 Temmuz 2016-31 Ağustos 2016 tarihlerini kapsayan 45 günlük bir zaman zarfında televizyon kanalları olan TRT 1, Kanal 7 ve Kanal D kanallarındaki haberin söyleminde hem haber spikerinin yorumları hem de kullanılan fotoğraflar ortak haber başlıklarını ortaya çıkarmıştır. Çalışmanın sonunda ulaşılan bulgular ve ortak haber başlıklarını genel anlamda şu şekilde sıralamak mümkündür: “Darbe girişimi püskürtüldü, Millet darbeyi püskürttü, Darbeye hayır, Türkiye darbeyi püskürttü, Darbe girişimi önlendi, TSK'da büyük temizlik, 40 rütbeli asker tutuklandı...”

Bu araştırmanın tavsiye niteliği, televizyonun görsel gücüne göre şekillenen haberin kanallardaki ideolojiyi ön plana çıkarmaktan ziyade tüm toplumun geneline hitap edecek şekilde hazırlanmasının tartışma konusu olmasıdır. Çünkü haber yeni, anlık gelişen bir olayın objektif bir şekilde kamuoyuna aktarılmasıdır. Buradan hareketle haber üreten televizyon kanallarına bir kıstas olarak öneri; haberi belli sınıf, zümre, ideolojinin istekleri doğrultusunda değil de objektif olacak şekilde tüm herkesi kapsayan bir potada sunulma biçiminin yapılarak bir tartışma ortamının oluşturulmasıdır.

KAYNAKLAR

- ALEMDAR, Korkmaz, ERDOĞAN, İrfan, 1994. Popüler Kültür ve İletişim, Ümit Yayınları, Ankara.
- ALTHUSSER, Louis, 2003. İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları, İthaki Yayınları, İstanbul.
- ALVER, Füsün, 1998. “Medya ve Politika”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı.7.
- ASLAN, Kemal, 2002. Haberin Yol Haritası, Anahtar Kitaplar, İstanbul.
- BAL, Enes, 2007. “Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme Olgusu: TRT, NTV ve SHOW TV Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi SBE.
- BALKIZ, Bekir, 2004. “Frankfurt Okulu ve Eleştirel Teori: Sosyolojik Pozitivizmin Eleştirisi”, Sosyoloji Dergisi, E.Ü. Yay, Sayı:12-13.
- BARRETT, Michele, 1996. Marx’tan Foucault’ya İdeoloji, Sarmal Yayınevi, İstanbul.
- BELGE, Murat, 1989. Marksist Estetik, BFS Yayınevi, İstanbul.
- BLUHM, William Theodore, 1983. “İdeoloji ve Politik Kültür”, İdeoloji Üzerine, der. Can Şahan, Kuram Yayınları, İstanbul.
- BURTON, Graeme, 1995. Görünenden Fazlası: Medya Analizlerine Giriş, Çev. Nefin Dinç, Alan Yayınları, İstanbul, 1995.
- CANBULAT, Olcay, 2006. “Televizyonda Devlete İlişkin Haberlerin Söylemine Eleştirel Bir Bakış”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- ÇELEBİ, Aykut, 1990. “Söylem Çözümlemesi: Gazetelerin ‘Haber’ Oluşturma ve ‘Gündem’ Belirleme İşlevlerine Eleştirel Bir Yaklaşım”, yayınlanmamış yüksek lisans tezi. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- ÇELİK, Nur Betül, 2005. Marx ve İdeoloji, Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- ÇİL, Serdar, 2007. “Televizyon Haberlerinde Etik: Karşılaştırmalı Haber İçerik Analizleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi SBE.

- ÇOBAN, Barış, 2011. “Louis Althusser”, Gül Batuş, Füsün Alver, v.d. (Ed.). Kadife Karanlık 2-Ayna Şövalyeleri. İstanbul: Su Yayınevi.
- DEVİRAN, Yusuf, 2010. Haber, Söylem, İdeoloji. İstanbul: Başlık Yayınları.
- DURAL, A. Baran, 2007. A. Gramsci Düşüncesinde Tarihsel Blok / Hegemonya / Aydınlar ve Bulanım Süreçleri Kavramları. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 9, 55-68.
- DURSUN, Çiler, 2003. TV Haberlerinde İdeoloji, İmge Kitabevi, Ankara, 2001.
- DURSUN, Çiler, 2007. “Hak Haberciliğinin Doğası ve Olanığı”, İnsan Hakları Haberciliği, Haz: Sevda Alankuş, Bia IPS İletişim Vakfı Yayınları, İstanbul.
- DURUOĞLU, Tuba, 2007. “Haber Yapmada İdeoloji Etkeni: 11 Eylül Olayı Üzerine Bir İnceleme”, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, Sayı. 25.
- EAGLETON, Terry, 2005. İdeoloji, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- EMREALP, Sadun, 1985. Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- ENGELS, Friedrich, 1996. Tarihsel Materyalizm Üzerine Mektuplar, Bilim ve Sosyalizm Yayınları, Ankara.
- ERGÜL, Hakan, 2005. Televizyonda Haberin Magazinleşmesi, 2. Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul.
- EROL, Gülbuğ, 2002. “Türkiye’nin Haber Kanalları: NTV ve CNN-Türk’ün Karşılaştırmalı İncelemesi”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı.12, 2002.
- ERTAN, Bengü, 2011. “Televizyon Haberlerinde Magazinleşme”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- FAİRCLOUGH, Norman, 2003. “Dil ve İdeoloji” Söylem ve İdeoloji, Der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, Su Yayınları, İstanbul.
- FİSKE, John, 2003. İletişim Çalışmalarına Giriş. Süleyman İrvan (çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- FOUCAULT, Michel. 2005. Özne ve İktidar (Çevirenler: Işık Ergüden ve Osman Akınhay). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

- GİRGIN, Atilla, 1998. Haber Yazma Teknikleri, Haberci Adayının El Kitabı. İstanbul: İnkılâp Yayınevi.
- GİRGIN, Atilla, 2000. “Haber”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı. 10.
- GİRGIN, Atilla, 2002. Haber Yazmak. İstanbul: Der Yayınları.
- GÖLCÜ, Abdulkadir, 2009. “Haber Söyleminde Medya-Siyaset İlişkisi: 29 Mart 2009 Yerel Seçimleri”, Gazi Üniversitesi İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi. Sayı.29.
- GRAMSCI, Antonio, 1971. “Selections from Prison Notebooks”, New York: International Publishers.
- GÜNGÖR, Nazife, Medya İletişim Kültür, Vadi Yay., Ankara, 2001.
- GÜZEL, Meltem, 2007. “Televizyon Haberciliğinde Magazinleşme (Karşılaştırmalı Bir Çalışma)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi SBE.
- HALL, Stuart, 2003. “Kodlama ve Kodaçım”, Söylem ve İdeoloji, Der..Barış Çoban, Zeynep Özarlan, Su Yayınları, İstanbul.
- HALL, Stuart, LUMLEY, Bob, ve MCLENNAN, Gregor, 1983. Politika ve İdeoloji: Gramsci, der. Can Şahan, Kuram Yayınları, İstanbul.
- HALL, Stuart, LUMLEY Bob, ve MCLENNAN, Gregor, 1985. Siyaset ve İdeoloji “Gramsci”, Sadun Emrealp (çev.), Birey ve Toplum Yayınları, Ankara.
- HERMAN, Edward S. ve CHOMSKY, Noam, 2006. Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekononmi Politigi, Aram Yay. İstanbul.
- ILGIN, Leyla, 2003. “Söylem ve İdeoloji”, Söylem ve İdeoloji, Haz: Barış Çoban, Zeynep Özarlan, Su Yayınları, İstanbul.
- IŞIKLAR, Hakan. Cem, 2011. “Haber Televizyonlarında Haber Yapım ve Yayın Süreçleri: NTV, Habertürk ve CNN Türk Televizyonlarının Karşılaştırmalı Çözümlemeleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi SBE.
- İNAL, Ayşe, 1995. “Yazılı Basın Haberlerinde Yapısal Yanlılık Sorunu”, Toplum ve Bilim, Sayı: 67 Güz, Ankara.

- İNAL, Ayşe, 1996. Haberi Okumak, Temuçin Yay., Ankara.
- JORGE, Larrain, 1995. İdeoloji ve Kültürel Kimlik, Çev: Neşe Nur Domaniç, Sarmal Yay., İstanbul.
- KARS, Neşe, 2010. Haberin Tarihi, Kuramları, Söylemi ve Radyo-Televizyon Haberciliği, Derin Yayınları, İstanbul.
- KELLNER, Douglas, 2003. Media Culture, Cultural studies: identity and politics between the modern and the Postmodern, Routledge: London.
- KESKİN VURAL, İzlem, 2004. “Televizyon Haberciliğinde Bir Mesleki Kişilik Olarak ‘Anchor’ Türkiye’deki Uygulama Biçimine Yönelik Bir Değerlendirme”, İstanbul 2 th. International Symposium Communication in the Millennium.
- KILIÇASLAN, Emine, 2011. “Etik Açısından Medyada İdeolojik Dilin Kullanımı Zaman Gazetesi ve Cumhuriyet Gazetesinin 2011 Seçimleriyle İlgili Haberlerinin İncelenmesi”, Mustafa Yağbasan ve G. Çetindağ Süme (Ed.). Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2. Medya ve Etik Sempozyumu, Medya-Kültür İlişkisinde Etik içinde. Elazığ.
- LULL, James, Medya İletişim Kültür, Nazife Güngör (çev.), Vadi Yay., Ankara, 2001.
- MARX, Karl, 2004. Alman İdeolojisi (Feurbach), Sol Yayınları, Ankara.
- MARX, Karl, Engels, F., 1992. Alman İdeolojisi, Çev: Sevim Belli, Sol Yay., 3. Baskı.
- MATELSKİ, Marilyn J., 1996. TV Haberciliğinde Etik, çev. Bahar Öcal Düzgören, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- MCLELLAN, David, 1999. İdeoloji, Doruk Yayıncılık, Ankara.
- MCLUHAN, Marshall, 2005. Yaradığımız Medya. Ünsal Oskay (çev.). İstanbul: Merkez Kitapçılık Yayıncılık.
- MEB, 2008. Gazetecilik-Televizyon Haberciliği. Ankara.
- MUTMAN, Mahmut, 1995. “Televizyon Nasıl Sorgulanmalı” Toplum ve Bilim, Sayı: 67.

- OKTAR, Lütüfiye, 2001. Gazete Söylemlerinde İdeolojik Yapılar, (Derleyen: Semiramis Yağcıoğlu), 1990 Sonrası Laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler (Disiplinler Arası Bir Yaklaşım), (2. baskı). İzmir: Dokuz Eylül Yayınları.
- ÖZBEK, Sinan, 2003. İdeoloji Kuramları, Bulut Yayınları, İstanbul.
- ÖZER, Ömer, 2001. “Kazanılmış Hakkın Tersine Çevrilmesi: 1 Mayıs 1996 Olaylarının Türk Basınında Sunumu”, İletişim Dergisi, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Basımevi.
- ÖZTÜRK, Serap Yazar, 1996. “Televizyon Haberciliği ve Türkiye’deki Uygulamalar”, Yeni Türkiye Dergisi. Sayı: 96.
- POLAT, Veli, 2001. “İletişim ve İktidar”, İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi. Sayı.11.
- SARAÇ, Yasemin, 2011. “Televizyon Haberlerinde İnsan Onuru ve Temel İnsan Haklarına Saygı”, Yayınlanmamış Uzmanlık Tezi. Ankara: Radyo ve Televizyon Üst Kurulu.
- SARDAR, Ziauddin. and VAN LOON, Borin, 2005. Introducing Cultural Studies, Cambridge, Totem Books.
- SÖZEN, Edibe, 1999. Demir Kafesten Plastiğe Kimliklerimiz, Birey Yay., İstanbul.
- ŞEKER, Mustafa ve ŞEKER, N. Tülay, 2011. “Televizyon Haberlerinde Söylem -29 Mart 2009 Yerel Seçimleri Örneği-”, Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı.30.
- ŞEKER, Mustafa, 2007, “Televizyon Haberciliğinde Küresel Format ve Haberciliğe Etkileri”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi. Sayı.4.
- ŞEKER, Mustafa, 2003, “Özel Televizyonlarda Haberın Seçimi ve Yapılandırılması(NTV, ATV ve SHOW TV ÖRNEĞİ)”, Yayınlanmış Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- ŞİMŞEK, Sedat, 2009. “Medya-Siyaset-İktidar Üçgeninde Medya Gerçeği”, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi. Sayı.1.

- TALİMCİLER, Ahmet, 2007. "Türkiye'de Medya ve İdeoloji İlişkisinin Görün(mey)en Yüzü: Futbol-Magazin-Reklamlar ve Diziler", Medya ve Siyaset Sempozyumu, Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi, 15-17 Kasım.
- TOKGÖZ, Oya, 2007. Temel Gazetecilik. Ankara: İmge Yayınları.
- TORUK, İbrahim ve SİNE, Rengim, 2012. "Haber Söylem Üretimindeki İdeolojik Etki: Wikileaks Haberleri", Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi. Sayı.31.
- UĞURLU, Faruk ve ÖZTÜRK, Şerife, 2006. Türkiye'de Televizyon Haberciliği-Özel Televizyon Kanallarının Getirdikleri, Konya: Tablet Kitapevi.
- ULUDAĞ, Mekki, 2011. "Yandaş Medya: 2000 Sonrası Dönemde Medya Siyaset İlişkisi", Mustafa Yağbasan ve G. Çetindağ Süme (Ed.) Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, 2. Medya ve Etik Sempozyumu, Medya-Kültür İlişkisinde Etik içinde. Elazığ.
- ÜŞÜR, Serpil Sancar, 1997. İdeolojinin Serüveni, İmge Kitabevi, Ankara.
- VAN DİJK, Teun, 2003. "Söylem ve İdeoloji", Söylem ve İdeoloji, Der. Barış Çoban ve Zeynep Özarslan, Su Yay. İstanbul.
- VERGİN, Nur, 1980. Siyaset Sosyolojisi, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- Woodfin, Rupert - Zarate, 2004. Oscar; Introducing Marx, Totem Books, UK.
- YAĞCIOĞLU, Semiramis, 2002. "Geçmiş mi? Günümüz mü?: Çatışma Söyleminde Tarihselliğin Kurgulanmasında Eşdizimsel Örüntülemenin İdeolojik İşlevleri," 1990 Sonrası laik-Antilaik Çatışmasında Farklı Söylemler, Der: S. Yağcıoğlu, Dokuz Eylül Yay., İzmir.
- YAYLAGÜL, Levent, 2006. Kitle İletişim Kuramları, Dipnot Yay., Ankara.
- ZEKİ, Ahmet, 2006. "Türkiye'deki Özel Televizyon Haberciliğinde İki Farklı Anlayış: Show TV-NTV Örneği", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi SBE.
- ZİZEK, Slavoj, 1996. "Müstehcen Efendi", Toplum ve Bilim: Psikanalize Bakmak, İletişim Yay. İstanbul.
- TRT 1, Kanal 7, Kanal D, (15 Temmuz 2016-31 Ağustos 2016), Ana Haber Bültenleri.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Mehmet Can METİN
Öğrenci Numarası	151209107
Enstitü Anabilim Dalı	İLETİŞİM BİLİMLERİ
Programı	YÜKSEK LİSANS
Danışmanının Unvanı, Adı-Soyadı	Yrd. Doç. Dr. Adem DOĞAN
Tez Başlığı (Türkçe)	Televizyon Haberciliğinde İdeoloji: TRT1, Kanal 7, Kanal D Örneği

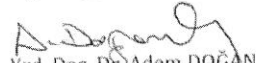
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 134 sayfalık kısmına ilişkin, 15/08/2017 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programında aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezin benzerlik oranı % 29 dur.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Ahntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azan benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.

 Yrd. Doç. Dr. Adem DOĞAN
 Danışmanın Adı-Soyadı
 (İmzası)

 Prof. Dr. Mustafa YAĞBASAN
 Anabilim Dalı Başkanı
 (İmzası)

F.Ü. LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ÖĞRETİM YÖNETMELİĞİ

Madde 41- Lisansüstü tezleri ile birlikte teslim edilmesi gereken belgeler şunlardır:

- a) Lisansüstü tezler, savunma öncesinde **intihal program raporu** ve ilgili makale şartını¹ sağladığına dair belgeleri ile birlikte enstitüye teslim edilir.
- b) İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "ahntılar hariç" en fazla %10, "ahntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

¹ Makale şartı doktora öğrencilerini kapsamaktadır.

ÖZGEÇMİŞ

23.06.1991 tarihinde İstanbul'un Şişli ilçesinde doğdu. İlkokul ve Ortaokulu İstanbul'un Şişli ilçesindeki Mahmut Şevket Paşa İlköğretim okulunda bitirdi. Lise öğrenimini İstanbul'un Şişli ilçesindeki Kurtuluş Lisesinde bitirdi. 2011 yılında Fırat Üniversitesi, İletişim Fakültesi Radyo, Televizyon ve Sinema Bölümünde Lisans eğitimine başladı. 22.04.2014 tarihinde Gençlik ve Spor Bakanlığı tarafından gerçekleştirilen "Gönüllülük Eğitimi" sempozyumuna katıldı. 2014 yılında aynı zamanda Elazığ ilindeki Kanal 23 televizyonunda 30 gün staj çalışması yaptı. 2015 yılında lisans eğitimini bitirdi. 2015 yılında aynı zamanda Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İletişim Bilimleri Anabilim Dalında, tezli olarak yüksek lisans eğitimine başladı. Tezli yüksek lisans eğitiminde "Ailenin Türk Sinemasında Temsili: 1980 Öncesi Dönem ile 1980 Sonrası Dönemin Karşılaştırması" adlı seminer çalışması, "Türkiye'de Siyasal İletişim Çalışmaları (1950-2016)" adlı makale çalışması ve "Televizyon Haberciliğinde İdeoloji: TRT 1, Kanal 7 ve Kanal D Örneği" adlı tez çalışması yaptı.